

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**YÖNETİM YAPISI BAĞLAMINDA HÜKÜMET SİSTEMLERİ
VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Tez Danışmanı

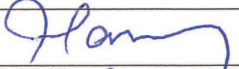
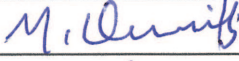
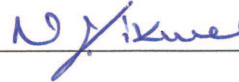
Prof. Dr. Mehmet DURKAYA

GİRESUN 2018

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 05.06.2018 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Muhammed Ramazan DEMİRCİ'nin "Yönetim Yapısı Bağlamında Hükümet Sistemleri ve Ekonomik Gelişme Arasındaki İlişkiler" başlıklı tezini incelemiş olup aday 29.06.2018 tarihinde, saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Servet CEYLAN	
Üye	Prof. Dr. Mehmet DURKAYA	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nedim DİKMEN	

ONAY

...../...../2018

Doç. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yönetim Yapısı Bağlamında Hükümet Sistemleri ve Ekonomik Gelişme Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Haziran 2018

ÖNSÖZ

Çalışmada ekonomik gelişme ile hükümet sistemlerinin birbirlerini nasıl etkilediği, demokratik ve antidemokratik yönetimlerin gelişmişlik düzeyleri örnek ülke analizleri ile desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bir yönetim yapılanması olarak değişik hükümet sistemlerini benimsemiş olan ülkelerin özgürlük durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki yükseliş demokrasi düzeylerinde de bir yükselişe neden olduğu ortaya koyulmuştur. Başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemlerle yönetilen ülkelerin karşılaştırmalı olarak ülke deneyimleri baz alınarak analiz edilmiştir. Konusu bakımından geniş bir alanı kapsayan çalışma, değişik ülkelerde uygulanan hükümet sistemlerinin o ülkelerde ne gibi demokratik ve ekonomik gelişmelere sebebiyet verdiğini ortaya çıkarmaktadır.

Başta tez konusu seçimi ve sonrasında tezin tamamlanmasında katkılarını ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Mehmet DURKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılması sürecinde özellikle manevi desteğini esirgemeyen hayat arkadaşım, kıymetli eşim Merve DEMİRCİ'ye minnettarlığımı sunuyorum ve teşekkür ediyorum.

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Haziran 2018

YÖNETİM YAPISI BAĞLAMINDA HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018

Danışman: Prof. Dr. Mehmet DURKAYA

ÖZET

Ülkelerin yönetim yapısı, devletin ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirebilmesi yönünden örgütlenme şeklini göstermektedir. Kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması açısından etkin role sahip olan yönetim yapısı genellikle, monarşi, aristokrasi, cumhuriyet, tirani, oligarşi ve demokrasi olarak biçimlenmektedir. Devlet organlarının kuruluşu, işleyişi ve koordinasyonu ise, hükümet sistemleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter hükümet sistemleri öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada, yönetim yapısı kapsamında hükümet sistemleri ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Öncelikle çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip ülkeler yönünden demokrasi ve ekonomik özgürlük ile gelişme ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca aynı gruptaki ülkelerin hükümet sistemleri ile ekonomik gelişme ilişkisi de araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, ülkelerin ekonomik gelişme düzeyindeki ilerlemeler, siyasi haklar ve bireysel özgürlükler açısından demokrasi derecelerini arttırmaktadır. Bununla birlikte gelişme düzeyinin düşük olduğu ülkelerde demokratik değerlerden uzaklaşmalar görülmektedir.

Hükümet sistemleri açısından değerlendirildiğinde ise, ülkelerin gelişme düzeyindeki düşüşler parlamenter sistemden, başkanlık ve yarı başkanlık modellerine yönelimi arttırmaktadır. Ayrıca, parlamenter sistemle yönetilen ülkelerin başkanlık ve yarı başkanlık hükümet sistemleri ile yönetilen ülkelere göre demokrasi düzeylerinde de artış görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemleri, Ekonomik Gelişme, Demokrasi, Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi

**THE RELATIONSHIPS BETWEEN GOVERNMENTAL SYSTEMS
WITHIN THE CONTEXT OF GOVERNING STRUCTURE AND
ECONOMIC GROWTH**

MASTER OF SCIENCE THESIS

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Giresun University Institute Of Social Sciences, 2018

Advisor: Prof. Dr. Mehmet DURKAYA

ABSTRACT

Countries' governing structure shows its organizational form in the direction of accomplishment of their economic and social goals. The structure of government, which has an important role on determination and implementation of public policies, shaped as monarchy, aristocracy, republic, tyranny, oligarchy and democracy. The establishment, running and coordination of state departments are evaluated within the framework of governmental systems. In this context presidential, semi-presidential and parliamentary government systems come to the forefront.

In this study, the relationship between governmental systems and economic growth was investigated in the light of governing structure. Firstly, the relationship between democracy, economic freedom and economic growth was explored in the countries that have very high, high, medium and low human development rates. Moreover, the relationship between the governmental systems and economic growth of the states, settled in same group, was investigated. The results of the study shows that the progress on economic growth levels of countries increase the levels of democracy in terms of political rights and individual freedom. However, there is a tendency to stand away from democratic values in the countries which have low economic growth levels.

When it comes to governmental systems, there is an increase on tendency to presidential and semi-presidential systems if there is a decrease on economic growth in countries which have parliamentary form of government. Furthermore, the countries which have parliamentary form of government are more likely to have higher democracy levels compared to the countries which have presidential and semi-presidential form of government.

Keywords: Governmental Systems, Economic Growth, Democracy, Parliamentary Government System, Presidential System and Semi-Presidential System

YÖNETİMİN KURUMSAL YAPISI OLARAK HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİLER

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI.....	I
YEMİN METNİ.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YÖNETİM, HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE EKONOMİK GELİŞME ÇERÇEVESİNDE KAVRAMSAL İÇERİK.....	5
1.1. Yönetim Kavramı.....	5
1.2. Yönetişim.....	7
1.3. Kamu Yönetimi.....	7
1.4. Yönetim Biçimleri.....	11
1.4.1 Monarşi ya da Krallık Yönetimi.....	11
1.4.2. Aristokrasi – Azınlığın İyi Yönetimi.....	12
1.4.3. Politeia-Cumhuriyet – Çoğunluğun İyi Yönetimi.....	13
1.4.4. Tirani-Zorba Yönetim.....	13
1.4.5. Oligarşi.....	14
1.4.6. Demokrasi.....	14
1.5. Yönetim Sürecinde Hükümet Sistemleri.....	16
1.5.1. Başkanlık Sistemi.....	16
1.5.2. Yarı-Başkanlık Sistemi.....	20
1.5.3. Parlamenter Sistem.....	22
1.6. Ekonomik Gelişme.....	24

1.6.1. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyini Etkileyen Faktörler.....	26
1.6.1.1. Kişi Başına Düşen Gelir.....	26
1.6.1.2. Ekonomik Büyüme.....	27
1.6.1.3. Gelir Dağılımı	28
1.6.1.4. Fiyat İstikrarı.....	30
1.6.1.5. İstihdam ve İşsizlik	32
1.6.1.6. Ödemeler Bilançosu.....	33
1.6.1.7. Eğitim.....	35
1.6.1.8. Sağlık	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİK YAKLAŞIMLAR VE LİTERATÜR.....	38
2.1. Klasik (Geleneksel) Kamu Yönetimi Anlayışı.....	38
2.2. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı.....	40
2.3. Klasik İktisat.....	41
2.4. Keynesyen İktisat	42
2.5. Yeni Kurumsal İktisat	43
2.6. Kamu Tercih Teorisi	44
2.7. Anayasal İktisat Yaklaşımı.....	45
2.8. Arz Yanlı İktisat	46
2.9. Wagner Kanunu.....	47
2.10. İçsel Büyüme Teorisi.....	47
2.11. Barro'nun Kamu Politikası Modeli	48
2.12. Literatür	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEMOKRASİ VE EKONOMİK GELİŞME İLİŞKİSİ	57
3.1. Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisini Etkileyen Kanallar.....	58
3.1.1. Siyasi İstikrarsızlık	58
3.1.2. Yönetişim/Yönetim Bozuklukları.....	59
3.1.3. Kamu Kesimi Büyüklüğü	60
3.1.4. Beşeri Sermaye Oluşumu ve Demokrasi	61
3.1.5. Gelir Dağılımı ve Demokrasi.....	62
3.1.6. Demokrasi ve Dışa Açıklık.....	64

3.1.7. Fiziki Sermaye Birikiminde Demokrasinin Rolü	64
3.1.8. Kurumsal Yapı.....	65
3.1.9. Mülkiyet Hakları	66
3.1.10. Piyasa Ekonomisi ve Liberalizm.....	67
3.2. Ülkeler Yönünden Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi	68
3.2.1. Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme	70
3.2.2. Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme	74
3.2.3. Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme.....	78
3.2.4. Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme	82
3.2.5. Toplulaştırılmış Olarak İnsani Gelişim Düzeyine Göre Ülkelerin Özgürlük Dereceleri.....	86
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. HÜKÜMET SİSTEMLERİ, DEMOKRASİ VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	88
4.1. Hükümet Sistemleri ve Ekonomik Gelişme İlişkisi	89
4.2. Ülkelere Göre Hükümet Sistemleri Ve Demokrasi İlişkisi	98
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	100
KAYNAKÇA	105
ÖZGEÇMİŞ.....	134

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

AR-GE: Araştırma Geliştirme

BM: Birleşmiş Milletler

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İGE: İnsani Gelişim Endeksi

KBG: Kişi Başına Düşen Gelir

MFA: Republic Of Turkey Ministry Of Foreign Affairs (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı)

SGP: Satın Alma Gücü Paritesi

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLULAR

Tablo 1: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015).....	71
Tablo 2: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015)	73
Tablo 3: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)	75
Tablo 4: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015).....	77
Tablo 5: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)	79
Tablo 6: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015).....	81
Tablo 7: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)	83
Tablo 8: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015).....	85
Tablo 9: İnsani Gelişim Düzeylerine Göre Ülkelerin Özgürlük Derecelerinin Toplu Gösterimi (2015).....	86
Tablo 10: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve Gelişme Göstergeleri (2015).....	89
Tablo 11: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015).....	91
Tablo 12: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015).....	93
Tablo 13: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015).....	94
Tablo 14: İnsani Gelişim Düzeyleri Bakımından Hükümet Sistemlerinin Toplu Gösterimi (2015).....	95
Tablo 15: Hükümet Sistemleri ve Özgürlük Statülerinin Toplu Gösterimi (2015) ..	98

GİRİŞ

İnsanın ve insan ilişkilerinin olduğu her yerde yönetim olagelmıştır. Birey ve toplum arasında sosyal, ekonomik ve siyasal hayatın düzenlenmesi ve organize edilmesi, yönetim olgusunun ortaya çıkmasının en önemli sebebini oluşturmaktadır. Önceleri küçük topluluklar halinde bir araya gelen devletler, karmaşık olmayan yapıları gereği yönetim olgusunu günümüz modern yönetim anlayışından uzak bir şekilde uygulamaya çalışmıştır. Ancak zamanla bu küçük devletler belli nedenlerle birleşerek günümüz ulus devletlerini oluşturmuş ve böylece kamu yönetimi olgusu doğmuştur. Devletlerin yürütme gücünü oluşturan kamu yönetimi de artık daha karmaşık bir yapıya dönüşen sosyal, siyasal ve ekonomik yapıyı kararları ile etkilemekte ve yön vermektedir.

Modern devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber ülkelerin yönetim yapısında da değişikliğe gidilmiştir. Devletlerin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç temel erkinin bu dönemle birlikte birbirinden ayrıldığı ve kuvvetler ayrılığı denilen sisteme dönüş yaşandığı görülmektedir. Ancak tarihsel açıdan bakıldığında geçmişten günümüze gelen değişik yönetim biçimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar, egemenliğin kaynağını aileden alan tek kişinin yönetimi monarşi, seçkinlerin yönetimi eline aldığı aristokrasi, devletin gücünü halktan aldığı ve halkın iradesinden daha güçlü bir iradenin olmadığı bir temel üzerine kurulu cumhuriyet, tek kişinin zorba yönetimi tirani, bir grubun-zümrenin yönetimi oligarşi ve halkın halk tarafından halk için yönetildiği demokrasidir. Modern ulus devletlerin oluşumuna kadar uygulanan bu yönetim şekillerinin zaman içinde anti demokratik özelliklerinden, demokratik bir yapıya doğru dönüştüğü görülmektedir.

Devletin temel organları olan yasama, yürütme ve yargının siyasi sistem içinde nasıl bir role sahip olacağı, bu organların işleyişini, hangisinin siyasal mekanizma içinde başat konumda olacağı hatta ülkelerin demokratik veya anti demokratik bir yapıya sahip olup olmaması hükümet sistemlerinden hangisini tercih ettiğine göre farklılık göstermektedir. Ülkeler tarihsel süreç

içinde monarşi ve meclis hükümetleri gibi güçler birliğine dayalı hükümet modellerini kullandığı gibi parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık gibi kuvvetlerin birbirinden ayrıldığı modelleri de kullanmışlardır.

Değişen ve küreselleşen dünyada, birçok ülkenin en önemli problemi ekonomik gelişmişlik düzeyine ulaşamamaktır. İster gelişmiş ister az gelişmiş olsun tüm ülkelerin ana ekonomik hedefi gelişmeyi sağlamak ve kalıcı kılmaktır. Ancak, dünya ülkeleri incelendiğinde her ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olduğu görülmektedir. Bunun ana nedeni, ekonomik gelişmişlik düzeyine etki eden birçok faktörün bulunmasıdır. Bunların en önemlileri, kişi başına düşen gelir, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, fiyat istikrarı, istihdam ve işsizlik, ödemeler bilançosu, eğitim, sağlık gibi hem ekonomik hem de sosyal faktörlerdir. Ekonomik gelişmeyi başarmış ülkeler rekabet açısından güçlü konuma gelmekte, dünya siyasi ve ekonomik sisteminde öne çıkmaktadır. Ülkeler genellikle bu çalışmanın inceleme konusuna dâhil edilmiş parlamenter, yarı başkanlık ve başkanlık hükümet sistemlerinden herhangi birini benimseyip uygulamaktadır. Bununla beraber ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin birbirinden farklı olması bu ülkeleri bu tür bir ayrımaya götürme nedenlerinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı, gelişmiş ekonomilere ve demokrasi düzeylerine sahip ülkelerin hangi hükümet sistemini benimsediklerinin analizi, ekonomik gelişmenin kısıtlı olduğu ülkelerle karşılaştırılması yönünden önem arz etmektedir. Bu çerçevede hükümet sistemleri ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler belirleyici olmaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri analiz edildiğinde genellikle ekonomik faktörler ele alınmaktadır. Ancak, ekonomik gelişme sadece ekonomik faktörlerle ilişkili değil, sosyal, siyasal ve kurumsal olmak üzere birçok faktör tarafından ilişkilendirilmektedir. Bunlar içinde en önemlilerinden biri ülkelerin demokrasi düzeyleridir. Demokrasinin ekonomik gelişmeye etki ettiğini savunanların yanında ekonomik gelişmenin de demokrasi düzeyine olumlu katkısı olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Ülkelerin demokrasi düzeylerinde görülen gerilemenin

ekonomik gelişmeyi de olumsuz yönde etkilediği yönünde güçlü destekler bulunmaktadır.

Dünya ülkeleri değişik hükümet modellerini uygularken, farklı demokrasi ve gelişmişlik düzeylerine de sahip olmaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyine etki eden faktörler çeşitlilik gösterse de, ülkelerin yönetim yapıları ve alınan ekonomik, sosyal ve siyasal kararlar bu gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde ana konumda yer almaktadır. Ayrıca, ülkelerin demokratik ve antidemokratik bir devlet olması da bu kararların uygulanması yönünde gelişmişlik düzeylerine etki etmektedir. Demokrasiyi kendine hedef olarak belirlemiş hükümetlere sahip ülkelerde, ekonomik gelişmişlik düzeyinde de önemli derecelerde ilerlemeler görülmektedir. Bu durum ekonomik ve bireysel özgürlüklere ve siyasal haklara sahip olan bireylerin daha etkin ve verimli çalışması, istediği şekilde ekonomik hayata girebilmesi ve sosyal hayat içinde aktif rol üstlenebilmesi ile açıklanmaktadır.

Araştırmada bilgi toplama yöntemi olarak, betimsel ve nedensel karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada bilgi toplama yöntemi ile elde edilen bilgiler ve veriler farklı ülkelerin karşılaştırmalı analizine imkân veren araçlar vasıtası ile değerlendirilmiştir. Konuya ilişkin ortaya çıkan problemlerin çözümüne yönelik uygulanabilir öneriler sunulmuştur.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yönetim, hükümet sistemleri ve ekonomik gelişme çerçevesinde kavramsal içerik altında hükümet sistemleri, yönetim, ekonomik gelişme, ekonomik büyüme, demokrasi gibi çalışmanın konusu içindeki kavramlar açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise kamu yönetimi ve iktisat bilimi çerçevesinde teorik yaklaşımlar yanında çalışmanın içeriği ile ilgili sonuçları kapsayan literatür taramasına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu ilişkinin ne düzeyde olduğunun tespiti amacıyla ülkelerin siyasal haklar, bireysel ve ekonomik özgürlükler çerçevesinden karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırmalar, çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip ülkeleri kapsamaktadır.

Dördüncü bölümde, hükümet sistemleri ile demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin ortaya konulması doğrultusunda ülkelerin karşılaştırmalı analizine dayanmaktadır.

Çalışma elde edilen bulgular ve önerilerin de içinde yer aldığı sonuç ve değerlendirmelere yer verilerek sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YÖNETİM, HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE EKONOMİK GELİŞME ÇERÇEVESİNDE KAVRAMSAL İÇERİK

Küreselleşme olgusu ile sınırların kalktığı bir dünyada, teknoloji ve inovasyon faktörlerinde görülen ilerlemelerle birlikte hızlı bir değişim görülmektedir. Geleneksel yönetim anlayışından insan faktörünü temel alan yönetim yapısına geçilmesi ile birlikte kamu yönetimi, ekonomi, hukuk gibi önemli disiplinler de değişmektedir. Bu bağlamda yönetim, yönetim, kamu yönetimi, ekonomik gelişme gibi kavramların içeriğine değinmek faydalı olacaktır. Bunun yanı sıra farklı yönetim biçimleri, yönetim sürecinde tercih edilen hükümet sistemleri ve ekonomik gelişmişlik düzeyini etkileyen faktörlerin de açıklanması gerekmektedir.

1.1. Yönetim Kavramı

İnsanın, sosyal bir varlık olması tek başına değil, başka insanlarla etkileşim içinde yaşayarak hayatını sürdürmek zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu etkileşim eşitler içinde olabileceği gibi yöneten-yönetilen gibi eşit olmayanlar arasında da oluşmakta ve bu süreçte yönetim denilen kavramla karşılaşmaktadır (Şahin, 2010: 5).

Çok farklı boyutlarla tanımlanan bir kavram olan yönetim, insanlar aracılığıyla işlerin yaptırılması sanatıdır (Lewis vd., 1994: 5). Bu şekilde öz bir anlatımla ifade edildiği gibi yönetim, bir amaca ulaşmak için diğer kişilerle işbirliği yapma, parasal kaynakları, donanımı, hammaddeleri, malzemeleri ve zamanı birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanabilecek kararlar alma ve bunları uygulatma faaliyetlerinin tümü olarak uzun ve ayrıntılı bir içerikle de açıklanmaktadır (Yerli ve Çeçen, 2014: 31). Bununla birlikte, kelime anlamına göre yönetim, bir işi veya hizmeti düzenleyerek yürütmek, bir topluluğun başında bulunmak veya bir kurumu idare etmektir (Ulusoy ve Akdemir, 2006: 21).

Yönetim tanımlarının “sevk ve idare”, “idari sistem” ve “örgüt” olmak üzere üç kavram altında toplandığı görülmektedir. Geniş anlamıyla diğerlerini sevk ve idare etme faaliyeti olan yönetim kavramı yönetim sistemlerini, bir örgütü veya kuruluşu anlatmak amacıyla da kullanılmaktadır (Eryılmaz, 2012: 3). Tüm bu tanımların yanında, diğerleri üzerinde otorite kurma, başkalarına iş yaptırma veya bir grup içinde yer alan bireylerin davranışlarını etkileyerek, onları ortak bir amaç doğrultusunda istenilen sonuçları elde edebilecek biçimde yönlendirme süreci de, bir yönetim faaliyeti olarak değerlendirilmektedir (Ergun, 2004: 3-4). Ancak, iki veya daha fazla kişinin hiçbir eylemde bulunmadan herhangi bir objeye sadece bakması yönetim olgusunun ortaya çıkması için yeterli olmayacaktır (Berkley ve Rouse, 2004: 6).

Yönetim tanımlaması, yönetim ilkeleri üzerinden genişletilebilir. Yönetimin, planlama, yönlendirme, örgütlenme bütçeleme, koordinasyon ve denetim gibi ilkeleri vardır (Özer, 2005: 23). Bu ilkeler, bütün örgütler için geçerli olmakla birlikte uygulamaya geçildiğinde bazı değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, aynı yasal düzenlemelere tabi olan ve benzer alanlarda faaliyet gösteren örgütlerin yapılanmalarında benzerlik görülsede uygulama ve varılan sonuçlar açısından farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Bunu kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ve özel sektör kuruluşlarının tümünde gözlemlemek mümkündür. Aynı alanda faaliyet gösteren iki örgüt dikkate alındığında, biri etkin ve verimli çalışırken, diğeri arzu edilen hedeflere ulaşamayabilir ya da başarısız olabilir (Erdoğan, 1994: 164).

Bir bilim dalı olarak yönetim, özel sektörde ve kamu sektöründe birbirinden bağımsız iki ayrı disiplin olarak ortaya çıkmış ve gelişimini sürdürmüştür. Amerikalı bir mühendis olan Frederick W. Taylor ve yine bir mühendis ve aynı zamanda sanayici olan Henry Ford’un fikirleri ile “işletme yönetimi” bilimi doğmuştur. Kısaca Taylorizm ve Fordizm olarak adlandırılan yönetim felsefesi doğmuştur. Kamu yönetimini ise bilimsel düzeyde ilk inceleyen kişi Alman sosyal bilimci Max Weber olmasına rağmen kamu yönetimi biliminin ilk temsilcilerinden kabul edilen Henry

Fayol, 1892 yılında yayınladığı “yönetimin ilkeleri” adlı eserinde Max Weber devlet yönetiminde merkeziyetçilik, otorite ve hiyerarşinin önemi üzerinde durarak kamu yönetimi bilimine katkı yapmıştır (Aktan, 2003: 271-272).

1.2. Yönetişim

Yönetişim kavramı soğuk savaş sonrası uluslararası ilişkiler literatüründe ve kurumsal firmaların yönetimine ilişkin literatürde ortaya çıkmıştır (Hazenberg, 2015: 286). Kavramın içeriğine bakıldığında anlam olarak yoğun etkileşim ve iletişimin yaşandığı birlikte yapma, ortaklık, birlikte çaba göstererek kamusal işlerin yapılması gibi katılımcı ve çok aktörlü bir yönetim anlayışını yansıtmaktadır (Kuruçayır vd. 2010: 16).

Zaten kamu yönetimi örgütlerine bakıldığında, toplumdaki kolektif ihtiyaçlar için kısmen veya tamamen mal ve hizmet üreten ve kendi içinde etkileşim halinde olan belli bir organizasyona sahip yapılar ortaya çıkmaktadır. Yönetimi düzenleyen ve toplu işleri yöneten devlet, piyasa ve sivil toplum aktörleri arasındaki dinamikler açısından anlaşılabilir, çok farklı değerler ve normlar bütününe sahiptir (Rikkie, 2005: 565-566). Bu nedenle yönetim, devlet aktörlerinin kamu eylem biçimleri hakkında ortak düşünmesini gerektiren ve katılımını sağlayan siyasi bir kavramdır (Peters, 2011: 64). Bu nedenle yönetim, kamu ve bireyler arasındaki etkileşimi ve işbölümünü kapsamaktadır.

1.3. Kamu Yönetimi

Modern devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber yasama, yürütme ve yargı olmak üzere güçler ayrılığı ilkesi de ortaya çıkmıştır. Kamu yönetimi en basit anlatımıyla, devletin yürütme gücüne karşılık gelmektedir. Bu bağlamda kamu yönetimini, devletin amaçlarının gerçekleştirilmesi için kamu görevlilerinin ve kamu mallarının işe koşulması şeklinde tanımlamak mümkündür (Özdemir,2008:179). Bir başka ifade ile kamu yönetimi, devletin hizmet sunumunda örgütlenme biçimidir.

Bilindiği üzere toplumlarda iç içe girmiş ve birbiriyle çatışan sorunlar bulunmaktadır. Toplumlar yıllar itibariyle genişlemekte ve bu bağlamda

devletler de yapı ve işlevleri bakımından büyümektedir. Yönetim faaliyetlerini sürdürme çabası içinde olan kamu kurumları da yapısal bakımdan karmaşık ve teknik hale gelmektedir. Kamu yönetimi ile ilgili faaliyetler çoğalmakta ve bu nedenle kamu yönetimi kavramının içeriği çeşitlenmektedir (Eryılmaz, 2012: 9).

Bireylerin günlük hayatı kamu yönetimlerinin kararları ve faaliyetleri tarafından şekillenmektedir. Kamu gücünü kullanan yönetim, kamu hizmetini sağlarken toplumsal hayata müdahale etmekte, bu müdahale karşısında güçsüz kalan bireylerin korunma ihtiyaçları gündeme gelmektedir. Kamu yönetimi aktörlerinin faaliyetleri karşısında meydana gelen maliyetler dikkatleri kamu yönetimleri üzerinde toplamaktadır (Şengül, 2013: 72). Kamu yönetim faaliyetleri ise yöneten ve yönetilenleri kapsayacak biçimde hukuksal çerçevede yürütülmektedir.

Kamu yönetiminin işlevsel ve örgütsel olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Uyulması gereken kuralları oluşturma ve kamu politikası belirleme faaliyetleri kamu yönetiminin işlevsel yönünü, bu kural ve politikaların uygulanması konusunda oluşturulmuş örgütler ise örgütsel yönünü oluşturmaktadır (Polatoğlu, 2003: 6).

1980'lerin başlangıcından beri kamu yönetimi alanında hakim olan geleneksel yapı, küreselleşmenin de etkisiyle birçok yönden gelişim ve değişim içine girmiştir. Ekonomik, siyasi ve ideolojik alanda ortaya çıkan bu değişimler kamu yönetimi yapılarında da değişimin yaşanmasına neden olmuştur. Bu ortamda vatandaş ve devletin rolleri yeniden anlamlandırılmıştır. Değişimin getirdiği reformlar, geleneksel bürokratik yapının yerine piyasa odaklı bir anlayışın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kamu sektöründeki bu dönüşüm özellikle özel sektörde görülen yönetim ve uygulamaların kullanılmaya başlanmasına ve yeni kamu yönetiminin doğmasına yol açmıştır (Gözel, 2003: 195).

Kamu yönetim birimlerinde genel olarak merkezi ve yerel olmak üzere ikili bir yönetim anlayışı uygulanmaktadır. Yönetimsel hizmetlerin merkez ve merkezin hiyerarşik yapısı içerisinde yürütülmesine merkezden yönetim denilmektedir (Aydın, 2011: 65). Merkezi yönetim, kamu yönetim

yapısı içinde karar mekanizmalarının merkez tarafından belirlenmesi, mali kaynakların yönetimi, her türlü personel işlemleri ile kamu hizmetlerinin organizasyonunun, merkezi ve onlara bağlı birimler tarafından yürütülmesidir (Çevik, 2007: 108). Aslında tüm kararlar devlet tüzel kişiliği adına alınmaktadır. Bu hizmetleri yürüten memurlar ve kamu görevlileri merkezi yönetim içinde yer almaktadır. Merkezi yönetimde hizmetler yerine getirilirken gelir ve giderler merkez bütçesinde yer almaktadır (Gözübüyük, 2008: 95). Ancak, kamu hizmetlerinin merkezden planlaması ve yürütülmesinin güçlüğü ve sakıncaları karşısında merkeze bağlı makam veya görevlilere merkez adına karar alma ve uygulama yetkisi verilmesi, bu sakıncanın giderilmesi yönünde bir çare olarak düşünülmüştür (Yıldırım, vd. 2012, 37). Örneğin Türkiye’de illere bu çerçevede yetki genişliği tanınmıştır. Yetki genişliği illerin yönetiminde ana çerçeveyi oluşturmaktadır. 1982 yılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda da illerin yönetimi için “yetki genişliği ilkesine dayanır” ifadesine yer verilerek, illerde valilere merkezi yönetime ait bazı yetkileri kullanabilme imkanı getirilmiştir (Turan vd., 2010: 2). Yetki genişliği ilkesinin varlığı merkeziyetçilik niteliğinin kaybı anlamına gelmemektedir. Çünkü yetki genişliğini kullanan valinin aldığı karar merkezi yönetim adınadır (Şengül, 2016: 2).

Çağdaş ulus devletler örgütlenmeleri üniter ve federal¹ olmak üzere iki tip yapıdan oluşmaktadır. Üniter devlet örgütlerinde idari yapılanma merkeziyetçilik ilkesi üzerine kurulmuştur. Üniter devletlerin temelini oluşturan bu ilke siyasal iktidarın ve idarenin bütünlüğü temelinde işlemektedir (Güler, 2000: 22). Ancak, neredeyse her ülke yönetiminde görev ve sorumluluğu sadece merkezi yönetim tarafından yönetilmemekte, yerel yönetimler arasında da paylaştırılmaktadır (Nadaroğlu, 1994: 15). Bunun en

¹Üniter devlet ve federal devlet birbirinden oldukça farklı devlet şekilleridir. Üniter devlet şeklinde tek bir devlet vardır ancak federal devlet sisteminde federal devlet yanında küçük federe devletler bulunmaktadır. Üniter devlette hukuki yapı tektir yani ülkenin tümü aynı hukuki yapıyı kullanmaktadır. Oysa federal devlette, federal devletin hukuk düzeni olduğu gibi federal devleti oluşturan federe devletlerin de kendilerine ait hukuk düzeni bulunmaktadır. Üniter devlette tek bir yasama, yürütme ve yargı organı mevcutken federal devlette hem federal devletin hem de federe devletlerin kendilerine ait ayrı ayrı yasama, yürütme ve yargı organları bulunmaktadır (Gözler, 2011: 492-493)

önemli nedenlerinden biri, merkezi yönetimin, bürokrasi ve kırtasiyeciliği arttırarak, hizmetlerin yerel gereksinimlere göre yürütülememesine neden olması ayrıca demokratik ilkelere uygun olmaması gibi çok önemli sakıncaları kapsamından kaynaklanmaktadır (Günday, 2004: 59).

Yerel yönetim, belli bir coğrafi alanda yaşayan insan topluluklarının müşterek gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş, karar organları yerel halk tarafından seçilen, bir takım görev ve yetkilere sahip, kendine ait bütçesi ve personeli olan kamu tüzel kişilikleridir (Koçak, 2008: 14). Yerel yönetimler ise; kamu hizmetlerinde idari karar alma yetkisinin, merkezi yönetim yapısı içinde yer almayan, özerk yönetim kuruluşlarına bırakılmasıdır. Yerel yönetim birimleri merkeze hiyerarşik bağlarla bağlı değildir (Bülbül, 2013: 14). Merkezi yönetimle karşılaştırıldığında yerel yönetimlerin halka yakınlık derecesi en yüksektir. Günümüzde bireyleri yakından ilgilendiren barınma, ulaşım ve beslenme gibi yaşamsal faaliyetler yerel yönetim birimlerinin yetki alanındadır. Yerel yönetimlerin özerk yapıları dolayısıyla kendilerine ait gelirleri, malları, personeli ve merkezden bağımsız bütçeleri bulunmaktadır (Koçak, 2013: 19). Kamu hizmetlerinin her zaman merkezi yönetim tarafından yürütülmesi söz konusu değildir. Bazı hizmetlerin ulusal düzeyde gerçekleşmesi gerekirken, bazı hizmetlerin ise yerel niteliğinden dolayı yerel ölçekte sunulması gerekir. Yerel yönetim birimleri de bu amaca yönelik çabalara sahiptir (Özdenkoş, 1999: 81). Bu nedenle, yerel yönetimler hizmet sunumunda etkinlik sağlayabilmesi için güçlü finansal olanaklara sahip olmalıdır.

Batı demokrasilerinde yerel yönetimlerin tarihi 12. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Özellikle merkezi hükümet karşısında, bir bölgenin ya da bir kentin özerklik elde edip güçlenmesiyle yerel yönetimler doğmuştur (Koçak ve Ekşi, 2010: 295). Modern ülkelerde yerel yönetimlere verilen önem ve bu yönetim birimlerinin kurulması ve işlevleri ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle yakından ilintilidir. Bu çerçevede yerel yönetimler özellikle gelişmiş ülkelerde kurularak gelişmiş ve günümüzde hemen hemen her ülkede yaygınlık kazanmıştır. Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimler, demokratik olma ile özdeşleşmiştir (Mutluer ve Öner, 2009: 1).

Devletin asıl amacı, toprakları üzerinde yaşayan insanların iç ve dış güvenlik, adalet, sosyal refah ve sosyal güvenlik gibi müşterek ihtiyaçlarını karşılamaktır. Devletler bu görevlerini yerine getirirken tüm ülkeyi kapsayacak şekilde merkezi idare örgütü kurmuştur. Ancak, devletin egemenlik sahası içinde dağınık tarzda kent, kasaba ve köyler bulunmaktadır. Bunların sınırları içinde yaşayan halkın da bazı hizmetlere ihtiyacı vardır (Ökmen, 2003: 119). İl Özel İdaresi, belediye ve köy olmak üzere yerel yönetimler, yerel ortak ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmetler sunarlar. Hizmetin kalitesi, niteliği karşılanabilme derecesi ve hızı bu süreçte öne çıkan konulardan bazılarıdır.

1.4. Yönetim Biçimleri

Yönetim, siyasal iktidarın, planlama, karar alma ve uygulama sürecini açıklaması yanında kamu hizmetlerinin etkin sunumunu da kapsamaktadır. Bu çerçevede yönetim biçimleri bakımından farklılıklar görülmektedir. Göze (2000) çalışmasında, yönetim biçimlerini aşağıda belirtilen sınıflandırma çerçevesinde değerlendirmektedir.

- ❖ Monarşi ya da Krallık Yönetimi
- ❖ Aristokrasi – Azınlığın İyi Yönetimi
- ❖ Politeia-Cumhuriyet – Çoğunluğun İyi Yönetimi
- ❖ Tirani-Zorba Yönetim
- ❖ Oligarşi
- ❖ Demokrasi

1.4.1 Monarşi ya da Krallık Yönetimi

Tek kişi yönetimi olarak nitelendirilen monarşiler, günümüze kadar uygulanan en uzun ve en yaygın rejimlerin başında gelmektedir (Buran, 2009: 72). Politika sözlüğünde monarşi, tüm siyasal nüfus, yetki ve güçlerin seçim dışı yöntemlerle ve çoğunlukla da miras yoluyla iktidara gelen bir tek kişide toplandığı siyasal otoritenin bu bir tek kişi ve onun temsilcileri tarafından kullanıldığı yönetim biçimidir (Yıldız, 2013: 191). Monarşilerde, devlet başkanı olan monarkın atanmasında halkın hiçbir iradesi bulunmadığından,

rejim anti demokratiktir (Robinson, 2012:450). Bununla birlikte monarşilerde de demokratik rejimler oluşabilir.

Monarşilerde her zaman halkın iradesi yoktur ya da halk hiçbir zaman iradesini kullanamaz demek doğru olmayacaktır. Çünkü halkın egemenliği belli ölçüde paylaştığı meşruti monarşilerde bulunmaktadır. Meşruti monarşilerde halk seçim yoluyla dilediği siyasi partiyi özgürce seçmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, halk hükümdarın egemenlik hakkına saygı duyacaktır (Polat, 2007: 98).

Monarşi tek kişinin yasalara uygun yönetimi olarak açıklansa da farklı uygulamalarının olduğu bilinmektedir. Mutlak monarşilerde iktidara tek kişi hakimdir ve bu kişi toplumda herkesin ve her şeyin efendisidir. Monarşinin başka bir türü ise bir kişinin savaşta kazandığı başarı ve yiğitliği neticesinde ya da devletin kurucusu olması sebebiyle toplumun minnet duygularının bir göstergesi olarak onu iktidara getirmesi olarak kendini gösterir. Tek yetkili olan bu kişinin yetkileri daha sonra babadan oğula geçerek sürdürülür (Göze, 2000: 45).

1.4.2. Aristokrasi – Azınlığın İyi Yönetimi

Tarihsel ve ideolojik yönden aristokrasi, monarşinin ve demokrasinin karşısında yer alan, az sayıdaki en iyi veya en seçkinlerin yönetiminin savunulduğu bir idare biçimidir (Şahin, 2010: 112). Bir başka ifade ile aristokrasi, iyi, erdemli ve en üstün kişilerin oluşturduğu bir yönetim biçimidir. Örneğin aristokratik yönetim anlayışında halk, vatandaş olarak değil, tebaa olarak değerlendirilmektedir (Güldiken, 2006: 162). Aristokratik yönetim modelinde yönetim bir merkez etrafında örgütlendiği için monarşilere benzemektedir (Say, 2008: 243).

Özellikle aydınlanma ile beraber savunulan herkes eşittir yaklaşımı ve aynı zamanda Fransız Devriminin nedenlerinden biri olarak gösterilen aristokratların toplumun en iyileri olmadığı fikrinin yaygınlaşması, aristokratik yönetim modeline şüpheyle yaklaşılmasına neden olmuştur (Şahin, 2010: 113).

1.4.3. Politeia-Cumhuriyet – Çoğunluğun İyi Yönetimi

Cumhuriyet yönetimi halkın üstünde herhangi bir otorite veya yetkili makamı tanımamaktadır. Devlet gücünü doğrudan halktan almaktadır. Aslında öz bir anlatımla cumhuriyet halkın hükümetidir. Bu yüzdendir ki hükümet edenler halkın çıkarlarını ve kamunun yararını her zaman göz önünde bulundurmaya zorundadırlar. Halk yöneticileri dilediği gibi seçebilmekte, seçtiği kişileri her zaman denetleyebilmektedir (İnan, 2000: 44-53). Ancak hukuk açısından doktrinde cumhuriyet tanımı üzerinde görüş birliğinin olmadığı görülmektedir. Bazı yazarlar cumhuriyeti dar manada monarşinin karşıtı olarak nitelendirirken, bazıları ise cumhuriyeti demokrasiyle özdeş kabul ederek geniş anlamda tanımlamaktadırlar (Gözler, 2010: 64).

Cumhuriyet devlet hizmetlerinde veraset usulünü kesin biçimde reddederek, bunun yerine seçimi ve tayin usulünü koyar, Bu nedenle cumhuriyetin en temel özelliği seçimdir. Zaten halkı oluşturan bireylerin tek tek iradelerini ortaya koymalarıyla halk egemenliği yaratılmış olur. Bu açıdan cumhuriyet bir bakıma demokrasinin gelişmiş şeklidir (Güner, 2006: 42). Demokrasi haklar ve özgürlükler rejimi olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda her cumhuriyet demokrasidir anlamına gelmemektedir. Her demokrasi cumhuriyet olabilmekte ancak her cumhuriyet kendi içinde demokrasiyi barındırmayabilmektedir (Selçuk, 2010: 3).

1.4.4. Tirani-Zorba Yönetim

Tirani yönetim, diktatörlük ve despotluk gibi kavramlarla birlikte kullanılmaktadır. Özgürlük ve eşitlik söyleminde olan demokrasinin aşırıya gitmesi sonucunda, bozuk yönetim olan tiranlık siyaset sahnesine çıkmıştır. Öz olarak yönetimsel yasaları tanımayan bir zorbanın yönetimidir (Topkaya ve Özyürek Şahin, 2015: 194-195). Hatta, Locke'a göre, kanunun bittiği yerde tiranlık başlar (Eroğlu, 2010: 11). Eflatun'a göre ise tiranlık, bir kişinin zorbalığına dayanan bir yönetim biçimidir (Boyacıoğlu ve Çelik, 2013: 171). Tiranlığı karakterize eden özellikler şöyle sıralanmaktadır: Devleti yöneten tiranın faaliyetlerinin hesabını vermesini sağlayan hukuk kurallarının hatta

geleneklerinin olmayışı, tiranın eylem alanının sınırsız oluşu, iktidarın mevcut hukuk sistemine aykırı şekilde ele geçirilmesi, iktidarın belli bir düzen içinde el değiştirmesine yönelik hukuk kurallarının olmayışı, sınırlı bir grubun kendi yararına iktidarı kullanması, halkın sadece korkudan dolayı itaat etmesi, gücün sadece tek bir kişinin elinde olması ve iktidarın terör uygulamasıdır (Haspolat, 2003: 84).

1.4.5. Oligarşi

Oligarşide, yönetim birkaç kişinin, birkaç ailenin ya da bir sınıf halkın elindedir. Bu yönüyle oligarşi birden fazla kişinin yönetimidir. Yönetim birkaç kişinin elinde bulunabileceği gibi çok daha geniş bir yönetim kadrosuna da sahip olabilir. Ne kadar geniş olursa olsun yine de azınlığın yönetimi olarak ortaya çıkmaktadır (Göze, 2000: 48).

Aristo, iktidarın belli bir grupta olduğu rejime aristokrasi, siyasal rejimin iktidardaki grubun kendi çıkarına göre işlediği rejime ise oligarşi adını vermektedir. Günümüzde ise oligarşi kavramı tüm azınlık iktidarına dayalı rejimler için kullanılmaktadır (Buran, 2009: 74).

1.4.6. Demokrasi

Demokrasi halk egemenliğini temel almış yönetim şeklidir. Başka bir ifade ile özgür bir seçim ortamında halkın kendi temsilcilerini seçebilmesine olanak tanıyan halk yönetimidir (Doğan, 2007:147). Demokrasi kavramının sözlük anlamı ve en sık kullanılan tanımı aslında halkın halk tarafından yönetilmesidir. Özellikle nüfus artışının büyük hızlara ulaşması sebebiyle modern devletlerde, devlet yönetimi doğrudan halk tarafından değil, halkın eşit ve serbest seçimler vasıtasıyla seçtiği temsilciler aracılığı ile kullanılmaktadır (Soysal, 2002: 332). Bundan dolayı demokrasinin farklı uygulanış yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Halk eğer egemenliğini aracısız, bizzat kullanıyorsa doğrudan demokrasi, halk egemenliğini seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanıyorsa temsili demokrasi, eğer egemenlik halk ile temsilciler arasında paylaştırılıyorsa yarı doğrudan demokrasiden söz edilmektedir (Tunç, 2008: 1117).

Demokrasi tanımının en yaygın ve en bilinenlerinden birini ABD başkanlarından Abraham Lincoln yapmıştır, Lincoln'e göre, "demokrasi halkın, halk için, halk tarafından yönetimidir" (Çam, 2011: 387). Bu tanım günümüzde en yalın ve klasik haliyle, halkın kendi kendini yönetmesi biçiminde kullanılmaktadır (Çukurçayır, 2012: 23).

Siyasi bir sistem olan demokrasi, her siyasi sistemde olduğu gibi kendisine uymasını beklediği bir kurama, uygulayacağı ilkelere ve normatif bir yapıya dayanmaktadır. (Caniklioğlu, 2010: 108).

Demokrasi tanımlarından hareket edildiğinde, demokrasinin tanımıyla ilgili birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu zorluk özellikle herkesin demokrasinin iyi olduğunu düşünmesinden kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2009: 92). Oysa eski Yunan filozoflarının demokrasi hakkında söylemlerine bakılacak olursa, demokrasi kavramının içeriğini açıklarken biraz mesafeli tanımlamalar yaptıkları görülecektir. Eflatun demokrasiyi halkın yönetimi olarak tanımlarken, Aristo'ya göre demokrasi, halkın çoğunluğunun kendi özel çıkarlarına yönelik kararlar alıp uyguladığı bir yönetimdir. Ortaçağ düşünürlerinden St. Thomas Aquinos, Aristo'nun yaptığı demokrasi tanımını aynen esas alır. Hobbes ise, kendi demokrasi tanımlamasına diğerlerinden farklı olarak halkın kendi güvenliği için sahip olduğu hak ve özgürlükler alanının bir kısmından vazgeçmesi gerektiğini ekler. John Locke, Hobbes'tan farklı olarak, toplumun devleti oluşturduğunu ve bazı hak ve özgürlükleri bizzat kendilerinin sınırladığını savunur (Aktan, 2005: 4-7). Zaman ilerledikçe demokrasinin en iyi yönetim biçimi olması hususunda yaygın bir görüş olmasına rağmen, demokrasinin niteliği konusunda hala bir görüş birliğinin oluşmadığı görülmektedir (Uygun, 2014: 2). Bu nedenle, demokrasinin işlerliği, katılım ve temsil sorunları, değer ve normları uygulama biçimleri ülkeler bazında farklı alan ve yönlerden tartışılmaktadır.

1.5. Yönetim Sürecinde Hükümet Sistemleri

Devlet, üstün nitelikli ve geniş kapsamlı bir tüzel kişiliktir. Anayasalarda, devletin organlarının kuruluşu, işleyişi, karşılıklı ilişkilerinin düzenlenme şekli, hükümet sistemlerinin hukuki dayanağını oluşturmaktadır. Devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç fonksiyonu ve bu üç fonksiyonu yerine getirmek için de üç temel organı olduğu kabul edilmektedir (Karatepe, 2013: 223). Hükümet sistemleri, yasama ve yürütme erklerinin aynı ya da ayrı organlar elinde bulunmasına göre kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı sistemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetler birliği sistemlerinde kuvvetin yürütmede ya da yasamada birleşmesine göre ikili bir ayırım öngörülmektedir. Kuvvetin yürütmede birleşmesine örnek olarak mutlak monarşileri ve diktatörlükleri; yasamada birleşmesine örnek olarak da meclis hükümet sistemleri verilmektedir (Gözler, 2011: 554). Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında kuvvetler ayrılığı ilkesi dikkate alınmaktadır. Kuvvetler ayrılığının niteliğine göre de başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olarak üç türe ayrılmaktadır (Kahraman, 2012: 433).

1.5.1. Başkanlık Sistemi

Dünya üzerinde başkanlık sistemini değişik şekillerde uygulayan ülkeler mevcuttur. Tüm bu ülkeler içinde başkanlık sistemini en iyi uygulayan ülke olarak ABD gösterilmektedir. Bunun yanında Latin Amerika ve diğer bazı ülkelerde de başkanlık sisteminin uygulandığı görülmektedir.

Başkanlık sistemi kuvvetlerin sert olarak ayrılmasını içermektedir. Bu sistemde özellikle yasama ve yürütme erkleri mutlak bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Yasam ve yürütme organları ayrı ayrı seçilmekte ve bu organlar birbirlerinin varlıklarını sona erdirememektedirler. Ayrıca, yasama ve yürütme organlarının güçleri birbirine eşit ve dengelidir (Yaman, 2014: 85). Başkanlık sisteminde cumhurbaşkanı, başbakan yerine sadece başkanlık makamı bulunmaktadır. Başkan meclis tarafından değil, doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Başkanlık sisteminde meclis ve başkan halk

tarafından seçildiğinden dolayı birbirlerinden üstün konumda değillerdir. Bakanların göreve gelmesinde ve görevden alınmasında tek yetkili başkandır (Becerren ve Kalağan, 2007: 166).

Başkanlık sisteminin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- ❖ Yürütmenin başı başkandır ve yasama organını temsil eden parlamento üyeleri ya doğrudan halk tarafından seçilmekte ya da halk tarafından seçilen seçmenler kurulu tarafından seçilmektedir. Genellikle başkanlık ve parlamento seçimleri aynı tarihlerde yapıldığı gibi farklı tarihlerde de yapılabilmektedir.
- ❖ Seçim sonuçları açıklandıktan sonra hükümet otomatikman kurulmuş sayılmaktadır. Başkan yürütmenin başı olarak ekonomi, güvenlik, siyaset gibi alanlarda ülkeyi yönetirken, parlamento ise ülke yönetimini de içine alan önemli meselelerde yasa yapma görevini yerine getirmektedir. Yürütme ve yasama organları arasında bütçe yapım süreci içerisinde karşılıklı etkileşimin olduğu görülmektedir. Bütçeyi yapma görevi yasama organında olmasına karşılık, yürütmenin başı olan başkanın bütçeyi veto etme yetkisi bulunmaktadır. İki erkin karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir diğer konu ise yargı üyelerinin atanması aşamasındadır.
- ❖ Yasama ve yürütme erkleri birbirinin iç işleyişlerine karışmamaktadır. Birbirlerine karşı sorumlu da değillerdir. Parlamenter sistemdeki gibi hükümetin parlamentodan güvenoyu alması, alamaması neticesinde düşürülmesi, hükümetin de parlamentoyu erken seçime götürmesi durumları başkanlık sistemi içinde bulunmamaktadır. Normal şartlar altında iki erkin birbirlerini feshetmeleri söz konusu değildir, sadece başkanın vatan hainliği suçunu işlemesi bunun istisnasıdır.
- ❖ Yürütme içinde cumhurbaşkanı-başbakan gibi çift başlılık söz konusu değildir. Devletin başı hükümetin de başı olduğundan

yürütme gücü devlet başkanında toplanmaktadır. Bakanlar kurulunun oluşturulması, bakanların atanması ve görevden alınması konusunda tek yetkili devlet başkanıdır. Bundan dolayı, bakanlar kurulunu oluşturan bakanlar sadece başkana karşı sorumludurlar (Aslan, 2015: 16)

Başkanlık sisteminin güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Başkanlık sistemine olumlu yaklaşımlar genellikle sistemin güçlü yönlerini, olumsuz yaklaşımlar ise zayıf yönlerini öne çıkarmaktadır.

Başkanlık sisteminin güçlü yönleri;

- ❖ Başkanlık sistemi yönetimde istikrar sağlamaktadır. Başkan belli bir süre için seçilmekte ve yasama erki başkanın görevine son verememektedir.
- ❖ Yürütme tekli bir yapıya sahip olduğundan dolayı yönetimde etkinlik sağlanmaktadır.
- ❖ Başkanlık sisteminde parlamenter sistemde sıklıkla karşılaşılan koalisyon hükümetlerine rastlanmadığından dolayı yönetimde istikrar oluşmaktadır.
- ❖ Başkanlık sisteminde yasa yapma gücü sadece yasama organına verildiğinden, yasama organı asıl işlevini gerçekten yerine getirebilmektedir.
- ❖ Yasama erki tarafından düşürülmesi söz konusu olmayan başkan daha cesur kararlar verebilmekte ve uygulayabilmektedir.
- ❖ Yürütme gücünü tamamen eline alan başkan kabineyi tek başına oluşturma gücüne sahiptir ve bu nedenle parlamenter sistemlerde sıklıkla karşılaşılan hükümet kurma problemi başkanlık sisteminde çözüm bulmaktadır.
- ❖ Başkanlık sisteminde başkan doğrudan doğruya halk tarafından seçildiğinden devletin meşruiyetini arttırdığı, siyasi katılımı genişlettiği ve daha da demokratik bir yönetimi ortaya koyduğu iddia edilmektedir.

- ❖ Başkanlık sisteminde hükümetin kurulamaması durumuyla karşılaşılmadığından yönetim boşluğu oluşmamaktadır (Kaymal, 2017: 154-155).

Başkanlık sisteminin zayıf yönleri;

- ❖ Antidemokratik rejimlere yol açabileceği düşünülmektedir. Yasama ve yürütme erkleri birbirlerini etkileyemediğinden belli problemlerin çözümü aşamalarında aralarında kriz ve tıkanıklıklar çıkabilmektedir. Hatta yasama organına hakim olan parti ile başkan farklı partilere mensup ise bu kriz ve tıkanıklığın derece ve sıklığı daha da artmaktadır. Özellikle başkan seçilmesi durumunda halka sunduğu vaatlerini yerine getirebilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyabilir ve bu düzenlemelerin yasama organından çıkmaması durumunda, antidemokratik çözüm yollarına başvurması düşünülebilir.
- ❖ Başkanın çok geniş yetkilerle donatılması nedeniyle iktidarın, diktatörlüğe dönüşme ihtimali olduğu savunulmaktadır.
- ❖ Başkanlık hükümeti sisteminde başkan halkın büyük bir çoğunluğunun oyuyla gelmesine karşılık, halkın bazı kesimlerinin oyunu yani desteğini almamaktadır. Bu da seçimi kazananların her şeyi kazandığı, kaybedenlerin ise her şeylerini kaybettiği bir sisteme dönüşebileceğinden dolayı, bu sistemin antidemokratik bir yapıya bürünebileceği düşünülmektedir.
- ❖ Başkanlık sisteminde başkanın güçlü olmasının hürriyetler açısından bir tehlike olarak görülmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ancak bu görüş karşıtları, vatandaşların sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesi için güçlü bir yönetimin gerekliliği üzerinde birleşmektedirler. Başkanlık sisteminin hürriyetler bakımından taşıdığı tehlikenin, parlamenter sistemin taşıdığı tehlikeden daha az olduğunu savunmaktadırlar.
- ❖ Başkanlık hükümeti sistemi için yapılan en önemli eleştiri yasama erki ile yürütme erki arasındaki görüş ayrılıklarından kaynaklanan

tıkanıklıklardır. Başkanlık sistemi yapısı itibariyle diyalog, pazarlık ve uzlaşma mekanizmalarına çok fazla yer vermediğinden siyasi kutuplaşmalara neden olabilmektedir. Bu sistemde, yasama organında çoğunluğu elinde bulunduran parti ile başkanın partisinin farklı olma ihtimali olduğundan bu durumun sistemi kilitleyebileceği ve çözümsüzlük yaratabileceği öne sürülmektedir (Tunç ve Yavuz, 2009: 23-31).

1.5.2. Yarı-Başkanlık Sistemi

Popüler anlamda yarı-başkanlık sistemi terimi ilk olarak 1959'da Le Monde gazetesi kurucusu ve gazetecisi olan Hubert Beuve-Mery tarafından kullanılmıştır (Uluşahin, 2003: 201). Ancak, terimin anlamı tam olarak net ve belirli değildi. Akademik anlamda, yarı-başkanlık konseptini ilk hazırlayan Fransız siyaset bilimcisi Maurice Duverger olmuştur. Ancak, yarı-başkanlık sistemi, ilk çıktığı yıllardan beri eleştiri konusu olmuş, bu eleştiriler çerçevesinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir (Elgie, 1999: 1-2).

Yarı-Başkanlık sistemi üç unsurun birlikteliği ile oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, cumhurbaşkanının genel oyla seçimi, ikincisi, cumhurbaşkanının önemli güçlere sahip olması, üçüncüsü ise cumhurbaşkanının yanında hükümet ve iktidara sahip, yasama organına karşı sorumlu olan başbakan ve bakanların bulunmasıdır (Duverger, 1980: 166). Yarı-başkanlık sistemi, aslında başkanlık ve parlamenter sistemi içinde barındıran melez bir yapıya sahiptir (Shugart, 2005: 324). Bu sistemde cumhurbaşkanı ve parlamento kabineyi izleme ve kabineye yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. Ayrıca cumhurbaşkanı ile parlamentonun rekabet halindeki siyasi meşruiyetleri, katı görev süreleri, ideolojik farklılıkları olası çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Yarı başkanlık sisteminde kabineler kendilerini güvensiz hissetmektedir. Çünkü kabinenin uygulamak istediği bazı politikalar, cumhurbaşkanı ve yasama organına ters düşebileceğinden, amaçlar çatışmasının görülme olasılığı yüksektir. Bu çatışma durumunda, cumhurbaşkanı ve parlamentonun, kabinenin bu uyumsuzluğunu engellemek için nasıl bir yaptırım uygulayabileceği ve

kabinenin görevden alınması konularında neler yapılabileceği anayasal çerçevede belirlenmektedir (Protsyk, 2003: 1078).

Yarı başkanlık sisteminin temel özellikleri;

- ❖ Devlet başkanı halk tarafından seçilmektedir.
- ❖ Devlet başkanı önemli yetkilere sahip olmaktadır.
- ❖ Bakanlar kurulunun göreve başlayabilmesi için parlamentonun güvenine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca devlet başkanının parlamentoyu feshetme yetkisi bulunmaktadır (Kılınç, 2016: 465).

İki başlı yürütme yapısına sahip olan yarı-başkanlık hükümet sistemi, başkanlık ve parlamenter sistemin özelliklerine sahip karma bir sistem olduğundan dolayı bu iki sistem için ortaya çıkan avantaj ve dezavantajları içinde barındırmaktadır (Erdem, 2014: 4). Yarı başkanlık hükümet sistemine yöneltilen görüşler dört ana başlık altında incelenmektedir.

1. Hükümet sistemlerini esas itibariye parlamenter ve başkanlık olmak üzere sadece bu iki yapıda incelemek yeterlidir. Yarı başkanlık hükümet sistemi bu iki hükümet sisteminin karışımı olarak melez bir yapıya sahiptir. Bu açıdan yarı başkanlık sisteminin cumhurbaşkanının kontrolünde parlamenter sistem ya da başkancı parlamentarizmden başka bir şey olmadığı görüşü savunulmaktadır.
2. Bazı yazarlar yarı başkanlık hükümet sistemini bir model olarak kabul etmekle birlikte, kendi hükümet sistemlerinin yarı başkanlık hükümet sistemi olduğunu iddia eden kimi ülkelerin ise aslında bu sınıflandırmanın dışında tutulmasının gerekliliği görüşünü savunmaktadırlar.
3. Yarı başkanlık sisteminin ülkeler bazında uygulama farklılıkları bu sistemin yarı başkanlık sisteminden ziyade her ülkenin uygulama şekline göre farklı adlandırılması vurgulanmaktadır.

4. Bu sistemde devlet başkanının sahip olduğu yetkilerin belirsiz olduğu ve sübjektif bir özellik arz ettiği yönünde görüşler bulunmaktadır.

1.5.3. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem 13. ve 18. Yüzyıllar arasında İngiltere’de doğmuş ve sonraki yüzyıllarda da diğer batılı ülkeler tarafından benimsenerek kullanılmıştır. Parlamenter sistemin ortaya çıkması krala ait yasama yetkisinin sınırlandırılması amacına dayanmaktadır. Krala ait yasama yetkisi seçimle gelen bir parlamentoya devredilerek, yasama ve yürütme güçlerinin ayrılması şeklinde oluşturulmuştur. Ancak parlamenter sistemde ortaya çıkan bu ayrılık, başkanlık sisteminde görüldüğünden farklıdır. Yasama ve yürütme parlamenter sistemde kesin ve net bir şekilde değil, karşılıklı etkileşime dayanan, hukuki eşitliği ve karşılıklı işbirliğini öngören yumuşak bir ayrılıktır. Bu özelliğinden dolayı parlamenter hükümet sistemine “kuvvetlerin işbirliği sistemi” de denilmektedir (Yıldız, 2013: 220). Bu çerçevede parlamenter sistemin liberal ve demokratik bir yönetim sistemi olduğu düşünülmektedir (Arslan, 2009: 4).

Parlamenter sistemde yasama ve yürütme yetkisi iki farklı organa verilmiş gibi gözükse de, bu sistemin en belirleyici özelliği yasama ve yürütmenin birbirlerine karşı sorumlu olmalarıdır. Ayrıca, yürütme organı parlamentodan çıkmakta ve parlamentonun güvenine dayanmak zorundadır (Keser, 2011: 28-29). Parlamenter hükümet sisteminde her ne kadar başbakanı seçme görevi devlet başkanına verilse de başbakanın kuracağı hükümet yasama organının güvenoyuna ihtiyaç duymaktadır. Yürütme içinde en güçlü yetkilerle donatılmış kişi ise başbakan olarak öne çıkmaktadır (Yavuz, 2007: 1220-1222). Parlamenter sistemi benimseyen ve cumhurbaşkanının seçimle iş başına geldiği Avrupa’da cumhurbaşkanlığı makamı sembolik bir değer taşımakta, siyasi sorumluluk ve yetkinin başbakan ve bakanlar kurulunda olduğu savunulmaktadır (Bağce, 2016: 16).

Parlamenter sistemin genel özellikleri şöyle sıralanabilir;

- ❖ Yürütme, devlet başkanı ve bakanlar kurulu olmak üzere düalist bir yapıya sahiptir.
- ❖ Yürütme organını oluşturan devlet başkanı, cumhuriyetlerde yasama erkinin seçimi sonucu, monarşik parlamentarizmde ise veraset yoluyla belirlenmektedir. Yürütmenin diğer kanadını oluşturan kabine ise, yasama organı tarafından belirlenmekte ve parlamento içinden çıkmaktadır.
- ❖ Devlet başkanı siyasi yönden sorumsuz olduğundan dolayı parlamento devlet başkanını sadece vatana ihanet suçu dolayısıyla ayrıca anayasayı açıkça ihlal etmesi münasebetiyle görevden alabilir. Aksi takdirde parlamento devlet başkanının görevine son verememektedir.
- ❖ Bir parlamento üyesi aynı zamanda başbakan veya bakan olabilmektedir. Bu sebeple bakanlar kurulu yasama erkinin çalışmalarına da katılabilmektedir.
- ❖ Bu sistemde başbakan ve bakanlar, parlamentoya karşı siyasi yönden sorumlu olduklarından dolayı parlamentonun güvenini almak zorundadır (Erat, 2015: 335).

Diğer tüm sistemler gibi, parlamenter hükümet sisteminin de avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Avantajları sıralanacak olursa; parlamenter sistemlerde hükümet parlamentonun güvenine ihtiyaç duyduğundan yasama erki ve yürütme erki arasında kilitlenme riski asgari düzeydedir. Diğer sistemlere nazaran daha esnek ve çözüm odaklı bir sistemdir. Yasama ve yürütme arasındaki çatışmaların çok fazla görülmemesi dolayısıyla ömrü daha uzun bir sistemdir. Parlamenter sistemlerde çoğunlukla hükümetler birden fazla partiyi içine alan koalisyon hükümetleri ekseninde şekillendiğinden iktidarın paylaşılmasını sağlamakta, uzlaşmayı arttırarak, kutuplaşmayı da azaltmaktadır. Halkın katılımını ve temsiliğini güçlendiren bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Parlamenter sistemlerde devlet başkanlığı makamı, partiler üstü ve tarafsız bir yapı arz ettiğinden bu sistemde devlet başkanları uzlaştırıcı bir kimlik taşımaktadır. Parlamenter sistemlerin öne

çıkan dezavantajları ise şöyle sıralanabilir; bu sistemde parlamentoyu çok sayıda siyasi parti oluşturduğundan hükümet krizlerine neden oluşturmakta ve istikrarsızlığa yol açabilmektedir. Hükümetler kurulurken parlamentonun güvenoyuna ihtiyaç duyduğundan, hükümetler güçsüz ve verimsiz bir özellik gösterebilmektedir. Bu sistemde halkın parlamento üyelerini seçebilmelerine karşılık hükümeti doğrudan belirleyemiyor olması demokratik özelliklerinde bir zafiyetin olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır (Tunçkaşık, Edt. Gökçimen, 2017: 14-16).

1.6. Ekonomik Gelişme

Ekonomik gelişme, ekonomik kalkınmadan çok farklı bir kavram değildir. Daha çok kalkınma aşamasını tamamlamış ve yapısal değişim içine girmiş ekonomilerin durumunu anlatmak için kullanılır. Gelir ve refah sorununu bir anlamda çözmüş olan ekonomilerin, sosyal alanlarda, eğitimde, hukuk alanında, demokraside, kültürel yaşamda ilerlemesini tanımlamakta kullanılır (www.mahfiegilmez.com).

Hangi gelişim düzeyine sahip olunursa olunsun tüm toplumların en önemli amaçlarından biri ekonomik gelişme düzeylerini arttırmaktır. Bu amaçla ülkelerin ekonomik gelişme süreçlerinin analizini daha iyi yapmak ve ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal değişimlerinin nedenlerini ortaya çıkartmak için ekonominin alt bir dalı olarak Gelişme Ekonomisi ortaya çıkmıştır. Gelişme Ekonomisi en kısa anlatımla ülkelerin gelişme süreci ile ilgilenen ekonomi dalıdır. Gelişme ekonomisi de kendi içinde iki alt disipline ayrılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin gelişimlerini inceleyen disipline Büyüme Ekonomisi, gelişmekte olan ülkelerin gelişim süreçlerini inceleyen disipline de Kalkınma Ekonomisi denmektedir (Bocutoğlu vd., 2003: 195).

Ekonomik gelişme veya kalkınma ile ilişkili ancak önemli farklılıkların olduğu ve çoğu zaman karıştırılan bir kavram da ekonomik büyümedir. Ekonomik büyüme, mal ve hizmet üretim kapasitesindeki artışı açıklamaktadır (Parasız, 2008: 10). Büyüme reel gayri safi yurt içi veya milli hasılda bir dönemden diğer döneme artış oranı ile ölçülmektedir. Reel GSYİH, bir ülkede belli bir dönemde üretilen nihai mal ve hizmetlerin temel

bir yılın fiyatları üzerinden değerini ifade etmektedir (Yılmaz ve Akıncı, 2012: 10). Bir ülke ekonomisinin uzun dönemli ekonomik faaliyeti kapsamında ekonomik büyüme ile üretim faktörlerinde tam istihdamın sağlanması ve yeni teknolojilerin kullanımı arasında yakın bir ilişki vardır (Yıldırım, 2012: 6). Tam istihdam seviyesinde ulaşılan hasıla düzeyi ise potansiyel GSYİH olarak adlandırılmaktadır. Üretim faktörlerinin miktar ve verimliliğinin artışı ile teknolojik ilerlemeler üretim olanaklarının genişlemesine bir başka ifade ile ekonomik büyümeye neden oluşturmaktadır.

Büyüme ile kalkınma arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Büyüme, canlı bir varlığın fiziki yapı olarak, boy atması manasına gelir. Örneğin; çok küçük bir çocuğu sonradan gördüğümüzde “ne kadar büyümüş” dememiz bundandır. Gelişme ise, kabiliyet, zekâ, anlayış gibi vasıfların da bulunmasını kapsar (Ülgener, 1991: 410-411). Ekonomik büyüme kişi başına düşen gelirdeki artışı başka bir ifade ile milli gelirin zaman içindeki artışını içermektedir. Ekonomik kalkınma ise ülkenin sadece ekonomik yapısındaki değişiklikleri değil bunun yanında o ülkedeki siyasal ve toplumsal yapıdaki değişimleri de açıklamaktadır. Bu bakımdan gelişme, büyümeden daha geniş bir anlama sahip olup büyümeyi de içine almaktadır (Siverekli Demircan, 2003: 98-99).

Büyüme kavramı daha çok gelişmiş ülkeler için söz konusudur. İktisadi kalkınma ise, sadece gelir artışını temel almamakta, aynı zamanda, ekonomik ve sosyal yapının değiştirilerek yenilenmesini ifade eder. Bu yüzden iktisadi kalkınma, az gelişmiş bir ülkenin gelişmiş bir ülke haline gelmesi olayıdır (Ersungur, 2005: 19). Bu çerçevede kalkınma, az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden sahip olduğu yoksulluk sorununu çözme sürecindeki çabalarını kapsamaktadır. Buna göre, bazı ülkeler ekonomik olarak büyüyebilir ancak büyüdükleri halde toplumun genelinde refah seviyesi yani kalkınmışlık düzeyi yükselmeyebilir (Gönel, 2013: 10). Bir başka ifade ile ekonomik büyümenin varlığı kalkınma anlamına gelmemekte ancak birbirlerini tamamlayıcı özelliğe sahip olmaktadır. Kalkınma sürecindeki gelişmekte olan ülkeler gelir düzeyini artırma yanında toplumun yaşam standartlarını yükselterek refah arttırıcı çabalar içinde de

bulunmaktadır. Bu nedenle sadece iktisadi büyüme ile ilişkili olarak reel GSYİH düzeyini yükseltmek yönündeki politikalarla değil, eğitim, sağlık, kültür ve siyasal yapı gibi birçok sosyal alanda da iyileştirici düzenlemelere yönelmektedir.

1.6.1. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyini Etkileyen Faktörler

Ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen çok sayıda farklı etken bulunmaktadır. Bunların bir bölümü ekonomik, bir bölümü de sosyal alanlarda öne çıkan göstergelerden oluşmaktadır. Ancak ekonomik ve sosyal göstergeler de birbiriyle karşılıklı etkileşim içindedir. Bu çerçevede, gelir düzeyinin yükselmesi bireylerin sağlık yönünden gelişmesini sağlayabildiği gibi sağlık düzeyindeki iyileşmeler de bireylerin çalışma kapasitelerini ve dolayısıyla gelir düzeyini arttırabilmektedir. Benzer şekilde gelir düzeyindeki artışlar daha nitelikli eğitim olanaklarına ulaşılmasını sağlayabildiği gibi, daha donanımlı eğitim hizmetleri daha yüksek gelir düzeylerine erişebilmede bir neden olarak gösterilebilir.

1.6.1.1. Kişi Başına Düşen Gelir

Gelir, üretime katılan her faktörün, üretimden dolayı yarattıkları değer artışından aldıkları paydır. Eğer bu değer artışı para ile olursa parasal yani nominal gelir, mal ve hizmet şeklinde olursa reel gelir olarak nitelendirilir (Özgüven, 2005: 443). Bir ülke sınırları içerisinde bir yılda gerçekleştirilen nihai mal üretimi sonucunda üretim faktörlerine yapılan ödemeler toplamı ise milli gelir olarak nitelendirilir (Ünsal, 2005: 54).

Kişi başına düşen gelir, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçülmesi ve karşılaştırmasında öncelikli başvuru gösterge. Ülkeler yönünden değerlendirildiğinde, az gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirin azlığı, gelişmiş ülkelerde ise yüksekliği öne çıkmaktadır. Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için az gelişmiş ülkelerin görece yoksul kesiminin gelirlerinin ve hayat standartlarının arttırılması gerekmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 71-72). Gelir düzeyindeki artışlar, sosyal ve ekonomik alanlarda ilerlemeler ortaya çıkarabilecektir.

1.6.1.2. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme genellikle bir ekonomide üretim ve gelir artışını açıklamaktadır. Bir dönemden diğer döneme reel GSYİH'nın artışı ile ölçülmekte ve büyüme hızı kavramıyla ilişkilendirilmektedir.

Sayısal olarak ölçülebilme özelliğine sahip iktisadi büyüme, bir ülkenin belirli bir dönem içinde üretim kapasitesinde veya reel gayrisafi yurtiçi hasılasında ortaya çıkan artıştır. Üretim olanakları eğrisinin sağa kayması anlamına gelen büyüme, bir toplumdaki ekonomik faaliyetlerin ölçeğinde meydana gelen artışları içermesi yanında kişi başına gelir artışlarını da içermektedir. İktisadi büyümenin sürekli olması yönündeki gereklilik iktisadi büyümeyi kısa dönemli statik değil, uzun dönemli dinamik bir olguya dönüştürmektedir (Günsoy ve Erdinç, 2013:3). Üretim, gelir, istihdam ve refah artışları ekonomik büyümenin önemli sonuçları arasında gösterilebilir. Genellikle kapitalist ekonomilerde çeşitli nedenlerle ve sıklıkla ortaya çıkan krizler, üretim, gelir ve yaşam seviyesindeki artışları duraklatabilir veya geriletebilir (İnal, 2013: 1). Ekonomik büyümeyi belirleyenler ise; emek faktöründeki artışlar, fiziksel sermaye artışları, doğal kaynakların geliştirilmesi, girişimcilik ve teknolojiye gelişmeler olarak sıralanabilir (Ertek, 2014: 388-389).

Ülkelerin zengin ve yoksul olarak sınıflandırılmasında ekonomik büyüme performansları ve sonuçları etkili olmaktadır. Kaynakların miktarı, niteliği ve etkin kullanımına bağlı olarak ülkeler arasında ekonomik farklılıklar oluşmaktadır. Bu açıdan kaynakların ülkeler arasındaki dengesiz dağılımı ekonomik büyüme farklılıklarını belirlemektedir. Emek miktarı ve niteliğindeki farklılıklar üretim, gelir ve refahın önemli bir belirleyicisidir. Bazı ülkelerde emek faktörü bilgi, beceri, eğitim ve yetenekler bakımından bir başka ifade ile beşeri sermaye donanımı yönünden ileri bir düzeyde olabilir. Bu ülkeler, üretim, gelir ve refah artışları bakımından diğer ülkelere göre daha önde bulunmaktadır. Sermaye miktarında ve verimliliğindeki artışlar üretim kapasitesini ve emek verimliliğini artırıcı özellikleri nedeniyle büyüme sürecini desteklemektedir.

Ayrıca teknolojik gelişmeler de büyümeyi özellikle yenilik ve verimlilik üzerinden etkilemektedir. Ar-Ge faaliyetleri, inovasyon, patent ve buluşlar ile bilgi ekonomisi çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarını açıklamaktadır. Gelişmiş ülkelerin bu yönlerden üstünlüğü geliştirmekte olan ülkeler ile aralarında belirgin ve giderek artan açıklar oluşturmaktadır. Teknolojik yenilikler kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına neden olması yanında firmaların daha düşük maliyetle üretim yapabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Bu çerçevede, ekonomik büyüme ve kalkınma tüm ülkelerde önemli olmakla birlikte, özellikle geliştirmekte olan ülkelerde daha fazla öne çıkan temel amaçlardan biri olmuştur. Gelişmiş ülkeler genellikle belli bir büyüme hızını muhafaza etme çabası içinde iken geliştirmekte olan ülkeler belli bir büyüme seviyesine ulaşma çabasına girmişlerdir (Sivrekli Demircan, 2003: 97).

Günümüzde ekonomik büyüme ve kalkınma sorunları ülkelerin yönetim yapısı ve demokrasi düzeyleri bakımından da tartışılmaktadır. Bireysel hak ve özgürlükler, iş piyasasının önündeki engeller, mülkiyet hakları ve piyasaların etkinlik düzeyi gibi çok sayıda kurumsal yapı bileşenleri ekonomik gelişme açısından öne çıkarılmaktadır. Özgürlük ve demokrasinin yayılması sonucu kamu yönetimi birimleri, toplum refahını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. (Keskin, 2011: 125). Ancak, kamu yönetimi birimleri ekonomik kalkınmayı hızlandırmayı, işsizliği önlemeyi ve enflasyonu kontrol altına almayı çoğunlukla kısa dönemli politikalarla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle hem merkezi yönetim hem de yerel yönetim birimleri ekonomik kalkınma kaygılarında önceliği her zaman üretimle ilgili değişkenlere verme durumunda kalmışlardır (Özdemir, 2009: 3).

1.6.1.3. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı öz olarak, üretime katkısı olan emek, sermaye, girişimci ve toprak sahiplerine üretim sonucunda oluşan hasılanın paylaşılmasıdır (Doğan ve Tek, 2007: 96).

Gelir dağılımı tartışmaları genellikle fonksiyonel, sektörel ve kişisel yönlerden yapılmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim faktörlerinin fiyatları cinsinden elde edilen hasıladan aldıkları paylardır (Dinler, 2014: 307). Milli gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki paylaşımını yansıtır. Sektörel gelir dağılımı, milli gelirin üretim sektörleri arasında yani tarım, sanayi ve hizmetler gibi sektörler arasında nasıl bir dağılım sergilediğini açıklamaktadır. Sektörel gelir dağılımı ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri bakımından bazı bilgiler vermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça hizmetler ve sanayi sektörlerinin milli gelirden aldıkları pay artmakta tarım sektörünün payı ise azalmaktadır. Kişisel gelir dağılımı ise, bireyler arasında milli gelirin, en yüksek gelirli olandan başlayarak en düşük gelirli olana doğru sıralanması, suretiyle o ülkedeki kişilere paylaştırılmasıdır (Koç, 2014: 95). Bir ülkede gelir dağılımının adil olup olmaması, başka ülkelerle karşılaştırılarak bilinebilir. Çünkü zenginlik ve fakirlik görecelidir. Hatta bir ülkenin yıllar itibariyle, başka ülkelerin o yıllara ait gelir dağılımı kıyaslanarak gelir dağılımının adil olup olmaması hakkında bilgi edinilebilir (Şahin, 2012: 633).

Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelere göre genellikle daha adaletli bir dağılım göstermektedir. Ekonomik gelişme düzeyi gelir dağılımı yönünden farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kuznets'in 1955 yılında yaptığı ve sonradan Kuznets Hipotezi olarak ekonomi literatüre geçen çalışmasında Simon Kuznets, ekonomik kalkınmanın ilk evrelerinde gelir dağılımı eşitsizliğinin artacağı ancak ekonomik büyüme devam ettikçe gelir dağılımı eşitsizliğinin yavaşlayacağı hatta duracağını ifade etmektedir (Hepsağ, 2017: 136). Kuznets 1963 yılında yaptığı başka bir çalışmasında da kendi teorisini güçlendiren bulguya ulaşmıştır. Böylece, gelişmemiş ülkelerde eşitsizliğin diğer gelişmiş ülkelere göre daha büyük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, gelişmemiş ülkelerde tarım sektöründe gelir dağılımı daha adil olmakla birlikte sanayi sektöründeki gelir dağılımının daha adaletsiz olduğunu öne sürmektedir (Topuz ve Bağdemir, 2016: 119).

1.6.1.4. Fiyat İstikrarı

Fiyat istikrarı fiyatların hiç değişmemesi anlamına gelmemekte, genel fiyat seviyesindeki uzun süren artış (enflasyon) ya da düşüş (deflasyon) eğiliminin önlenmesi anlamına gelmektedir (www.tcmb.gov.tr). Hükümetlerin ulaşması gereken hedeflerden biri de daha çok fiyat istikrarı ile nitelendirilen ekonomik istikrardır. Ekonomik istikrardan kasıt daha çok fiyat istikrarıdır. Fiyat istikrarı denilince hükümetler, genellikle enflasyonun kontrol altına alınmasını düşünmektedir (Ertek, 2013: 33). Bu yönüyle fiyat istikrarı enflasyonun kontrolü ile birlikte değerlendirilmektedir.

Fiyat istikrarının sağlanamaması, ekonomik, sosyal ve siyasi yapıyı olumsuz etkilemektedir. Yüksek enflasyonun varlığında ekonomik karar birimleri yatırım ve tüketim kararlarında belirsizlik ortamıyla karşılaşmaktadır. Nispi fiyat değişimleri konusunda yeterli ayrımı yapamama sorunu, finansal piyasa aktörleri için de geçerli olmakta ve aracılık hizmetlerinin verimli yürütülmesinde sorunlar oluşmaktadır (Saraçoğlu ve Açıkgoz, 2010: 173).

Fiyat istikrarı, genelde iktisadi birimlerin yatırım, tasarruf ve tüketimle ilgili vermiş oldukları kararları göz ardı edecek kadar düşük bir enflasyonu tanımlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde genellikle % 2 ile %3 düzeylerinde bir enflasyon oranı fiyat istikrarı için yeterli iken, gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelerdeki oranların birkaç puan üzerinde olması yeterli görülmektedir (Atamtürk, 2007: 89).

Yüksek enflasyon dönemlerinde sabit gelirliler ve tasarruflarını ulusal para cinsinden tutanlar enflasyondan büyük zarar görürler ve gelir dağılımı bu kesimler aleyhine bozulur. Sabit gelirlilerin satın alma gücünde azalma ortaya çıktığından dolayı gelir dağılımında önemli dengesizlikler görülmektedir. Gelir dağılımında yarattığı bu dengesizlik önemli yapısal problemleri de beraberinde getirecektir. Ayrıca enflasyon, belirsizliği arttırarak piyasa mekanizmasının etkinliğini büyük ölçüde azaltmaktadır. Bu da yatırımları ve büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2006: 5). Enflasyonun olumsuz etkilerinden kurtulmak için bireylerin tasarruflarını

değerli maden ve gayrimenkul olarak tutmayı tercih etmesi de yatırımları olumsuz etkilemektedir (Berber ve Artan, 2004: 3). Ayrıca enflasyonun iç fiyatları yükseltmesi nedeniyle ihracatı azaltıcı, ithalatı ise arttırıcı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, dış ticaret açıklarını ve ithalatın finansmanı açısından döviz ihtiyacını artırmaktadır. Bu süreç gelişmekte olan ekonomilerde önemli sorunlar arasında görülmektedir.

Fiyat istikrarını engelleyen en önemli faktör olan enflasyonun ekonomiye etkilerini şu başlıklar altında toplanabilir;

- ❖ Enflasyon gelir dağılımı bozmaktadır. Özellikle enflasyonist ortamlarda dar gelirli daha da fakirleşmekte, yüksek gelirli ise daha da zenginleşmektedir. Bu da beraberinde birçok ekonomik ve sosyal problemleri beraberinde getirmektedir.
- ❖ Enflasyon tasarruf düzeyini düşürmektedir. Enflasyonun sebep olduğu fiyatlar genel düzeyinde görülen artışların devam edeceği düşüncesi ve nominal faiz oranının enflasyon oranının altında kalacağı endişeyle özellikle düşük ve orta gelir grupları tasarruf etmek yerine harcama yoluna gitmektedirler. Tasarrufların yatırıma dönüşmemesi, toplam arzı azaltarak enflasyonun daha da şiddetli devam etmesine sebebiyet vermektedir.
- ❖ Enflasyon ödemeler dengesi ve kaynak dağılımını olumsuz etkiler. Enflasyon iç fiyatların yükselmesine sebebiyet verdiği için ithal mallar göreceli ucuzlamaktadır. Böyle bir ortamda ithalat artarken ihracat azalır ve dış ticaret dengesi açık verir.
- ❖ Enflasyon belirsizlik ortamı yaratmaktadır. Fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artıp azaldığı bir ortamda ekonomik yönden karar vermek güçleşmektedir (Bocutoğlu, 2009: 85-90)

1.6.1.5. İstihdam ve İşsizlik

Ekonomilerin performanslarının ölçülmesinde en çok kullanılan makroekonomik büyüklüklerden biri de istihdam ve işsizliktir. İstihdam düzeyi, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyenlerden meydana gelmektedir. Ülke ekonomisinin üretim düzeyi saptanırken istihdam düzeyi bir kıstas olarak ölçülmektedir (Orhan, 2011: 89). Bir ülkede işgücünün iş arayıp da bulamaması en büyük ekonomik ve sosyal sonuçları olan işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. İşsizlik, gelir ve üretim kayıpları yanında sosyal hayattan dışlanma, güvensizlik, suça eğilim gibi sosyal ve psikolojik etkilere neden oluşturmaktadır.

Geniş anlamda istihdam kavramı, ülke ekonomisinin sahip olduğu üretim faktörlerinin üretime dahil edilmesidir. Dar anlamda ele alındığında ise istihdam kavramı, bireylerin belli bir gelir elde etme amacıyla, zamanlarını ve enerjilerini üretime harcamaları sürecini ifade etmektedir. Bir ülkede belli bir dönemde, gerçekleştirilen çalışma saatleri toplamı istihdam seviyesi ya da iş hacmi olarak değerlendirilmektedir (Şimşek ve Aydın, 2010: 148). Genellikle ekonomilerde %5-6 oranındaki işsizlik seviyesi doğal olarak kabul edilir. Hatta birçok yazar %5-6 seviyelerindeki işsizlik oranının tam istihdamı yansıttığı görüşündedir (Yıldırım, 2011: 32). Aslında tam istihdam, ekonomideki tüm üretim faktörlerinin tam ve etkin kullanılmasını içermektedir. Dar manada ise üretim faktörleri içinde sadece emeğin tam ve etkin kullanılmasıdır (Öztürk, 2012:237). Tam istihdam denildiğinde işgücünün akla gelmesi gayet doğaldır çünkü emeğin işsiz kalması birçok sorunları da beraberinde getirir. Doğal kaynaklar gelecek bir zamanda da kullanılabilirken, işgücü bugün kullanılmamışsa, o iş gücü boşa gitmiş demektir (Çelik, 2011: 142). Eksik istihdam ise, işçinin çalıştığı ancak; maaş, çalışma saatleri, beceri derecesi ve deneyim bakımından arzu edilen kapasitede olmadığı durumdur (Sugiyarto, 2008: 484).

Eğer, bir ekonomide şu beş ölçütten herhangi bir mevcutsa, eksik istihdam olduğu söylenebilir. Bunlar;

- ❖ Kişi işin gerektirdiğinden daha iyi bir eğitime sahiptir.

- ❖ Kişi gördüğü eğitim dışındaki bir alanda istihdam edilmektedir.
- ❖ Kişi üst düzey çalışma becerileri ve daha yoğun çalışma tecrübesine sahipken, yaptığı iş bunu karşılayacak düzeyde değildir.
- ❖ Kişi yarı zamanlı, geçici ya da aralıklı yapılan bir işte istihdam edilmiştir.
- ❖ Kişi önceki işinden aldığı ücretten %20 veya daha az kazanca sahiptir (George ve diğerleri, 2012: 408).

Ekonomilerde eksik istihdamın varlığı, üretim ve gelir azalışları ile sonuçlanmaktadır. İşsizlik süreci ile birlikte eksik istihdamın yaygınlaşması, ekonomik kalkınma yönünden önemli bir engel oluşturmaktadır. Potansiyel GSYİH düzeyine ulaşılmasını engelleyen işsizlik sürecini işgücü arzı ile talebi arasındaki uyumsuzluk da belirlemektedir.

Eksik istihdam sorununu efektif talep yetersizliğine bağlayan Keynesyen yaklaşım kamu ve özel sektör harcamalarının artırılması yönünde öneriler sunmaktadır. Buna göre, toplam harcama düzeyi, ekonomideki mevcut kaynakların tamamının kullanımını belirlemekte ve tam istihdam sürecine destek olmaktadır (Ulusoy, 2007: 23). İşgücünün istihdamı yanında bilgi, yetenek ve deneyimi ile bütünleşen nitelikleri de kalkınma sürecinde belirleyicidir. Genellikle gelişmiş ülkelerde vasıflı, gelişmekte olan ülkelerde ise vasıfsız işgücünün varlığı üretim farklılıkları oluşturmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte, işgücü talebi teknolojiyi kullanabilen ve öğrenebilen işgücü yönünde değişmektedir. Ayrıca yeni teknolojik olanaklar işgücünün verimliliğini de artırmaktadır.

1.6.1.6. Ödemeler Bilançosu

Ödemeler bilançosu, bir ülkenin bir dönem içinde diğer ülkelere çeşitli nedenlerle yaptığı ödemeler ile dış ülkelere sağladığı gelirleri döviz olarak ya da karşılığı ulusal para cinsinden gösteren bilançodur (Kemer ve Arda, 2009:519). Bir başka açıdan, ödemeler bilançosu, bir ülkede yaşayan gerçek kişi, işletme veya kurumların, diğer ülkelerle yürüttükleri ekonomik işlemlerin tutulduğu kayıtlardır (Seyidoğlu, 2003: 56). Bu çerçevede

ödemeler bilançosu ülkeler arasındaki ekonomik ve finansal kayıtların tutulmasıdır (Berber ve Bocutoğlu, 2013:251). Ülkelerin uyguladıkları iktisat politikalarının temel amaçlarından biri de dış denge bağlamında ödemeler bilançosu dengesinin sağlanmasıdır. Ödemeler bilançosunda oluşacak bir dengesizlik makroekonomik büyüklükleri olumsuz etkileyecektir (Seyidoğlu, 2003: 395).

Ödemeler bilançosu iki ana hesaptan meydana gelmektedir. Bunlar; cari işlemler hesabı ve sermaye hesabıdır (Bocutoğlu, 2001: 355-356). Cari işlemler hesabı, bir ekonomide yerliler ile yabancılar arasındaki mal, hizmet, faktör geliri ve transfer hareketlerinin görüldüğü hesaptır (Yücel ve Yanar, 2005: 484). Cari işlemler hesabı bir ülkenin makroekonomik performansına ilişkin temel bilgiler vermektedir. Cari işlemler hesabındaki bir değişiklik ekonominin yönü için bir sinyal olarak değerlendirilerek iktisadi kararlar alınmasında etkilidir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009:137). Bu kapsamda bir ekonominin temel göstergelerinden birisi olan cari işlemler hesabı ödemeler bilançosu içinde en önemli hesap grubu olarak nitelendirilmektedir. Sermaye hesabı ise; bir ülkenin, diğer ülkelerle yaptığı her türlü sermaye hareketliliğinin (tahvil, hisse senedi, ev, arsa gibi varlıkların alım satımı, banka mevduat hesapları) kaydedildiği hesaptır (Kemer ve Arda,2009:593).

Ödemeler bilançosu, yabancı yatırımcının yatırım kararı açısından en önemli göstergelerden biri olma özelliği taşımaktadır. O ülkede yeni bir firma kurma, kurduğu firmayı büyütme ve var olan bir firmayı satın alma kararı ödemeler bilançosu ile ilişkilendirilebilir (Çinko, 2009: 118). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları özellikle gelişmekte olan ülkelerin milli gelirine net katkı yapmaktadır. Yabancı yatırımcı ülkeye döviz girişi sağlamakta, ülkenin sermaye stokunu arttırmakta, ülkenin üretim gücünü genişletmekte ayrıca istihdam yaratmakta ve ülkeye teknoloji transferi sağlamaktadır. Bu kapsamda ekonomik büyümeyi, önemli derecede etkilemekte ve pozitif katkı sunmaktadır (Alagöz, Erdoğan ve Topallı, 2008: 80).

Ödemeler bilançosunun hesapları arasında yer alan ihracat ve ithalatın da ekonomik büyüme üzerinde belirleyici rolü bulunmaktadır. Buna göre,

ihracat gelirin bir parçası olduğundan çarpan mekanizmasının yaratacağı etki ile ekonomik büyümenin gerçekleşeceği düşünülmektedir. Ayrıca, ihracat dolayısıyla kazanç elde eden yerli sermayedar üretimini genişletmek yönünde çaba sarf ederek yeni teknolojilerin kullanılmasına yönelebilecektir. Aynı zamanda ithalat da yeni teknolojilerin transfer edilmesi, daha kaliteli sermaye mallarının ve ara malların getirilmesi kanallarından büyümeyi etkilemektedir (Taştan, 2010: 88-89).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ekonomik gelişmişliklerini tamamlamak için ödemeler bilançosu açıklarını gidermeye, kalkınmalarını tamamlama konusunda yatırımlara dönüşecek tasarruflara ihtiyaç duyduğundan dış borca yönelebilecektir. Dış borç, yurtiçi tasarrufların yetersiz kaldığı bir ortamda kurtarıcı görevi görmektedir (Erataş ve Başçı Nur, 2013: 208). Bir ülkede ekonomik gelişmeyi başlatacak gerekli sermaye birikimi olmayabilir, ayrıca bu gibi ülkeler ekonomik gelişmenin hızlanması açısından gerekli olan teknik bilgi, ara ve yatırım mallarının ithal edilebilmesi için gerekli olan döviz rezervlerine de sahip olmayabilir. Tüm bu ihtiyaçların karşılanabilmesi ve ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi açısından dış borçlanmaya başvurulması bir seçenek olarak görülebilir (Bilginoglu ve Aysu, 2008: 4).

1.6.1.7. Eğitim

Ekonomik gelişmeye etki eden birçok faktör içinde en önemli yere sahip olanlardan biri eğitimidir. Ülkeler ekonomik gelişmişlik düzeylerini yükseltmek için ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü sağlamak, bilgi üretme ve yayma fonksiyonunu yerine getirmek, modern üretim teknik ve teknolojilerini ortaya çıkarabilmek, yeniliklere ulaşabilmek için eğitime kaynak ayırmak zorundadır. (Çalışkan, Karabacak ve Meçik, 2013: 30). Eğitim performansının yüksek düzeyde olduğu gelişmiş ekonomiler ile düşük olduğu gelişmekte olan ülkeler arasındaki belirgin farklılıklar eğitim ekonomik kalkınma ile olan ilişkisini güçlendirmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeleri eğitime daha fazla kaynak ayırmaya zorlamaktadır

Eğitimin ekonomik yönü ile ilgili öne çıkan kuramların başında beşeri sermaye kurmayı yer almaktadır. Bu kuram ekonomik gelişmenin sağlanmasında insan faktörünün önemini ve insana yapılan yatırımların kalkınma sürecini daha kısa sürede gerçekleştireceğini ileri sürmektedir. Buna göre insana yapılan yatırım arttıkça ulusal gelir ve kişisel kazançlarda artmaktadır. Bu kuram eğitim ekonomisi fikrinin de ana noktasını oluşturur. Buna göre eğitime yapılan yatırımları bireylerin daha yüksek kazanç sağlamasına ve verimliliklerinde de artışa neden olmaktadır (Öztürk, 2005: 31).

Beşeri sermayeyi oluşturarak ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirme ve üretime katma yanında eğitimin iktisadi gelişme üzerinde başka etkileri de mevcuttur. Bunlar, teknolojiyi geliştirme, lider yetiştirerek girişimci sınıf doğurma, tasarrufları etkileme, emek faktörü bakımından fırsat eşitliği sağlama, gelir dağılımını etkileme ve milli birliği sağlama şeklinde sıralanabilir (Çınar ve Emsen, 2001: 93).

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin önündeki en önemli engellerden birisi beşeri sermaye donanımının yüksek olmamasıdır. Bu durum eğitim alanında kısır döngü oluşturmaktadır.

1.6.1.8. Sağlık

Bir ülkenin ekonomik gelişmişliği ile sağlık düzeyi arasında yakın ve birbirini etkileyen nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini tamamlamış toplumlarda sağlık için ayrılan kaynaklar arttığı gibi bireylerin sağlık bilinci de yükselmektedir. Aynı zamanda ülkelerin sağlık düzeylerinin gelişimi de ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır (Taban, 2006: 33). Beşeri sermayenin iki önemli bileşeni eğitim ve sağlıktır. Özellikle bu iki bileşeni geliştirmeye yönelik yatırımlar, kişilerin beşeri sermaye düzeyine doğrudan katkı yapacaktır. Beşeri sermayeyi geliştirmeye yönelik sağlık düzeyinde yapılan yatırımlar, teknolojik yenilikleri, verimliliği, üretim artışını yani ekonomik gelişmeyi pozitif yönde etkileyecektir. (Çetin ve Ecevit, 2010: 167). Sağlık düzeyinde görülen artış, iş gücünün daha sağlıklı olmasına neden olacaktır, bu da

işgücünün daha üretken olması sonucunu ortaya çıkaracaktır. Etkin ve verimli çalışan işgücü üretime bir başka ifade ile GSYİH'ya daha fazla katkı yapacaktır. Arıca, ortalama ömrü ve yaşam beklentisini uzatacağından, bireyler geleceğıe daha umutla bakacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİK YAKLAŞIMLAR VE LİTERATÜR

Bu bölümde kamu yönetimi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkilerin teorik boyutları sırasıyla kamu yönetimi ve iktisat bilimi çerçevesinde yer almaktadır. Kamu yönetimi alanında klasik (geleneksel) kamu yönetimi ile yeni kamu yönetimi anlayışı yönünden tartışmalar ortaya konulmuştur.

Son yıllarda ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun kamu yönetimi alanı tüm ülkelerde köklü bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Aslında tartışmanın kökeni bu değişimin nasıl adlandırılacağıdır. Özellikle küreselleşmeyle birlikte yerelleşme ve bölgeselleşme eğilimlerinin değişerek yeni kamu yönetimi alanında yönetim anlayışlarının nasıl evrimleştiğinin bilinmesi oldukça önemlidir (Ökmen, vd. 2004: 23). Çünkü kamu yönetiminin, özel kesim yönetiminden ne derece farklılaştığı konusu, kuramsal boyutların incelenmesini gerekli kılmaktadır (Üstüner, 2000: 15).

2.1. Klasik (Geleneksel) Kamu Yönetimi Anlayışı

Geleneksel kamu yönetimi anlayışı, 19. Yüzyılın ikinci yarısı ile 20. Yüzyılın son çeyreğini içine alan dönemi kapsamaktadır (Sözen, 2005: 16). Geleneksel yönetim anlayışı özellikle Woodrow Wilson, Max Weber ve Frederick Taylor'un düşüncelerine dayanmaktadır (Eryılmaz, 2012: 44). Özellikle Woodrow Wilson'un "Yönetimin İncelenmesi" adlı makalesi geleneksel yönetim anlayışının ilkelerini ortaya koymuştur (Ergun, 1997: 2).

Geleneksel yönetim anlayışı hiçbir şeyi şansa bırakmaz. Her şey önceden öngörülmesi ve yönetim anlayışı saat gibi çalışmalıdır (Şahin, 2010: 57). Geleneksel yönetimde her şey ayrıntılı olarak kurallara bağlıdır (Eken, 2010: 41). Çünkü geleneksel kamu yönetimi anlayışında yönetimin yapmış olduğu faaliyetler hukuk ve siyaset ile ilişkilidir ve hukuksal rasyonalite ağır basmaktadır. Bu nedenle tüm işlemler mevzuata uygun olmak zorundadır (Arslan, 2010: 28-29). Kamu yönetimi birimlerinin sunmuş olduğu hizmetlerin alıcısı olan vatandaşlara bu hizmetler bürokratik kurallar

çerçevesinde sunulur (Akçakaya ve Yücel, 2007: 16). Bu açıdan geleneksel kamu yönetimi anlayışı hizmet alan ve hizmet verenler arasında karşılıklı etkileşimden yoksundur (Durna ve Özel, 2008: 4).

Özellikle 2. Dünya Harbinden sonra tüm dünyada kalkınma ve refah devleti politikalarının yaygınlık kazanması, devletin üstlendiği görevlerde artışa yol açmış ve geleneksel kamu yönetimi anlayışı bu değişimi kuramsal açıdan açıklamaya ve farklı temellere oturtmaya çalışmıştır (Köroğlu, 2005: 12). Sanayileşmenin hız kazanmasıyla ortaya çıkmış olan geleneksel yönetim anlayışı genellikle temeline insanların her zaman rasyonel hareket edecekleri varsayımına bağlı olarak klasik iktisat öğretisini yerleştirmiştir (Yüksel, 1997: 32). Ancak 1929 Ekonomik Buhranından sonra, dünya genelinde devlet anlayışında bazı değişimler olmuştur. Özellikle John Maynard Keynes'in ekonomi politikalarıyla ekonomide uygulanan klasik anlayıştan, müdahaleci devlet anlayışına geçişle birlikte, devletin işlevleri artmış böylece Weber'in geleneksel kamu yönetimi anlayışı içerisinde, katı bir hiyerarşik örgüt yapısı, merkeziyetçi ve kurallara sıkı sıkıya bağlı olma gibi anlayışlar uygulanmaya başlamıştır (Çevikbaş, 2012: 11). Weber'in bu modeli batı toplumlarının gelişmesine katkıda bulunmuştur (Karaçor ve Oltulu, 2011: 406). Bürokratik bir model sunan geleneksel kamu yönetimi anlayışında sadece siyasiler halka hesap verebilirken, kamu yöneticileri ise mevcut kullara uymak bakımından sorumlu tutulmaktadır (Gül, 2008: 78). Bu doğrultuda, geleneksel kamu yönetiminde sınırlar kesin çizgilerle belirlenmiştir (Güner, 2009: 186).

Geleneksel kamu yönetimi anlayışında emir ver, kontrol et prensibi önemli bir yer tutmaktadır (Gencel, 2001: 172). Bu durum denetim olgusunu öne çıkarmaktadır. Bu kapsamda klasik kamu yönetimi anlayışı dört temel özellik ile ortaya koyulabilir.

- ❖ Ayrıntılı kuralların olduğu bürokratik bir modele göre örgütlenmişlerdir
- ❖ Kamusal mal ve hizmetlerin hem üretimi hem de dağıtımını bürokrasi eliyle direkt yürütülmektedir.
- ❖ Siyasi ve idari konular kesin çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır.

❖ Özel sektörden tamamen farklı, yönetimin ayrı ve özel bir biçimidir (Özer, 2006: 7).

2.2. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

Klasik kamu yönetimi anlayışının değişen toplum ihtiyaçları karşısında kamu yararını tam anlamıyla gerçekleştirme ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verme konusunda zorlandığı görülmektedir. Hatta toplum, bu sebeple kamu yönetimine kuşku ve güvensizlikle bakmaktaydı (Arap ve Yılmaz, 2006: 54). Geleneksel kamu yönetimi anlayışında hakim olan bürokrasinin verimsizliğe, kırtasiyeciliğe ve merkezi bir yapıya neden olduğu, bu nedenle kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasını engellediği iddia edilmekte hatta antidemokratik bir yapıya yol açması dolayısıyla eleştirilmektedir (Lamba, 2015: 129). Bu eleştiriler neticesinde piyasa odaklı yönetim ve kamu işletmeciliği gibi adlarla da nitelendirilen Yeni Kamu Yönetimi biçimi ortaya çıkmıştır (Arslan, 2010: 27). Ancak, Yeni Kamu Yönetimi anlayışının doğması sadece bir nedene indirgenerek açıklanamaz. Bu yaklaşımın ortaya çıkmasında ekonomik, sosyal ve politik birçok faktör etkili olmuştur (Kurt ve Uğurlu, 2007: 83). Sosyal refah devleti uygulamaları neticesinde devletlerin aşırı büyüdüğü ve kamu harcamalarına düşen payların artışı, 1970'lerde yaşanan petrol şokları dolayısıyla ekonomik krizlerin yol açtığı borç yükleri, devletleri daha etkin yeni anlayışları uygulamaya itmiştir (Lamba vd., 2014: 54). Bu yüzden Klasik Kamu Yönetimi Anlayışı yirminci yüzyılın son çeyreğinde yeniden yapılanma çalışmaları neticesinde Yeni Kamu Yönetimi anlayışını doğurmuştur (Eroğlu, 2010: 225). Bu anlayış, kamu hizmetini ve vatandaşlığı yeniden tanımlayarak, kamusal alanın yeniden yapılandırılmasını amaçlamaktadır (O'Donneell, O'Brein, Junor, 2011: 2367). Kamu ve özel sektör arasındaki farkları gidererek daha hesap verebilir bir yönetim anlayışı planlanmaktadır. Bu bağlamda Yeni Kamu Yönetimi, kamu sektöründe geleneksel bürokratik yönetim anlayışının çalışmadığını görerek, daha fazla şeffaflığı ve hesap verebilirliği ön plana çıkarmıştır (Amagoh, 2011: 569). Aynı zamanda Yeni Kamu Yönetimi anlayışı, kamuda istihdam edilen personelin ve kamu harcamalarının

azaltılarak, özelleştirme uygulamaları çerçevesinde devletin küçültülmesini içermektedir (Tarhan ve Ezici, 2011: 16). Siyasi otoriteyi elinde bulunduranlar, bürokrasiyi azaltma çabası ile vatandaşları kamu hizmetlerinin müşterileri olarak tanımlayarak kamu hizmetlerinin piyasalaşmasını amaçlamışlardır (Ökmen ve Demir, 2010: 36). Bu boyutlarda değerlendirildiğinde, Yeni Kamu Yönetimi felsefesi özellikle vatandaşların yararlanacakları reformlar ortaya koymuştur. Bu reformlar, halkın ihtiyaçlarına kamu hizmetlerini daha duyarlı hale getirmeyi amaçlamaktadır (Andrews ve Van De Walle, 2013: 767).

Kamu yönetimi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkileri açıklayan teorilerin bir bölümü de iktisat bilimi çerçevesinden açıklamalar getirmektedir. Bu teoriler genel itibariyle devletin iktisadi hayata müdahalesinin etkileri üzerine yapılan tartışmaları içermektedir. Devletin ekonomide yer alması ve yapılan uygulamalar siyaset, bürokrasi ve ekonomi çerçevesinde biçimlenmektedir. Hükümetlerin düzenleyici, uygulayıcı ve denetleyici yönde geliştirdikleri çabalar ekonomik faaliyetlere yön vermektedir.

2.3. Klasik İktisat

Klasik iktisadi düşüncenin ortaya çıkışı 1776'da Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı eserine dayanmaktadır. Adam Smith bu eserinde "görünmeyen el" teorisini ortaya atmıştır. Buna göre, tam rekabet şartlarında tüketiciler fayda maksimizasyonu, firmalar ise kar maksimizasyonu düşüncesiyle hareket etmektedirler. Ekonomide bulunan görünmeyen el sayesinde, tüketici ve firmaların kendi çıkarlarını arttırma düşüncesi ile hareket etmesi aynı zamanda toplumun çıkarlarını da maksimum seviyeye ulaştıracaktır. Görünmeyen el ekonomiyi etkin bir şekilde yönlendirdiği için devletin iç ve dış güvenlik dışında ekonomik hayata müdahale etmesi gereksizdir. (Bocutoğlu, 2001: 3-4). Klasik iktisat "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" düşüncesine dayanmaktadır. Bu yaklaşım serbest piyasa ekonomisini, devletin ekonomiye müdahale etmemesini, üretimi sınırlayan

her türlü engelin kaldırılmasını, mal ve hizmetlerin serbestçe el değiştirmesini önermektedir (Tayyar ve Çetin, 2013: 110).

Klasik iktisatçılar, ekonomide tam rekabet şartlarının geçerli olduğunu, ekonominin tam istihdamda dengede olduğunu ve her arzın kendi talebini yaratacağını savunmaktadırlar (Ener ve Demircan, 2006: 199). Doğada kendiliğinden oluşan bir düzen vardır ve insanın da doğanın bir parçası olması kendiliğinden işleyen bir düzenin içinde olması anlamına gelmektedir. Devlet ise ekonomik hayata müdahale ettiği takdirde bu doğal düzenin işleyişine engel olacak ve düzeni bozacaktır (İşgüden ve Köne, 2002: 98). Bu nedenden dolayı Klasiklere göre en iyi bütçe denk bütçedir. Devletler bütçelerini denk olarak hazırlar ve uygulamada da bu sağlanırsa kamu harcamalarının tercihi konusunda daha duyarlı davranılacaktır. Zorunlu ihtiyaçların karşılanması için kamu harcamaları bazı dönemlerde artabilmektedir ancak kamu harcamaları fazla verdiğinde borçlanma yoluna gidilmeli ancak sadece olağanüstü hallerde bu seçenek kullanılmalıdır (Ulusoy, 2007: 4).

2.4. Keynesyen İktisat

Ekonomilerin herhangi bir dalgalanma karşısında, her zaman kendiliğinden tam istihdamda dengeye geleceğini, dolayısıyla devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiği düşüncesi üzerine kurulu olan klasik iktisat teorisi, 1929 ekonomik buhranını açıklamada yetersiz kalmıştır. 1929 Krizi sonrası dönemde ortaya çıkan Keynesyen teori, serbest piyasa ekonomisinin her zaman tam istihdamda dengede olamayacağı düşüncesinden hareket etmiştir (Fisunoğlu ve Köksel Tan, 2009: 32). Buna göre ekonomiler eksik istihdam seviyesinde de dengede bulunabilir. Bu dengenin temel özellikleri ise, işsizlik, eksik kapasite kullanımı, üretim ve gelir kayıplarıdır. Keynes özellikle klasik iktisatçılardan olan Jean Baptiste Say tarafından ortaya atılan “her arz kendi talebini yaratır” kanununun gerçek iktisadi hayata uygun olmadığını savunmaktadır. Keynesyen düşünceye göre 1929 buhranı toplam talep yetersizliğinden dolayı ortaya çıkmıştır. Toplam talep ise klasik iktisatçıların öne sürdüğü gibi toplam arzın bir fonksiyonu değil aksine

toplam arz toplam talebin bir fonksiyonudur (Bayraktar, 2012: 249). Eksik istihdam seviyesinde bulunan bir ekonomide toplam talep artışları, üretimi, milli geliri ve istihdamı arttırıcı özelliklere sahiptir.

Keynes, büyük buhran gibi piyasa başarısızlığının ortaya çıktığı bir ortamda, ekonomide bozulan dengenin piyasa güçleri tarafından serbestçe ve kendiliğinden oluşamayacağını belirterek, ekonominin tam istihdam seviyesine ulaşabilmesi için devletin ekonomik hayata makro politikalarla müdahalesini önermektedir (Şen, 2005:326). Özellikle devlet, kamu harcamalarını arttırarak üretim faktörlerinin verimliliğini arttıracak, yeni üretim olanaklarının oluşturulmasını sağlayacak ve ekonomik büyümeye olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Köksel Tan ve diğerleri, 2010: 37).

2.5.Yeni Kurumsal İktisat

Kurumlar, ortak hedeflerle bir araya getirilen gruplardan oluşmaktadır. Firmalar karlarını maksimize etmek, siyasi partiler ise yeniden seçilme umutlarını iyileştirmek gibi farklı amaçlarda görünse de nihai hedef hayatta kalmaktır. Çünkü tüm organizasyonlar kıtlık ve rekabet ortamında yaşamaktadır (North, 2008: 22).

Gelişme ve büyüme ile ilgilenen iktisatçılar, ülkeler arası görülen kişi başına düşen gelir farklılıklarının açıklanmasında kurumsal yapının etkisini kabul etmekte ve geliştirdikleri modellerde de kullanmaktadırlar (Kama, 2016: 20). Bu modellerden biri olan kurumsal ekonominin ortaya çıkmasında Thorstein Veblen, Wesley Mitchell ve John R. Commons öncülük etmiştir. Özellikle Veblen'in fikirlerinin bu modelin gelişiminde daha fazla öne çıkmaktadır (Ruthherford, 2001: 174). Kurumsal ekonomi, bireylerin mükemmel bilgiye ve sınırsız rasyonaliteye sahip oldukları ve işlemlerin masrafsız ve anlık olduğu standart neoklasik varsayımlardan vazgeçmektedir. Yeni kurumsal ekonomi, bireylerin eksik bilgi ve sınırlı zihinsel kapasiteye sahip olduklarını ve bundan dolayı da öngörülemez olay ve sonuçlarla ilgili belirsizliklerle yüz yüze olduklarını ve bilgi edinmek için işlem maliyetlerine maruz kaldıklarını varsaymaktadır. Bu çerçevede insanlar, riskleri ve işlem maliyetlerini azaltmak için kurumlar yaratmaktadırlar. Anayasalar, yasalar,

yönetmelikler, sözleşmeler yapar ve uygularlar. Hatta davranış ve inançları yerleştirme amacıyla gayri resmi kurumlar oluşturmaktadır. Piyasa ekonomisinin performansı bu resmi ve gayri resmi kurumlara ve örgütlenme biçimlerine bağlıdır (Menard ve Shirley, 2008: 1).

2.6. Kamu Tercih Teorisi

1960'lı yıllarda yaşanan enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik sorunların çözümünde Keynesyen teori yetersiz kaldığından yaşanan ekonomik problemlerin çözümü için James M. Buchanan öncülüğünde Kamu Tercih Teorisi geliştirilmiştir. Kamu Tercih Yaklaşımı, Neo-Klasik iktisatçıların ortaya attığı ve piyasanın tek başına iktisadi ve sosyal refahı maksimize edemeyeceği, bu yüzden devlete ihtiyaç olduğu düşüncesine dayanan “Piyasa Başarısızlığı Teorisi” ne karşılık “Devletin Başarısızlığı Teorisini” savunmuştur. Bu teoriye göre devlet tek başına optimumu sağlamakta yetersiz kalacaktır. Çünkü seçmenler siyasi kararlar almada ilgisizdir ve eğitim düzeyleri de birbirinden farklıdır. Bunun yanında özellikle baskı ve çıkar grupları kendi istek ve beklentilerinin uygulanması yönünde baskı oluşturarak, siyasi karar alma sürecini etkileyecek böylece optimum kararların alınmasını engelleyecektir (Dileyici ve Özkıvrak, 2010: 46).

Kamu Tercih Teorisi, yöntemine kolektif davranışı değil bireysel davranışı almıştır. Böylece bir yapının bütünü değil, bu yapılar içinde karar alan ve karar verenlerin davranışlarını inceleme konusu yapmıştır. Böylece bireylerin hem ekonomik hem de siyasal faaliyetlerde sadece kendi çıkarları doğrultusunda karar verdiklerini ortaya koymuşlardır (Akcagündüz, 2010: 30-31). Örneğin seçmen davranışları incelendiğinde seçmenler genellikle basit ve sebep-sonuç içerisinde hızlı sonuçlar beklemektedir. Vatandaşlar ayrıntılardan çok, genel problemlerle ilgilidir. Demokratik sistemlerde halkın bu isteklerini hemen yerine getirme konusunda pragmatik bir davranış sergilediği görülmektedir. Çünkü demokratik modellerde en uzun zaman aralığı gelecek seçimlerdir (Bayraktaroğlu ve Kutanis, 2002:57).

Kamu tercihi teorisi çok geniş bir çerçeveye sahiptir. Bu teori içinde, seçmen davranışları, siyasi parti politikaları, kamu teorisi, bürokratik

davranışlar gibi birçok faktör yer almaktadır. Ayrıca kamu tarafından sunulması beklenen hizmetlerin hem arz hem de talep yönü incelenmektedir (Bağdigen, 2001: 16).

Kamu tercihi teorisine göre bireyler özel ekonomilerdeki davranış özelliklerinin benzerini kamu ekonomisi karar alma sürecinde de göstermektedir. Burada da bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptirler. Rasyonel olmanın sonucunda bireyler faydalarını maksimize edecek tercihlerde bulunmaktadır. Siyasal karar alma sürecinde rol oynayan aktörler de çıkarlarını maksimize etmeye çalışırlar. Buna göre seçmenler faydalarını maksimize etmeye çalışırken, siyasal partiler oy maksimizasyonunu, çıkar ve baskı grupları rant maksimizasyonunu, bürokrasi ise bütçe maksimizasyonunu gerçekleştirmek amacındadırlar (Ulusoy, 2007: 73-74).

2.7. Anayasal İktisat Yaklaşımı

1970'lerde ortaya çıkan Anayasal İktisat, kamu tercihi teorisinin farklı bir çalışma alanı olarak geliştirilmiştir. Anayasal İktisat, klasik iktisat yaklaşımını yeniden hayata geçiren önemli bir kuramdır. Adam Smith'in temel fikirlerini benimsemektedir (Sakal ve Şahin, 2009: 71). Bu kuram bireylerin hak ve özgürlüklerinin tesis edilmesi karşısında güçlü konumda olan siyasetçilerin yetkilerinin sınırlandırılmasını ve bu sınırlamaların neler olması gerektiğini tartışmaktadır (Sakal ve Kitapçı, 2009: 38). Çünkü devlet ekonomide ne kadar etkin olursa özel hak ve özgürlükler kısıtlanacak ve ekonomik başarısızlık kaçınılmaz olacaktır. Bundan dolayı, devletin kurumsal, yasal ve anayasal çerçevede sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır (Altunöz, 2013: 34). Bu sınırlamalar hem ekonomik hem de politik hak ve yetkilerin sınırlandırılmasını kapsamaktadır. Özellikle, devletin vergi koyma, borçlanma, para basma gibi yetkilerinin anayasalarda belirtilerek sınırlandırılması gerekliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tayyar ve Çetin, 2013: 118).

Anayasal iktisatçılar, kamu harcamalarının zamanla sürekli olarak artış eğiliminde olduğunu ve bu artışın milli gelirdeki artış ile orantılı bir şekilde sınırlandırılmasını savunmuşlardır. Ayrıca, çağdaş demokrasilerin

yaşamış olduğu kronik bütçe açıklarının giderilmesi konusunda, klasik iktisadi düşüncenin en çok savunduğu denk bütçe ilkesinin uygulanması gerekliliği üzerinde durmuşlardır (Günay, 2007: 140).

2.8. Arz Yanlı İktisat

Arz yanlı iktisat düşüncesi, Keynesyen teoriye bir tepki olarak 1976 yılında ortaya atılmıştır. Özellikle 1980'lerde ABD'de büyük ilgi görmüş ve ABD Başkanı Ronald Reagan'ın seçim programının ana yapısını oluşturmuştur (Doğan, 2006: 254). Temelini Neo-Klasik iktisat anlayışından alan arz yanlı iktisat politikasının temel özelliği, gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilerin oranlarının düşürülerek ekonominin yatırım tasarruf eğilimini güçlendirmektir (Güngör ve Aydın, 2011: 71). Arz yanlı iktisat anlayışı, vergilerdeki indirimlerin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlayacağı varsayımı üzerine kurulmuştur. Böylece, vergiler üzerinde oluşturulan indirimler uzun dönemde bireylerin tüketim eğilimini azaltacak, tasarrufa ve çalışmaya yönlendirecektir (Paksoy ve Bakan, 2010: 155).

Vergi indirimlerinin devletin vergi gelirlerini de arttıracakını belirten arz yanlı iktisat teorisi Laffer Eğrisi üzerinden analizler yapmaktadır. Laffer Eğrisi, vergi oranı ile vergi gelirleri arasındaki ilişkileri açıklamaktadır. Vergi oranlarında yapılacak artışın vergi gelirlerinde azalmaya, vergi oranlarında azalışın ise vergi gelirlerinde artışa neden olacağı fikrine dayanmaktadır. (Doğan, 2002: 258-259).

Arz yanlı iktisat anlayışında, kamu harcamaları yönünden değerlendirildiğinde, klasik iktisadi anlayışın etkisinin olduğu görülmektedir. Özellikle kamu kesiminin küçültülmesi ve enflasyonla mücadelede kamu harcamalarının kısılması, sıkı para politikası izlenmesi önerilmektedir (Kanca, 2011: 80). Ayrıca arz yanlı iktisatçılar, bütçe açıklarının ekonomik istikrarı bozucu etkilerinden dolayı, bütçe açığı verilmesine de karşı çıkmaktadır (Özdurak, 2011: 165).

2.9. Wagner Kanunu

Ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi konu alan Wagner Kanununa göre endüstrileşmeyle birlikte birçok faktör kamu harcamalarını arttırmakta ve kamu harcamalarındaki artış milli gelirin artış hızından daha yüksek bir seyir izlemektedir. Bu nedenle ekonomik gelişme sonucunda, kamu harcamalarının artması bir ülke için adeta kaçınılmaz olarak görülmektedir (Gül ve Yavuz, 2011: 74). Çünkü ekonomik gelişmeyle beraber kamunun ekonomik faaliyetlerinde bir artış görülecek bu da kamu harcamalarının artmasına neden olacaktır (Telek ve Telek, 2016: 630). Wagner'in düşüncesine göre, büyüme ve gelir düzeyindeki artış toplumun sosyo-ekonomik yapısında gelişme sağlayacaktır. Bu da o ülkedeki sosyal ve kültürel ihtiyaçların artmasında rol oynayacaktır. Böylece devletten beklenen hizmetlerin artması kamu harcamalarını da arttıracaktır (Ulucak ve Ulucak, 2014: 82). Bu çerçevede Wagner Kanunu'na göre, ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru ortaya çıkan bir nedensellik bulunmaktadır. Ekonomik Gelişme, gelir ve refah düzeyi yükseldikçe kamu harcamaları da artmaktadır.

2.10. İçsel Büyüme Teorisi

İçsel büyüme teorisini Romer (1986) ve Lucas (1988) ortaya atarak gelişmesine öncülük etmiştir (Pack, 1994: 55). "İçsel" terimi iktisadi birimler (firmalar ya da tüketiciler) tarafından amaç fonksiyonlarını (kar ya da fayda) en üst düzeye çıkarmak için üstlenilen bilinçli eylemlerden kaynaklanan yenilikleri ifade etmektedir (Dinopoulos ve Şener, 2007: 2). İçsel büyüme teorilerinde büyümenin temel belirleyicileri ve itici gücü olarak teknolojik gelişmenin ve beşeri sermayenin öne çıkarılması yanında Ar-Ge'nin önemine de vurgu yapılmaktadır (Altın, Kaya, 2009: 252). İçsel büyüme, ekonomik büyümenin dışarıdan gelen güçlerle değil, ekonomik sistemin içsel bir sonucu olduğunu vurgulayarak neoklasik büyümeden ayrılmaktadır (Romer, 1994: 3). Buna göre, teknolojik gelişme ekonomik sistemin içinde oluşmakta ve ekonomik kararlardan da etkilenmektedir (Yülek, 1997: 2). Bu model özellikle yeni teknolojilerin üretimine ve beşeri sermayenin oluşturulmasına

fazlasıyla önem vermektedir. Ülkelerin beşeri sermayesi arttırılırsa, yeni teknolojilerle, yararlı ve verimli üretim araçları geliştirilirse ekonomik büyümeye pozitif yönde katkı yapacağı savunulmaktadır (Şimşek ve Kadılar, 2010: 116).

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında en önemli yatırım insana olan yatırımdır. Bu yüzden içsel büyüme modellerinde beşeri sermayenin önemi ortaya koyulmaktadır. Ekonomide büyümenin gerçekleşmesi için beşeri sermayenin temelini oluşturan insanın beceri ve bilgi birikiminin istenilen düzeyde artışının sağlanması gerekmektedir (Kar ve Taban, 2003: 150). İçsel büyümede uluslararası mal akışlarının önemli olması kadar bilgi akışının da önemli olması sebebiyle, devlet yabancı dil öğrenimi, yurt dışında eğitim ve araştırma olanaklarının sağlanması konusunda gerekli tedbirleri almalıdır (Demir, 2002: 8). İçsel büyüme modelinde beşeri sermayeyi ön planda tutan yaklaşımlar ekonomik büyümenin sağlanmasında birçok faktörün etkili olduğunu ancak ana öznesinin insan olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede insan etkinliğini, verimliliğini ve deneyimini arttırmak için eğitim olanaklarının sağlanması konusunda gerekli olan yapının oluşturulması üzerinde durulmaktadır (Afşar, 2009: 87).

İçsel büyüme teorileri ekonomik gelişmeye doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunan her türlü maddi ve maddi olmayan (politik, sosyal, örgütsel, çevresel, kültürel, bilimsel, teknolojik) unsurları sermaye olarak kabul etmiş ve bu unsurların karşılıklı etkileşim içinde olduğunu belirtmiştir (Karagül ve Masca, 2005: 38).

2.11. Barro'nun Kamu Politikası Modeli

Robert J. Barro 1990 yılında yayımlanan eserinde içsel büyüme modeline kamu harcamalarını dahil etmiştir. Verimli alanlara kamunun yatırım yapması gerekliliğini vurgulamış ve kamunun yapacağı harcamaların iktisadi büyümeyi etkileyeceğini belirtmiştir. Barro, özel sektörün kamu malları üretme başarısı gösteremediğinden kamunun, eğitim, sağlık, Ar-Ge faaliyetleri, alt yapı yatırımları, teknoloji transferi, mülkiyet haklarının

korunması gibi özel sektörün de etkinliğini arttıracak faaliyetleri yürütmesi gerektiğini ortaya koymuştur. (Erdoğan ve Canbay, 2016: 37).

Barro, geliştirdiği modelde kamu harcamaları ve tasarruf oranının ekonomik büyümeye etkisini araştırmıştır. Bu anlamda kamunun hane halkından aldığı vergilerin kamu harcamalarının finanse edilmesinde kullanılması ile birlikte ekonomik büyümeye katkı sağlanacaktır. Sadece iktisadi yatırımlar değil, eğitim, sağlık gibi sosyal yatırımların artırılması büyüme performansını arttıracaktır. Ancak, Barro modelin uygun şekilde işleyebilmesi için kar amacı gütmeyen ve fayda maksimizasyonunu amaç edinen bir hükümetin bulunması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yoksa seçim endişesi taşıyan ve kişisel faydasını maksimize etmeyi amaç edinen bir hükümet büyümeyi ve refahı olumsuz yönde etkileyecektir (www.kalkinma.gov.tr).

Bu model kamu harcamalarının finansmanında kullanılan vergiler vasıtasıyla kamu yatırımlarının ekonomik büyüme sağlanmasını öne çıkarmaktadır. Kamu tarafından yapılan Ar-Ge, alt yapı, eğitim, sağlık, teknoloji gibi yatırımlar sadece kamuyu değil özel sektörün verimliliğini de arttırmakta kamu kesimi ile özel kesimi tamamlayıcılık ilişkisine dahil etmektedir.

Barro'nun Kamu Politikası modelinde hükümetler ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için hem kendisi yatırım yapmalı hem de yatırımların artırılması için özel sektörü vergi teşvikleri, sübvansiyonlar gibi araçlarla teşvik etmelidir. Özel sektör yatırımları sermaye stokunu arttırırken, dolaylı olarak vergi gelirlerini arttıracak ve böylece denk bütçe sayesinde kamu malının arzı da arttırmış olacaktır.

Bu modelde serbest ticaretin altyapısını devlet sağlamalıdır. Hükümetler, ekonomide optimumu sağlamak için müdahaleci bir karaktere sahip olmalıdır. Ayrıca modelde, devlet, yeni bilgiyi kullanacak olan insanların yeteneğini arttırmak için temel eğitime önem vermelidir. Kısaca ifade etmek gerekirse bu model çerçevesinde devlete üç önemli görev düşmektedir. Birincisi, üretken sektörlerdeki girdileri tamamlayıcı nitelikte

kamusal mal ve hizmetler üretmek. İkincisi, eğitim alanındaki yatırımları arttırarak nitelikli işgücü yetiştirmek ve son olarak da bilginin üretilip yayılmasını sağlamak için araştırma geliştirme faaliyetlerini arttıracak teşvikleri hayata geçirmektir (Berber, 2011: 156).

2.12. Literatür

Yönetim yapısı ve hükümet sistemleri üzerinden yapılan ekonomik gelişme analizleri genellikle demokrasi ve ekonomik gelişme ilişkilerine odaklanmaktadır. Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını savunan görüşlerin yanında demokrasi ve ekonomik gelişme arasında birbirini etkileyen bir ilişkinin olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında ilişkinin varlığını ilk tespit edenlerden biri Lipset'tir. Lipset (1959), demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkileri inceleyerek gelişmiş ekonomilerin daha demokratik bir yapıda olduğunu öne sürmüştür. Lipset'e göre ülkelerin demokrasi seviyeleri ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle ilgilidir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi attıkça demokratik yapısında da artışın gerçekleşeceğini savunmaktadır. Rodrik (2000), bir ülkede iyi kurumlar inşa etmek için demokrasinin gerekliliğini belirterek, katılımcı demokrasilerin daha kaliteli bir büyüme sağladığını ifade etmiştir.

Demokrasi ve ekonomik gelişme ilişkisinin varlığını özellikle demokrasinin özel mülkiyeti koruyup kurumsallaştırdığı noktada gelişmeyi etkileyeceğini savunanlar arasında Sharma (2007) yer almaktadır. Sharma (2007), çalışmasında ülkelerin demokrasi düzeyinin ekonomik büyümeyi etkilediğini özellikle sivil özgürlüklerin zayıf bir şekilde korunmasının ve mülkiyet haklarının güvence altına alınmamasının, ülkelerin ihtiyaç duyduğu verimli yatırımlardan mahrum kalmasına neden oluşturduğunu öne sürmektedir. Sharma'ya göre, özellikle mülkiyet haklarının korunması bireylerin üretken olmasını sağlamaktadır. Sharma ile aynı düşüncüyü savunanlardan biri de Leblang'dır. Leblang (1996), çalışmasında, bazı ulusların neden diğerlerinden daha hızlı büyüdüğünün ana sebebinin mülkiyet hakları konusunda gösterdikleri önem olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda,

mülkiyet hakları, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, mülkiyet haklarını koruyan ekonomiler, mülkiyet haklarını korumayanlara göre daha hızlı büyümektedir.

Huber, Rueschemeyer ve Stephens (1993), kalkınma ile demokrasi arasında sağlam ancak mükemmel olmayan bir ilişkinin olduğu tezini ortaya koymuşlardır. Yaptıkları çalışmada karşılaştırmalı tarihsel analiz doğrultusunda ekonomik gelişme düzeyinin, politik demokrasi düzeyinin gelişmesiyle nedensel olarak ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun en önemli nedeni ise ekonomik gelişmenin kapitalist sınıfın yapısında gösterdiği değişimdir. Böylece, orta sınıf genişleyerek kendi örgütlenmelerini kolayca oluşturmakta ve kalkınmanın rakibi olan üst sınıf ise zayıflamaktadır.

Barro (1996) ise, çalışmasında demokrasinin büyüme üzerinde etkisinin zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ancak, daha fazla demokrasinin, düşük politik özgürlük seviyelerinde büyümeye neden olduğu ancak orta düzey bir özgürlük seviyesine ulaşıldığında ise büyümeyi baskıladığını söylemektedir. GSYİH, sağlık ve eğitim ile ölçülen yaşam standartlarındaki iyileşmelerin, politik özgürlükleri de beraberinde getireceğini savunmaktadır.

Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında dolaylı bir ilişkinin olduğunu savunanlardan Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2008), demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, demokrasi, daha yüksek insan sermayesi, daha düşük enflasyon, daha düşük politik istikrarsızlık ve daha yüksek ekonomik özgürlük seviyeleri ile pozitif dolaylı etkilere sahip olduğunu ayrıca, ülke ve bölgelere göre değişmekle beraber demokrasi-büyüme etkileşiminin görüldüğünü belirtmektedirler. Baum ve Lake (2003) de 30 yıllık bir süreyi ve 128 ülkeyi kapsayan çalışmalarında demokrasinin büyüme üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Demokrasinin halk sağlığı ve eğitimi yolu ile büyümeye önemli dolaylı etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Burkhart ve Lewis –Beck (1994), çalışmalarında 131 ülkeden aldıkları verilerle ekonomik gelişmenin demokratik performansı teşvik edip etmediği

konusunu ele almışlardır. Ekonomi ve demokrasi arasındaki nedensel ilişkinin ortaya koyulduğu çalışmada ekonomik gelişmenin demokrasi düzeyine etki ettiği ancak demokrasi düzeyinin ekonomik gelişmeye etki etmediği sonucuna varılmıştır.

Rao (1984), çalışmasında demokrasinin gelişmekte olan bir ekonominin zorluklarını karşılamaya uygun olmadığını ve demokratik kurumların genel olarak toplumun yaşam seviyesini yükseltecek acil taleplerine cevap veremediğini belirtmektedir. Çalışmada, ekonomik gelişme, büyük yatırımların yapılmasını gerekli kılan bir süreç olarak görülmektedir. Bu tür yatırım programları ise hemen hemen tüm gelişmekte olan ülkelerin düşük yaşama seviyelerindeki toplulukları için zorlu bir süreçtir. Bu yüzden demokrasi düzeylerini geliştirme çabasında olan az gelişmiş ülkelerde çok çarpık bir gelir dağılımı gözlenmektedir. Bu ortamda zengin azınlık genellikle ayrıcalıklı konumunu korumayı ve gelişmenin faydalarından yararlanmayı amaçlamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler bu olumsuz koşullara son vermek için, vatandaşlarından daha büyük fedakârlıklar talep etmelidir. Bu ise demokratik yollarla sağlanamayacaktır.

Diamond (1990), dünya üzerindeki tüm ülkelerin ana amacının demokrasiyi geliştirmek ve kurumsallaştırmak olduğunu ileri sürmektedir. Ancak, demokrasiyi tesis etmek hususunda üç çelişki bulunduğunu, gelişmekte olan ülkelerde demokrasi deneyimlerinin sorunlarının en önemli ana nedeninin de bu çelişkiler olduğunu belirtmektedir. İlk çelişki, çatışma ve uzlaşma arasındaki gerilimdir. Rekabet ve çatışma olmadan demokrasi olmayacaktır. Siyasi çatışmayı onaylayan bir toplum, bu çatışmanın çok şiddetli olma riskini de taşımaktadır. Hatta sivil barış ve politik istikrarın tehlikeye girdiği bir çatışma olabilme ihtimali de bulunmaktadır. İkinci çelişki yönetilebilirliğe karşı temsildir. Hükümetler sadece belirli grupların taleplerine cevap vermekten ziyade onlara direnebilmeli ve aralarında arabuluculuk yapabilmelidir. Bu hükümeti çalışamaz duruma getirmeden toplumdaki rekabet halindeki grupları ve çıkarları temsil edecek ve onlara cevap verecek kadar istikrarlı ve uyumlu bir hükümet sisteminin varlığının zorluğudur. Üçüncü çelişki ise, rıza ve etkililiktir. Diamond, demokrasinin

halk tarafından yönetilen ya da yönetilenlerin rızası ile yönetmek anlamına geldiğini belirtmiştir. Halk yönetimine rıza gösterdiği yöneticisini görevden alma hakkını da istemektedir.

Linz (1990), Linz ve Valenzuela (1994), dünyadaki istikrarlı demokrasilerin önemli çoğunluğunun, yürütme gücünün yasama çoğunluğu tarafından oluşturulan parlamenter sistemler olduğunu savunmaktadır. Linz'e göre, başkanlık sistemini kullanan tek demokratik gelişime sahip ülke ABD'dir. Parlamenter sistemin başkanlık sistemine göre istikrarlı demokrasiye daha elverişli olduğunu savunmaktadır. Özellikle çok sayıda ve derin siyasi ayrılıkları olan partilere sahip ülkelerde geçerli olmaktadır.

Abdullayev (2009), yaptığı çalışmada başkanlık modelini uygulayan ülkelerde demokrasinin yerleşmesi bakımından önemli sorunların olduğunu kabul etmekle birlikte yapmış olduğu ülke analizleri çerçevesinde bütün başkanlık sistemlerinin kırılgan ve istikrarsız demokrasilere sahip olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Kılınç (2016), hükümet sistemleri ile demokrasi arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını belirterek hükümet sistemlerinin devlet organlarının organizasyonu ve işleyişini konu edinirken, demokrasinin yönetilenlerin yönetime katılmasını konu edindiğini belirtmektedir. Bu yüzden de hangi hükümet modeli kullanılırsa kullanılsın demokratik özellik gösterebileceği gibi anti demokratik özelliğe de sahip olabilmektedir.

Radu (2015), Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde politik belirleyicilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Bir ülkenin ekonomisinin sadece piyasa faktörlerini dikkate alarak analiz etmenin olanaksız olduğunu belirten çalışma, her ekonomik sistemin devam eden gelişmesinin teknoloji ve yenilikleri içeren bir eğilime sahip olması yanında çeşitli görüş ve kurumlarla temsil edilen politik farklılıklarla birleştirilmesi ve uyumlu olması gerektiğini belirtmektedir.

Gerring, Thacker ve Moreno (2009), parlamenter sistemlerin daha iyi olup olmadığını sorguladığı çalışmalarında, siyasi gelişme, ekonomik kalkınma ve insani gelişme olmak üzere üç politika alanı arasında küresel 14

gösterge üzerinden analizler yapmaktadır. Çalışmanın sonuçları, özellikle ekonomik kalkınma ve insani gelişme alanında parlamenter yapı ve iyi yönetim arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda parlamenter kurumların yönetim kalitesini etkileyebileceği ölçüde parlamenter sistemin başkanlık sistemine göre önemli avantajlar sağlayabileceği vurgulanmaktadır. Sorunların çözümünde çeşitli aktörlerin mutabakata varabilmesi ve çeşitli görüşlerin bir araya gelebilmesi bu süreçte belirleyici unsur olarak gösterilmektedir.

Clark (2003), modern dünyada politik kurumlar ile ekonomik performans arasında açık bir ilişkinin olduğunu, yüksek gelirli ekonomilerin iyi işleyen demokrasilere düşük gelirli toplumların ise kötü işleyen demokrasilere veya otokrasilere eğilimli olduğunu öne sürmektedir.

Baum ve Lake (2003), demokrasinin sağlık ve eğitim yoluyla büyümeye dolaylı etkilerinin bulunduğunu savunmaktadır. Bu süreç, kamu hizmetlerinin ve politikalarının eğitim ve sağlık alanlarında yaygınlaşmasının beşeri sermaye donanımını belirleyici gücü ile ilişkilendirilmektedir. Siyasi rejim türünün kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkileyici olduğunu öne çıkaran çalışma, daha demokratik devletlerin daha az demokratik olanlara göre eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerini daha yüksek düzeyde sağladığını vurgulamaktadır.

Pinho ve Madaleno (2009), yapmış oldukları çalışmalarında politik rejimlerin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Siyasi kurumlar ekonomik kalkınma sürecinin önemli belirleyici konumundadır. Pinho ve Madaleno, daha demokratik yapıları olan ülkelerin daha iyi geliştiğini ancak demokrasi kültürünün ekonomik büyümeyi etkilemesinin ve aynı zamanda siyasi kurumların buna adaptasyonunun uzun zaman alacağını ifade etmişlerdir.

McManus ve Özkan (2017), yapmış oldukları çalışmada başkanlık ve parlamenter sistem özelinde hükümet biçimleri ve makroekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1950 -2015 yılları arasında çok sayıda veri kullanılarak hazırlanan çalışmada hükümet sistemleri ve

performans ölçütleri arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Özellikle enflasyon, çıktı miktarı ve gelir eşitsizliğinin düzeyi ve oynaklığı yönlerinden hükümet sistemleri incelenmiştir. Buna göre, başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında belirgin farklılıkların olduğu sonucuna varılmıştır. Başkanlık sistemini benimseyen ülkelerde çıktı düzeylerinin daha düşük, enflasyon oranının ve gelir eşitsizliğinin nisbi olarak yüksek olduğu ifade edilmiştir. Bunun sebepleri arasında, başkanlık sistemlerinde sınırlı katılımın, hükümet kontrollü medyaya sahip daha az yerleşik demokrasinin varlığı yanında başkanın geniş yetkilere sahip olması ve yargısal denetimin zayıflığı olarak sıralanmıştır.

Özkan (2017), başkanlık rejimlerinin siyasi, ekonomik ve insani gelişme göstergelerinde daha düşük sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Parlamenter sistemlerin daha iyi bir yatırım ortamı, daha yüksek dış ticaret, daha yüksek büyüme, daha yüksek kişi başına gelir, daha düşük enflasyon, daha yüksek refah ve daha düşük gelir eşitsizliği sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, başkanlık sistemini benimseyen özellikle daha az gelişmiş ülkelerde, daha yüksek yolsuzluk ve daha düşük insani gelişme özelliklerinin varlığına değinmektedir. Özkan, başkanlık sisteminin demokratik kurumların zayıf olduğu toplumlar için özellikle zararlı olduğunu vurgulamıştır.

Kurt Topuz (2016), hükümet sistemleri içerisinde parlamenter sisteme sahip ülkelerin, hükümetin işleyişi, siyasal kültür, siyasal katılım, seçim süreci ve çoğulculuk ve temel haklar kategorileri bağlamında diğer hükümet sistemlerini benimseyen ülkelere göre daha yüksek puana sahip olduğunu belirtmiştir. Kurt Topuz, ayrıca parlamenter sistemlerde toplumun büyük bir çoğunluğunun demokrasinin ekonomik performansa fayda sağladığını düşündüğünü ifade etmektedir.

Aktaş (2016), ülkelerin geçirdiği tarihi süreçlerin, siyasal geleneklerin, sosyal ve kültürel yapıların birbirinden farklı olduğunu belirterek, aynı hükümet sistemlerinin farklı ülkelere aynen uygulamanın yanlış olacağını ifade etmiştir. Aktaş'a göre, ülkeler, aynı demokrasi hedefini benimsemiş olsalar da, uyguladıkları hükümet sistemini kendi siyasal ve kültürel

yapılarına uyumlaştırdıkları oranda hedeflerini gerçekleştirecektir. Akıncı (2017)'da, Türkiye'deki sistem değişikliğine değinerek, sistemin Türkiye'nin siyasal, kültürel ve toplumsal yapısı göz önüne alınarak uyumlaştırılması gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Gül ve Karagöz (2007), çalışmalarında parlamenter sistem ve başkanlık sisteminden hangisinin daha etkin, istikrarlı ve demokratik yönetimi gerçekleştirmeye elverişli olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Çalışma ile parlamenter sistemin esnek yapısı, çoğunluğu elinde bulunduran partinin hem yasama hem de yürütmede etkin olması gibi sebepler yönünden parlamenter sistemin etkin ve demokratik bir yönetimi gerçekleştirmeye daha elverişli olduğu sonucuna varılmıştır. Kılınç (2016), ise yaptığı çalışmada hükümet sistemleriyle demokrasi arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını, hükümet sistemlerinin devlet organizasyonunun işleyişiyle ilişkili bir konu olduğunu oysa demokrasinin yönetilenlerin iradesinin yönetime katılması ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bundan dolayıdır ki her hükümet sisteminin uygulamasında demokratik veya anti-demokratik sonuçlarla karşılaşılabilir.

Ayan Musil (2013), hükümet sistemlerinin ekonomik gelişmeye etkisini inceleyen araştırmalara değinerek, genelde yapılan bu araştırmaların başkanlık ve parlamenter sistemi karşılaştırdığını ifade etmiştir. Bu araştırmaların önemli bir bölümünün parlamenter sistemle yönetilen ülkelerin, başkanlık sistemi ile yönetilenlere göre ekonomik ve insani gelişim seviyesinin yüksek olduğu sonucuna varıldığını belirtmiştir. Ancak; bu araştırmaların zayıf yönlerinin olduğunu ifade eden Ayan Musil (2013), her bir ülke hangi sistemi benimserse benimsesin farklı tarihi, ekonomik ve sosyal süreçlere sahip olduğunu ve istatistiksel verilerin bu süreçleri açıklamada yetersiz kalacağını belirtmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEMOKRASİ VE EKONOMİK GELİŞME İLİŞKİSİ

Genellikle ülkeler gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş şeklinde sınıflandırılmaktadır. Gelişmişlik düzeyi denildiğinde öncelikle ekonomik faktörlerle ilişki kurulmaktadır. Ancak bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ekonomik faktörler yanında, sosyal, siyasal, kurumsal ve yönetsel faktörlerinde etkisi altındadır. Bu çerçevede demokrasi düzeyi de önemli bir gelişme göstergesi olarak kullanılmaktadır. Demokrasinin ekonomik gelişmeyi pozitif yönde etkilediğini öne süren yaklaşımlar yanında ekonomik gelişmenin de ülkelerin demokratik yapılarını pozitif yönde etkilediğini öne süren yaklaşımlar bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki ilişkiyi açıklayan birçok bilimsel çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda demokrasinin ekonomik büyümeyi teşvik ederek zenginliği arttırdığını öne süren görüşler bulunmaktadır. Ancak, demokrasi, eğitim harcamaları, yaşam beklentisi, siyasi istikrar gibi faktörleri olumlu etkilemesi nedeniyle, büyüme üzerinde önemli etkilere sahip görünse de, bazı çalışmalarda demokrasi ve ekonomik büyüme arasında doğrudan ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Drury ve diğerleri, 2006: 121). Ancak, 21 Kasım 1990 tarihinde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Paris'te toplanmış ve içinde demokrasi-ekonomik gelişme ile ilgili önemli kararların da alındığı Paris Şartı kabul edilmiştir.

Demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin açıklanmasında hangi kanalların etkili olduğu önemli bir role sahiptir. Ekonomik, sosyal ve siyasal yönden farklı göstergelerle değerlendirilebilen bu ilişki ülkeler açısından da farklı boyutlarda ve içeriklerde ortaya çıkmaktadır.

3.1. Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisini Etkileyen Kanallar

Demokrasi, halkın özgür ve adil seçimlerle iktidarı seçtiği bir hükümet sistemidir. Ancak demokrasi sadece çoğunluğun kuralları anlamına gelmemektedir. Demokrasiler azınlıkların insan haklarını da içerir ve korur, çoklu ya da çoğulcu görüş ve görüşlere saygı gösterir (Powley ve Anderlini, 2004: 37). Demokrasi; yolsuzluk ve aşırılık yanlısı politikaları caydırır, hukukun üstünlüğünü, açık toplumu, seçme özgürlüğü ve istikrarlı siyaseti teşvik eder. Demokrasi, tanımlanan sosyal grupları dışlamadan düzenli olarak yapılan özgür seçimler vasıtasıyla siyasi katılımı mümkün kılmakta, rekabeti sağlayarak sivil ve siyasi haklar sunmaktadır. Bununla birlikte, hükümetlerin uyguladıkları demokratik olmayan yöntemler, sık sık yapılan değişiklikler, genellikle olgunlaşmamış ve belirsiz ekonomik politikalara, siyasi özgürlüğün ve insan hürriyetinin kısıtlanmasına yol açmaktadır (Mahmood ve diğerleri 2010: 77).

Tavares ve Wacziarg (2001), demokrasi ve büyümenin birbirini etkilediği yedi kanalın olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar: siyasi istikrarsızlık, yönetsel bozukluklar, kamu kesimi büyüklüğü, beşeri sermaye, gelir dağılımı eşitsizliği, ticari serbestleşme ve fiziki sermaye birikimi olarak sıralanmaktadır.

3.1.1. Siyasi İstikrarsızlık

Siyasi istikrarsızlık için temelde iki boyutlu bir tanım yapılabilir. İlk boyut, toplu şiddet, politik ölüm ve suikastler, ayaklanma ve devrimler gibi sosyo-siyasi huzursuzluk olgularını içermektedir. İkinci boyut ise, siyasi kurumlarda temsil edilenlerin çıkar çatışmaları ile seçmen tercihlerinin dalgalanmaları arasındaki etkileşimlerden kaynaklanan hükümet sonlanmaları ve seçim sürprizleri gibi olayları içermektedir. Her iki boyuttaki olaylar, kurumların istikrarı (yani devlet biçimi, yasal sistem) ve politika yapıcılar (yani parlamento ve hükümet) ve dolayısıyla ekonomi politikalarının geleceği konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Bu belirsizliklere, vergi oranları, toplam talep, kamu mallarının sağlanması, döviz kuru politikaları, enflasyon politikası, mülkiyet haklarının güvenliği, sermaye girdilerinin verimliliği, yurt

dışı finansal fon akışı ve genel olarak sosyo-ekonomik çerçevenin unsurları örnek verilebilir (Carmignani, 2003: 1-2).

Son zamanlarda, siyasi istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisini açıklayan çalışmalar artmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde genellikle siyasi istikrara sahip ekonomiler, istikrarsız ekonomilere göre daha hızlı bir büyüme göstermektedir. Yapılan çalışmaların ortak noktası büyüme sürecinde siyasi istikrarsızlığın büyümeyi etkileyen bir değişken olarak ortaya çıkmasıdır (Arslan, 2011: 73). Günümüzde ekonomik sorunların kaynağında istikrarsızlığın olduğu görülmektedir. İstikrarsızlık, ekonomik büyüme, istihdam ve fiyat düzeylerinde dengesizlik oluşmasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde siyasi karar vericilerin popülist ekonomik politikalara yönelmesi ekonomiyi kriz ortamına sokmaktadır (Karabıçak, 2000: 49). Politik istikrarsızlık, ekonomik performans için zararlı olan ciddi bir olumsuzluk olarak nitelendirilmektedir. Siyasi istikrarsızlık politika yapıcıların ve uygulayıcıların ufuklarını kısıltmakta ve optimal olmayan makroekonomik politikalara yol açmaktadır. Politikaların sık değiştirilmesi ve üzerinde oynanması makroekonomik performansı olumsuz yönde etkilemektedir (Aisen ve Veiga, 2013: 151). Siyasi istikrarsızlıklar, tüketicilerin ekonomik güvenini ve yatırımcıların gelecekle ilgili beklentilerini olumsuz etkilemektedir. Bu süreç ekonomik durgunlukla birlikte üretim ve gelir azalışlarına neden olmaktadır.

3.1.2. Yönetişim/Yönetim Bozuklukları

Yönetişim hükümet anlamına gelmemekte ancak hükümetlerin ve diğer sosyal organizasyonların nasıl etkileşim kurduklarını, vatandaşlarla nasıl ilişkili olduklarını ve kararların karmaşık bir dünyada nasıl alındığını açıklamaktadır. Dolayısıyla yönetişim, toplumların veya kuruluşların önemli kararlarını verdiği, süreçte kimlerin hesaba katılması gerektiğini belirleyecekleri bir etkileşimdir (Graham ve diğerleri, 2003: 1). Geniş anlamda yönetişim terimi bir ülkenin yönetilme biçiminin tüm yönlerini kapsamaktadır. İyi yönetişimin çeşitli özellikleri vardır. Bunlar, katılımcı, fikir birliğine dayalı, hesap verebilir, şeffaf, duyarlı, etkili, verimli, adil ve

kapsayıcı olmak ve hukukun üstünlüğünü ilke edinmektir. Hesap verebilirlik, şeffaflık ve hukukun üstünlüğü olmadan uygulanamaz olduğundan, hesap verebilirlik, iyi yönetişimin temel şartıdır (Sharma, 2007: 31).

İyi yönetişim özellikle kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için en önemli çözüm olarak kabul edilmektedir. İyi yönetişim, ekonomik ve siyasal gelişme ile yoksulluğun ortadan kaldırılması için kurumsal ön koşulların çok geniş bir yelpazesini içermektedir. İyi yönetişimin tanımlarına bakıldığında içeriklerinin istikrarlı makroekonomik politika, yoksulluğun azaltılması, ticarete açıklık, âdemi merkeziyet, verimli gelir oluşumu gibi politikalarla birlikte demokrasi ve yaygın katılımı da barındırdığı görülmektedir (Grindle, 2007: 553-555). Vatandaşların demokrasilerde sahip oldukları haklar, aynı zamanda yönetişim sürecine de katılmalarını gerektirir. Bir ülkenin gerçekten demokratik olması için, tüm vatandaşları yönetişim sürecine tam olarak katılmaya yetkili olmalıdır (Powley ve Anderlini, 2004: 37).

3.1.3. Kamu Kesimi Büyüklüğü

Devletin ekonomi üzerindeki rolünün ne olması gerektiğine ilişkin tartışmalar klasik iktisat politikalarının hâkim olduğu dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak günümüzde henüz bir fikir birliğine ulaşılamamıştır. Devletin olmadığı bir ekonomi sistemsel ve kurumsal yetersizliklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Özel mülkiyeti ekonomik ve politik özgürlükleri koruyan bir devletin varlığı, ekonomik büyümenin de pozitif yönde bir seyir izlemesine olanak sağlamaktadır.

Kamu kesiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi genelde iki görüş etrafında toplanmaktadır. Birinci görüşe göre, kamu kesimi büyüdükçe kaynakların etkin dağılımı bozulmakta, özel sektör yatırımları dışlanmakta ve bunun sonucunda ekonomik büyüme olumsuz yönde etkilenmektedir. İkinci görüş ise, kamunun ekonomik büyüme ve gelişme için gerekli olan fiziki ve beşeri sermaye kaynaklarını harekete geçiren bir etki yaratması yönündeki çabaların gerekliliğini savunmaktadır (Altunç ve Aydın, 2012: 81). Bu süreçte kamu kesimi altyapı ve üstyapı yatırımları yanında yasal ve kurumsal düzenlemelerle ekonomide yer almaktadır. Büyüme sürecine olumlu yansıyan

bu durum özel sektör faaliyetleri için de yol gösterici, düzenleyici ve denetleyici özelliklere sahiptir. Ancak, burada kamu kesimi büyüklüğünün sınırının ne olması gerektiği konusu tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Büyük bir kamu kesimi verimlilik ve ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Bunun temel nedenleri kamu sektörünün genellikle düşük verimle çalışması ve devletin ekonomiye müdahale etmek için kullandığı maliye ve para politikalarının ekonomik yapı üzerindeki olası olumsuz etkileridir (Ulutürk, 2001: 132-133).

Düşük yatırımda olduğu gibi aşırı yüksek devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde ağır bir yük oluşturduğu konusunda yaygın görüş birliği bulunmaktadır. Kamu harcamalarındaki artış ulusal tasarruf oranını düşürür ve kaynakların faiz ödemelerine ayrılmasına neden olur. Kontrol edilmediği takdirde borç krizlerini yaratabilir. Sosyal devlet harcamaları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Sosyal programların popüler olması ve bundan yararlanan grupların kendi çıkarları için iyi organize olması sosyal harcamaları artırmaktadır. Demokrasiler ise baskı gruplarına karşı hassastır ve bundan dolayı sosyal harcamaları kontrol altında tutmak zorlaşmaktadır (Kurzman ve diğerleri 2002: 6).

3.1.4. Beşeri Sermaye Oluşumu ve Demokrasi

Beşeri sermaye, üretim faktörlerinden biri olan işgücünün bilgi, eğitim, beceri, tecrübe gibi pozitif değerlerini kapsayan ve verimli kullanılmasına olanak tanıyan insana özgü bir sermaye tanımlamasıdır. Bu özellikler insanın üretken olarak ortaya koyacağı bütün nitelikleri barındırmaktadır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 42). Yeterli beşeri sermayeye sahip olmayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre beşeri sermayesi daha güçlü olan gelişmiş ülkeler ileri teknoloji gerektiren malları daha kolay üretebilmektedir. Bu nedenle ekonomiler fiziki sermayelerinin yanında beşeri sermaye yatırımlarına da ihtiyaç duymaktadır (Özyakışır, 2011: 54). Beşeri sermaye, ekonomik büyümeyi fiziki sermayenin verimliliğini arttırarak, istihdam olanakları yaratarak, teknolojik gelişme ve yayılmayı sağlayarak etkilemektedir (Çakmak ve Gümüş, 2005: 61).

Üretim artışı ve ekonomik büyümenin oluşumunda beşeri sermaye fiziksel sermaye kadar önemli bir yer tutmaktadır. İnsanla ilgili özellikler ileri teknoloji gerektiren araçların üretimde kullanılabilmesine olanak sunarak üretimi artırmakta büyüme ve kalkınma süreçlerini daha da hızlandırmaktadır. Beşeri sermayenin ülkelerin büyümesini sağlayan en önemli faktör olduğu düşüncesi içsel büyüme teorisinin de en önemli hipotezlerinden biridir. (Şimşek ve Kadılar, 2010: 119).

Birçok çalışma demokrasinin bir toplumun beşeri sermaye kaynaklarının iyileşmesine yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Demokrasi, doğurganlık oranı, eğitim, halk sağlığı ve yaşam beklentilerinde iyileşmelerle ölçülen beşeri sermayenin geliştirilmesinde önemli bir kurumsal faktör olarak görülmektedir (Gerring ve diğerleri, 2005: 327).

Demokrasiler diktatörlüklere göre bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında daha duyarlı olmak ve somut adımlar atmaktadır. Bu yüzden demokrasilerde beşeri sermaye birikimine katkı yapacak politika üretilmesi doğaldır. Demokratik yönetimler her zaman beşeri sermaye kaynaklarında iyileşmeye neden olmuştur. Beşeri sermaye düzeyinin en üst seviyelere ulaşabilmesi ve beşeri yeteneklerin sergilenebilmesi için en uygun ortamı demokrasi sunmaktadır (Doğan, 2005: 13). Bireylerin kendilerini geliştirme yönünde fırsatlar sunmakta, eğitim, bilgiye ulaşma, kullanma, fikri mülkiyet hakları gibi alanlar sunmaktadır.

3.1.5. Gelir Dağılımı ve Demokrasi

Gelir dağılımı hem iktisat hem de sosyolojinin çalışma konuları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal barışın sağlanması ve istikrarın sürdürülebilmesi için gelir dağılımının adaletli olması bir seçenek olarak gösterilmektedir. Gelir dağılımı sadece gelir dağılımının bozuk olduğu az gelişmiş ülkeler için değil, çok daha kalkınmış toplumlarda da önemli bir sorundur. Gelir dağılımı ekonomik, toplumsal ve siyasi faktörleri içinde barındıran bir konu olduğundan gelir dağılımını her yönüyle ölçmek oldukça zordur (Aydın, 2012: 148). Gelir dağılımı, bir ülkede, belirli bir dönemdeki milli gelirin bireyler, hane halkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim

faktörü sahipleri arasında paylaştırılmasını ifade etmektedir (Çalışkan, 2010: 92).

Gelir dağılımının adaletsiz olduğu toplumlarda ekonomik ve sosyal pek çok sorun ortaya çıkmaktadır. Dünyada toplam gelir ve üretime bakıldığında kaynakların mevcut dünya nüfusuna yeteceği görülmektedir. Bu açıdan temel problemin gelir yetersizliği değil, gelirin adaletsiz dağılımı olduğu öne sürülebilir. Dünyada fakirlik yaşayan bölgelerde eksik olan demokrasi ve insan hakları talepleri kitle iletişim araçları sayesinde hızla yayılmakta ve bu bölgelerde yaşayan insanlar daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük ve daha fazla insan hakları taleplerini duyurabilmektedirler. Böylece gelir paylaşımı adaletsizliğini yaratan yöneticilerden ve istilacı ülkelerden hesap sorabilecek ve hak ettikleri geliri elde etme konusunda mesafe alabileceklerdir (Taş ve Özcan, 2012: 428-429). Demokrasi, hükümetlerin çıkar gruplarının baskılarıyla karşı karşıya gelmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle alt ve orta gelir grubunu temsil eden işçi sendikaları gelirin yeniden dağıtılması konusunda politikalar oluşturması için baskı yapabilecek bir zemin hazırlamaktadır. Bu yüzden demokratik ortam, siyasi iktidarların, geliri çoğunluğun lehine yeniden dağıtımını yapacak ve gelir eşitsizliğini azaltacak politikalar uygulamasına yardımcı olmaktadır (Reuveny ve Li, 2003: 578).

Ülkelerin demokrasi seviyelerindeki farklılık gelir dağılımının da belirleyicisi olmaktadır. Demokratik hükümetler alt gelir gruplarına katkı sağlayan sosyal yardım harcamaları, artan oranlı vergilendirme, sübvansiyon, asgari ücret yasaları gibi gelirin yeniden dağılımını sağlamaya yönelik politikalar üretmeye ve uygulamaya daha çok eğilimlidirler. Demokrasi politik gücün yanında gelirin de daha adil dağılmasına yönelik kamu politikaları ortaya koymaktadır. Kısaca, ülkelerin demokrasi düzeylerindeki artış, gelir dağılımı adaletsizliğinin de azalmasına neden olmaktadır (Artan ve Kalaycı, 2014: 75-76).

3.1.6. Demokrasi ve Dışa Açıklık

Küreselleşme olgusunun yaygınlık kazanması ve ekonomilerin de bu sürece dâhil olması ile ticari serbestleşme önemli bir olgu olarak görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler tarafından başlayan ticari serbestleşme politikalarını, gelişmekte olan ülkeler de benimseyerek mal ve hizmet akışı önündeki engelleri azaltıcı politikalara yönelmişlerdir. Bu politikaların temel nedeni, ticari serbestleşmeyle birlikte hedeflenen ekonomik büyümeye ulaşılmasının kolaylaşacağı düşüncesidir. Ticari serbestleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği görüşü özellikle klasik iktisatçılar tarafından sıkça dile getirilmiştir (Özel ve Sezgin, 2013: 284). Ticari dışa açıklık politikalarının ülkelerin kalkınması için gerekli olduğunu savunan görüşler yanında özellikle gelişmekte olan ülkelerde serbestleşme politikalarının olumsuz etkilerinin görüleceği düşüncesini savunan yaklaşımlar da mevcuttur. Günümüzde ise ticaretin serbestleşmesinin uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği kabul edilmektedir (Özel, 2011: 74).

Ekonomik özgürlük, liberal iktisat düşüncesinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Ekonomik özgürlük, bireylerin serbestçe ekonomik faaliyetlerde bulunarak bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri serbestçe kullanabilmelerini ifade etmektedir. Ekonomik özgürlük kavramının anahtar göstergelerinden biri de uluslararası ticarettir. Çünkü ekonomik özgürlük rekabeti içinde barındırır. Rekabet de daha yüksek ekonomik büyümeye neden olmaktadır (Yenipazarlı ve Erdal, 2010: 16).

3.1.7. Fiziki Sermaye Birikiminde Demokrasinin Rolü

Üretim fonksiyonunu oluşturan girdilerden birisi olan fiziksel sermaye, aynı zamanda ekonomik büyümenin belirleyicileri arasında yer alır. Üretim fonksiyonu ise çıktıların üretilebilmesi için bazı girdilerin farklı teknolojilerle bir araya getirildiğini ortaya koymaktadır (Kula, 2003: 141). Klasik iktisadi düşünce fiziki sermayeyi, üretimde kullanılan her türlü makine, teçhizat ve ekipman olarak nitelendirmiştir (Koç, 2013: 243). Fiziki sermaye ve beşeri sermaye birbirlerini tamamlamakta, biri olmadan diğeriyle

üretim yapılmasını olanaksız kılmaktadır (Eser, Ekiz Gökmen, 2009: 44). Fiziki sermaye ve beşeri sermaye arasındaki bu tamamlayıcılığın iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki her ikisinin de miktar bakımından birbirini dengeleyebilmesi, diğeri ise nitelik olarak uyuşabilmesidir. Örneğin, yüksek derecede beşeri sermayeye sahip bir işletmede beşeri sermayenin etkin olarak kullanabileceği teknik donanım yoksa beşeri sermayenin israfından söz edilir (Karataş ve Çankaya, 2010: 30). Özellikle ekonomik büyümeyi hedef alan az gelişmiş ülkeler fiziki sermaye yatırımlarını arttırma gayreti içine girmiş ancak beşeri sermaye yatırımının başlangıç aşaması olarak görülen eğitime gerekli kaynağı ayırmamışlardır (Doğan ve Şanlı, 2003: 174). Bu durum fiziksel sermaye ile beşeri sermaye arasında açık ve dengesizlik oluşturmakta ve ülkelerin büyüme sürecini olumsuz etkilemektedir.

Demokrasi düzeyinde görülen artış fiziki sermayenin özünü oluşturan mülkiyet haklarının koruyucusu durumundadır. Mülkiyet haklarının korunmasına yönelik düzenleyici bir yapı ancak demokratik ortamlarda oluşturulmaktadır. Böylece üretimin gerçekleşmesini sağlayan üretim faktörleri için üretime geçme ve kaynakları kullanma konusunda arzu ettiği düzeyde bir ortam gerçekleşmiş olacaktır. Demokrasi düzeyleri yüksek olan ülkelerde beşeri sermaye düzeyinin de olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Beşeri sermaye düzeyinin artması ise eğitim, teknolojik gelişme ve yeni üretim olanaklarının yaratılması anlamını taşımaktadır. Tüm bu gelişmeler de fiziksel sermaye birikimine katkı sağlayacaktır.

3.1.8. Kurumsal Yapı

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin analizinde önemli belirleyiciler arasında kurumsal yapının da yer aldığı kabul edilmektedir. Dünya ülkelerine bakıldığında ekonomik performanslarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Kurumsal iktisat düşüncesini savunanlar bu farkın kurumsal yapı farklılıklarından kaynaklandığını ileri sürmektedirler (Artan ve Hayaloğlu, 2013: 32). İktisadi büyüme düşüncesi, kurumların, kurumsal yapının ve zaman içindeki kurumsal değişimlerin büyüme olgusuna etki etmekte olduğunu, ülkelerin sahip olduğu farklı kurum ve kurumsal yapıların

iktisadi gelişim açısından ülkeleri birbirinden farklılaştırdığını savunmaktadır (Biber, 2010: 3). Kurumlar; bir toplumdaki oyunun kurallarıdır. Organizasyonlardan farklı olarak bu oyunun kurallarının belirlendiği, ortak bir amaç için bir araya gelmiş birbirine bağlı gruplardır. Ekonomik örgütler, firmalar, sendikalar, kooperatifler, siyasi partiler, yasama organları buna örnek verilebilir. Bundan dolayıdır ki, kurumlar, istihdam edilen teknoloji ile birlikte işlem yapma ve üretme maliyetlerini belirlemekte ve ekonomik performansı artırmaktadır (North, 2005: 1-2). İyi kurumların üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar;

- ❖ Mülkiyet haklarının korunması ve bunun için gerekli uygulamaların yapılmasıdır. Bu durum bireylerin ekonomik hayata katılımları için teşvik unsuru olacaktır.
- ❖ Seçmenlerin, politikacıların ve diğer güçlü grupların eylemlerine ilişkin kısıtlamalarıdır. Böylece bu gruplar toplumda yaşayan bireylerin gelirlerini istedikleri gibi kullanamaz ve yatırımlarını kamulaştıramazlar.
- ❖ Toplumun geniş bir kesimini içine alabilecek fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Bunun sonucunda bireylerin üretkenliği artacak, ekonomik faaliyetlere daha üretken bir şekilde katılımının önü açılacaktır (Acemoğlu, 2003: 27).

3.1.9. Mülkiyet Hakları

Mülkiyet hakkı, değişimin, tasarruf, yatırım ve sermaye birikiminin ana belirleyicilerinden biridir. Bu kapsamda piyasa mekanizmasının işlerliğini ve ekonomik büyümeyi yönlendirici niteliğe sahiptir.

Mülkiyet hakkı, mal sahibinin tüketmek veya gelir elde etmek için mal ya da mülk kullanma yetkisini ifade etmektedir. Mülkiyet hakkı genellikle bir mal ya da mülkün kiralanması, rehin edilmesi veya ipotek edilmesi suretiyle tasarruf serbestisi getirmekle beraber, bir istihdam ilişkisinde taraflara sözleşme yapma hakkını da içinde barındırmaktadır. Ayrıca söz konusu mal ya da mülkün başka bir tarafa satış, hediye veya miras şeklinde aktarılma hakkını da içermektedir (Besley ve Ghatak, 2010: 4526).

Toplum halinde yaşayan bireylerin mal sahibi olabilmeleri, mallarını hukukun çizdiği sınırlar çerçevesinde dilediği gibi tasarruf edebilmeleri ancak demokratik bir hukuk devletinin kabul edebileceği ve koruyabileceği en önemli haklardandır. Mülkiyet hakkı, serbest piyasa ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Birey mal edinme hakkının olduğunu ve devlet tarafından korunduğunu bildiği sürece toplumda ve ekonomide pozitif yansımalar gözlenebilir (Şen, 2010:146). Mülkiyet haklarını koruyucu tedbirler alan ülkelerin yatırım hacmi genişlemekte ve girdilerin tahsis etkinliği artmaktadır (Güran ve Cingi, 2002: 61). Mülkiyet haklarındaki güvensizlik, risk ve belirsizlikler yatırım düzeyini düşürmekte ve ekonomik gelişmeye olumsuzluklar yüklemektedir. Bu olgu özellikle de gelişmekte olan ülkeler için önemli görülen yabancı sermaye yatırımları açısından daha da öne çıkmaktadır.

3.1.10. Piyasa Ekonomisi ve Liberalizm

Liberalizm sadece ekonomik değil, ideolojik ve politik söylemlerde de kullanılan çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Özellikle piyasanın yeniden yapılandırılması tartışmalarında kullanılan stratejik bir öneme sahiptir (Jessop, 2002: 453). Liberalizm felsefi kökenlerinin 17. Yüzyılda atıldığı siyasal bir düzendir. Liberalizmin öncüsü olarak kabul edilen John Locke devletin amacının özgürlüğü güvence altına almak olduğunu savunur. David Hume ise, kendiliğinden sağlanan düzenin en adil düzen olduğunu ve devletin buna asla karışmaması gerektiğini öne sürmektedir. Aynı şekilde Adam Smith ise insanın kişisel çıkarları peşinde koşarken toplumsal çıkarı da arttırdığını, doğal düzenin en özgür düzen olduğu ve devletin güvenlik dışında hiç bir şeye karışmaması gerektiğini belirtmektedir (Çetin, 2001: 220). Liberalizmi savunan iktisatçıların görüşleri liberalizmin bireycilik, özgürlük, piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet olmak üzere dört temel ilkesi çerçevesinde biçimlenmektedir. Bireycilik ve özgürlük ilkesi liberalizmin temelini oluşturmaktadır. Piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet ilkeleri ise bireycilik ve özgürlük ilkelerinin bir gereğidir. Bu nedenle tüm ilkeler birbiriyle rasyonel bir bağ içinde bulunmaktadır (Tayyar ve Çetin, 2013: 112).

Liberalizm, bireylerin yaşam hakkı, özgürlük ve mülkiyet hakkı olmak üzere üç temel hakkı olduğunu söylemektedir. Bireyler bu temel haklarla dünyaya gelmektedir. Liberalizm bu anlayıştan yola çıkarak devleti bireylerin bu haklarını korumakla sınırlı gören anlayışa sahiptir (Karagöz, 2002: 277). Liberal düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan Mises ekonomik özgürlükle genel anlamdaki özgürlük arasında yakın bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Buna göre, ekonomik özgürlüğün olabilmesi için piyasa ekonomisinin olması gerekmektedir. Piyasa ekonomisinin olmaması demek bütün siyasal ve sosyal özgürlüklerin de ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Özgürlüğü ortaya çıkaran kanunlar ya da anayasalar değil özgürlüğü rekabet yoluyla sağlayan piyasa ekonomisidir (Biber, 2008: 62).

3.2. Ülkeler Yönünden Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

Ülkelerin demokratik yapılarının analizinde 1972 yılından beri ülkeleri demokratik kurumlarına göre değerlendiren ve bir sivil toplum kuruluşu olan Freedom House demokrasi endeksi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu endekste ülkeler siyasi haklar ve sivil özgürlükler açısından değerlendirilmektedir. Demokratik haklar açısından ideale en yakın ülkeler için 1, demokratik hakların tümünün olmadığı ülkeler için 7 olmak üzere 1'den 7'ye kadar değerler verilmektedir (Adam ve Filippaios, 2007: 1042). Buna göre endeks 1 ile 2,5 arasında değerler alan ülkeleri özgür, 3 ile 5,5 arasında değerler alan ülkeleri kısmen özgür ve 5,5 ile 7 arasında değerler alan ülkeleri de özgür olmayan ülkelere sınıfına koymaktadır (www.freedomhouse.org). Bu endekste özellikle ülkelerin siyasal rejimlerinin demokrasi olup olmadığı ve demokrasinin derecesi konularında temel ölçütler yer almaktadır. Bu ölçütlerin başında çok partili ve rekabetçi bir sistemin varlığı, vatandaşların kendi temsilcilerini hür ve adil bir şekilde seçebilmeleri, muhalefette yer alanların iktidara gelebilme imkânlarının varlığının resmi olarak bulunması gelmektedir (Başar ve Yıldız, 2009: 60). Freedom House bu endekste tüm bu bilgi ve verileri ülkelerdeki analistler, araştırmacılar, haber makaleleri, hükümet dışı kuruluşlar, hükümetler ve diğer çeşitli kaynaklardan gelen bilgiler doğrultusunda hazırlayarak, uzman danışmanlar ve bölge

uzmanlarının görüş ve önerileri neticesinde son şeklini vererek yayınlamaktadır (www.freedomhouse.org).

Siyasi ve sivil özgürlüklerin incelenebilmesi kadar, ekonomik özgürlüklerin de analize dahil edilmesi gerekliliğinden dolayı Fraser Enstitüsü (Fraser Institute) tarafından hazırlanan Ekonomik Özgürlük Endeksinden de (Economic Freedom Index) yararlanılmaktadır. Ekonomik özgürlük, her insanın kendi emek ve mülkünü kontrol etmesi bakımından değerlendirilmesi gereken temel bir haktır. Ekonomik anlamda özgür bir toplumda, bireyler, üretim, tüketim ve yatırım yapma konusunda özgür hareket etmektedirler. Ekonomik açıdan özgür olan toplumlarda hükümetler, emek, sermaye ve malların serbestçe hareket etmelerine ve özgürlüğü korumak ve sürdürmek için gerekli olan sınırın aşılmasına ve özgürlüğün baskı altına alınmasına izin vermemektedirler. Bu endekste ana düşünce ekonomik özgürlüklerin daha fazla refah getirmesidir. Ekonomik Özgürlük Endeksi, ekonomik özgürlük ile çeşitli sosyal ve ekonomik hedefler arasındaki olumlu ilişkinin ortaya çıkmasını amaçlamaktadır. Ekonomik özgürlük idealleri daha sağlıklı toplum, daha temiz çevre, kişi başına daha fazla servet, insan gelişimi, demokrasi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Endekste, hukukun üstünlüğü (mülkiyet hakları, devlet bütünlüğü, yargının etkisi), kamu büyüklüğü (devlet harcamaları, vergi yükü), verimlilik (iş özgürlüğü, emek özgürlüğü, parasal özgürlük), açık piyasalar (ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, maddi özgürlük) gibi konular ölçülmekte ve ülkelerin ekonomik özgürlük dereceleri belirlenirken 0 ile 100 arasında puanlar verilmektedir. Endekse göre, 80-100 arasında puan alan ülkeler ekonomik olarak özgür, 70-79.9 puan arasındaki ülkeler çoğunlukla özgür, 60-69.9 puan aralığındaki ülkeler çok az özgür, 50-59.9 puan aralığındaki ülkeler çoğunlukla özgür değil, 0-49.9 puan aralığındaki ülkeler ise baskıcı olarak nitelendirilmektedir (www.heritage.org)

Ülkelerin ekonomik gelişmelerinin analizi için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının İnsani Gelişim Raporunda yer alan İnsani Gelişim Endeksi en çok kullanılan göstergeleri içermektedir. 1990 yılından bu yana Birleşmiş Milletler bünyesinde hazırlanan raporda ülkelerin sosyo-ekonomik

gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için İnsani Gelişim Endeksi hazırlanmaktadır. Bu endekste ülkelerin gelişmişlik düzeyi sadece kişi başına düşen milli gelirdeki artışla ölçülmektedir. Endekste genel olarak üç kriter üzerinden ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirlenmektedir. Bunlardan birisi, refah standardı açısından satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen milli gelirdir. Bir diğer kriter ise okuma yazma oranı ve okullaşma oranı gibi eğitimle ilişkilidir. Son kriter ise bir ülkedeki ortalama yaşam süresi beklentisini esas alan sağlık standardıdır. İnsani gelişim endeksinde ülkeler 0 ile 1 arasında değerler alabilmektedir. Değerlerin 0'a yaklaşması düşük gelişmişlik seviyesini, 1'e yaklaşması ise yüksek insani gelişmişlik seviyesini belirtmektedir.

Ülkelerde uygulanan demokrasinin derecesi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler yukarıda belirtilen endeksler çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda ülke grupları yönünden demokrasi ve ekonomik gelişme ilişkileri farklı göstergelerle açıklanabilir. Bu süreçte, ülkeler Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan İnsani Gelişim Endeksi'ndeki ülke ayırımına göre sınıflandırılabilir. Bu kapsamda ülkeler; çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip olmak üzere dörtlü bir ayırım içerisinde değerlendirilecektir.

3.2.1. Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

Çalışmanın bu kısmında çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülke arasından 20 ülke değerlendirmeye alınmıştır. Ülkelerin; nüfus yoğunluğu, farklı kıta özelliklerine sahip olması, uluslararası organizasyonlara üye olması gibi yönleri dikkate alınarak seçilmiştir.

Tablo 1: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Siyasi Haklar	Bireysel Özgürlükler	Özgürlük Statüsü	İGE	KBG (SGP \$)	Beklenen Ömür (Yıl)	Ortalama Eğitim Yılları
Norveç*(1)	1	1	Özgür	0.949	67,614	81.7	12.7
Avustralya*(2)	1	1	Özgür	0.939	42,822	82.5	13.2
İsviçre*(2)	1	1	Özgür	0.939	56,364	83.1	13.4
Almanya*(4)	1	1	Özgür	0.926	45,000	81.1	13.2
Singapur (5)	4	4	Kısmen Özgür	0.925	78,162	83.2	11.6
Hollanda*(7)	1	1	Özgür	0.924	46,326	81.7	11.9
Kanada* (10)	1	1	Özgür	0.920	42,582	82.2	13.1
ABD*(10)	1	1	Özgür	0.920	53,245	79.2	13.2
İngiltere*(16)	1	1	Özgür	0.909	37,931	80.8	13.3
Japonya*(17)	1	1	Özgür	0.903	37,268	83.7	12.5
Fransa*(21)	1	1	Özgür	0.897	38,085	82.4	11.6
Belçika*(22)	1	1	Özgür	0.896	41,243	81.0	11.4
Avusturya*(24)	1	1	Özgür	0.893	43,609	81.6	11.3
İtalya*(26)	1	1	Özgür	0.887	33,573	83.3	10.9
İspanya*(27)	1	1	Özgür	0.884	32,779	82.8	9.8
Suudi Arabistan (38)	7	7	Özgür Değil	0.847	51,320	74.4	9.6
Portekiz*(41)	1	1	Özgür	0.843	26,104	81.2	8.9
Macaristan*(43)	2	2	Özgür	0.836	23,394	75.3	12.0
Arjantin*(45)	2	2	Özgür	0.827	20,945	76.5	9.9
Rusya Federasyonu (49)	6	6	Özgür Değil	0.804	23,286	70.3	12.0

Kaynak: Human Development Report, 2016 ve Freedom House Freedom in the World, 2016 (* işareti ülkede demokratik seçimlerin olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki değerler ülkelerin insani gelişim endeksi içindeki sıralamasını belirtmektedir)

Tablo 1’de çok yüksek insani gelişime sahip 20 ülke siyasi haklar ve bireysel özgürlükler açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca bu ülkelerin insani gelişim endeksi, kişi başına gelir, beklenen ömür ve ortalama eğitim yılları yönünden de gelişim düzeyleri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda Singapur, Rusya ve Suudi Arabistan hariç diğer 17 ülkenin özgür statüsünde, Singapur’un kısmen özgür Rusya ve Suudi Arabistan’ın ise özgür değil statüsüne sahip olduğu görülmektedir. Buna göre 1 puan almış ülkelerde siyasi haklar çerçevesinde özgür, adil ve kapsayıcı seçim sisteminin olduğu ve geniş çaplı siyasi hakların varlığı ayrıca azınlık durumunda bulunanların da siyaset ve hükümet içinde bulunabilmelerine imkan tanındığı öne sürülebilir. Bireysel özgürlükler çerçevesinde düşüncüyü açıklama, din, eğitim

gibi geniş çaplı bireysel özgürlükler ülkelerin özgür statüsünde değerlendirilmesinde belirgin role sahiptir. Ayrıca bireysel özgürlükler bağlamında bu ülkeler, hukukun üstünlüğünü ilke edinmiş, ekonomik faaliyetlerin serbestçe yürütüldüğü, toplumun her kesimini içine alacak şekilde eşitliğin söz konusu olduğu ülkeler olarak nitelendirilebilir. Singapur ise hem siyasi haklar hem de bireysel özgürlükler açısından 4 puan ile değerlendirilmiştir. Bunun anlamı, Singapur’da tüm siyasi haklar ve bireysel özgürlüklerin kısmen korunmakta olduğudur. Oysa Rusya ve Suudi Arabistan’ın göstergeleri dikkate alındığında siyasi haklar ve bireysel özgürlüklerin korunmadığı ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik ve sosyal gelişme ölçütlerine göre tablo 1’in sunduğu sonuçlar, yüksek insani gelişime sahip ülkelerin kişi başına düşen gelir, ortalama eğitim yılları ve beklenen ömür açısından çok yüksek değerleri içermesidir. Bir başka ifade ile bu ülkeler refah yönünden üst sıralarda yer almaktadır.

Tablo 1’de demokratik ortamın getirdiği siyasi, ekonomik ve bireysel özgürlüklerin ekonomik gelişmeye de olumlu yönde etki ettiği görülmektedir. Ancak, Singapur örneğinde ise demokrasinin iyi işlemediği, bireysel ve siyasi özgürlük alanlarının kısmen de olsa daraldığı bir ülkenin ekonomik gelişme göstergesi bakımından oldukça iyi durumda olması; demokrasi ve ekonomik gelişmenin birbirini etkilemediği düşüncesi ile örtüşebilir. Elbette demokratik olmayan sistemlerin ekonomik kalkınmayı sağlamada daha iyi olduğunu iddia eden fikirlerin de olduğu bilinmektedir. Özellikle bu iddia Singapur’un eski lider ve başbakanı olan Lee Kuan Yew tarafından savunulması nedeniyle “Lee Hipotezi” adıyla anılmaktadır. Lee hipotezi, disiplini ön planda tutan devletlerin daha az otoriter olanlardan daha hızlı bir ekonomik büyüme oranına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu tür bir ilişki genelleştirilmiş temellerden yoksundur. Otoriterliğin ekonomik büyümeyi teşvik etmede daha iyi bir rol üstlendiği düşüncesi, Çin ve Singapur gibi yüksek ekonomik büyümeye sahip ülkeler için geçerli olmakla birlikte, bunun tersi durumların gerçekleştiği örnekler daha fazla görülmektedir. Gerçek anlamda, daha hızlı bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilebilmesi için

ihtiyaç duyulan şeyin daha sert bir siyasi sistem değil, dostça bir ekonomik iklim olduğunu göstermek için daha fazla kanıt bulunmaktadır (Sen, 1999: 4). Bu çerçevede tablo 1’de 20 ülkenin 17’si demokratik özgürlükler kapsamında geniş özgürlüklerin yaşandığı bir ortamda ekonomik gelişmenin de sağlandığını göstermektedir. Rusya’nın verileri incelendiğinde otoriter bir politik sistemin olduğu görülmektedir. Buna rağmen Rusya Federasyonu ekonomik gücünü sahip olduğu doğal kaynaklarla ve beşeri gücüyle sağlamaktadır. Suudi Arabistan sahip olduğu zengin petrol rezervlerinden dolayı aynı bağlamda değerlendirilmektedir.

Çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin özgürlük durumu bireysel ve siyasal özgürlükler çerçevesinde incelenmiştir. Ancak, bu ülkelerin ekonomik özgürlükler bağlamında da değerlendirilmesi ayrıca önemli görülmektedir. Tablo 2 bu içerikle ilgili sonuçlar ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015)

ÜLKELER	ÜLKE SIRASI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PUANI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK STATÜSÜ
Norveç	27	71.8	Çoğunlukla Özgür
Avustralya	5	80.5	Özgür
İsviçre	4	80.5	Özgür
Almanya	16	73.8	Çoğunlukla Özgür
Singapur	2	89.4	Özgür
Hollanda	17	73.7	Çoğunlukla Özgür
Kanada	6	79.1	Çoğunlukla Özgür
ABD	12	76.2	Çoğunlukla Özgür
İngiltere	13	75.8	Çoğunlukla Özgür
Japonya	20	73.3	Çoğunlukla Özgür
Fransa	73	62.5	Orta Derecede Özgür
Belçika	40	68.8	Orta Derecede Özgür
Avusturya	30	71.2	Çoğunlukla Özgür
İtalya	80	61.7	Orta Derecede Özgür
İspanya	49	67.6	Çoğunlukla Özgür
Suudi Arabistan	77	62.1	Orta Derecede Özgür
Portekiz	64	65.3	Orta Derecede Özgür
Macaristan	54	66.8	Orta Derecede Özgür
Arjantin	169	44.1	Baskıcı
Rusya Federasyonu	143	52.1	Çoğunlukla Özgür Değil

Kaynak: 2015 Index Of Economic Freedom

Tablo 2’de ise çok yüksek insani gelişime sahip 20 ülkenin ekonomik özgürlükler kapsamında puanlandığı görülmektedir. Ekonomik Özgürlükler Endeksi 178 ülkenin ekonomisini özgürlük statüsü bakımından değerlendirmiştir. Buna göre; analize konu ülkeler, 12 faktöre göre (mülkiyet hakları, devlet bütünlüğü, yargı etkililiği, devlet harcamaları, vergi yükü, mali, sağlık, iş özgürlüğü, emek özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, maddi özgürlük) puanlandırılmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde tablo 1’de bireysel ve siyasi özgürlükler bağlamında özgür statüsünde olan ülkelerin ekonomik özgürlük bağlamında da genellikle orta derecede çoğunlukla özgür ve özgür statüsünde olduğu görülmektedir. Tablo 1 ve tablo 2 birlikte değerlendirildiğinde çok yüksek insani gelişime sahip bir başka ifade ile gelişmişlik derecesi yüksek olan ülkelerin siyasi haklar ve bireysel özgürlükler bakımından olduğu kadar ekonomik özgürlükler bakımından da ön sıralarda yer aldığından söz edilebilir.

3.2.2. Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

Bu kategoride İnsani Gelişim Endeksi kapsamında yer alan 55 ülkeden 20 ülke analize dahil edilmiştir.

Tablo 3: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Siyasi Haklar	Bireysel Özgürlükler	Özgürlük Statüsü	İGE	KBG (SGP \$)	Beklenen Ömür (Yıl)	Ortalama Eğitim Yılları
Uruguay*(54)	1	1	Özgür	0.795	19,148	77.4	8.6
Bulgaristan*(56)	2	2	Özgür	0.794	16,261	74.3	10.8
Kazakistan (56)	6	5	Özgür Değil	0.794	22,093	69.6	11.7
Panama*(60)	2	2	Özgür	0.788	19,470	77.8	9.9
Sırbistan*(66)	2	2	Özgür	0.776	12,202	75.0	10.8
İran (69)	6	6	Özgür Değil	0.774	16,395	75.6	8.8
Türkiye*(71)	3	4	Kısmen Özgür	0.767	18,705	75.5	7.9
Venezuela (71)	5	5	Kısmen Özgür	0.767	15,129	74.4	9.4
Meksika*(77)	3	3	Kısmen Özgür	0.762	16,383	77.0	8.6
Brezilya*(79)	2	2	Özgür	0.754	14,145	74.7	7.8
Ukrayna*(84)	3	3	Kısmen Özgür	0.743	7,361	71.1	11.3
Peru*(87)	2	3	Özgür	0.740	11,295	74.8	9.0
Tayland (87)	6	5	Özgür Değil	0.740	14,519	74.6	7.9
Çin (90)	7	6	Özgür Değil	0.738	13,345	76.0	7.6
Jamaika*(94)	2	3	Özgür	0.730	8,350	75.8	9.6
Kolombiya*(95)	3	4	Kısmen Özgür	0.727	12,762	74.2	7.6
Tunus*(97)	1	3	Özgür	0.725	10,249	75.0	7.1
Dominik Cumh.*(99)	3	3	Kısmen Özgür	0.722	12,756	73.7	7.7
Libya (102)	6	6	Özgür Değil	0.716	14,303	71.8	7.3
Özbekistan (105)	7	7	Özgür Değil	0.701	5,748	69.4	12.0

Kaynak: Human Development Report, 2016 ve Freedom House Freedom in the World, 2016(* işareti ülkede demokratik seçimlerin olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki değerler ülkelerin insani gelişim endeksi içindeki sıralamasını belirtmektedir)

Tablo 3 incelendiğinde Tablo 1'e kıyasla demokrasi ve özgürlük statüsü derecelerinde düşüş olduğu görülmektedir. Bu 20 ülkede bireysel ve siyasi özgürlük yönünden nisbi düşüşü insani gelişim endeks değerlerindeki düşüş izlemektedir. Bir başka ifade ile ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi azaldıkça siyasi haklar ve bireysel özgürlükler açısından özgürlük statüsü de gerilemektedir. Tablo 3'te en dikkat çekici ülke özellikle ekonomik büyüklüğü ve nüfusu açısından Çin'dir.

Freedom House tarafından hazırlanan ülke raporları Çin'in otoriter rejiminin giderek daha baskıcı bir seyir izlediğini ortaya koymaktadır. Çin Komünist Partisi iç güvenlik, ekonomik reform, internet yönetimi ve etnik ilişkiler de dahil olmak üzere denetleyici bir politika sergilemektedir (www.freedomhouse.org). Çin özellikle 17 maden ve mineral türünde dünya lideri konumundadır. Ayrıca uzay teknolojisi ve elektronik alanında kullanılan ve ender bulunan madenlerin de hem üreticisi hem de ihracatçısıdır. Bununla birlikte, hidroelektrik güç potansiyeli ve kömür rezervleri açısından da dünya birincisidir. Çin ekonomisinin 1978 yılında merkezi planlamayı terk etmesiyle birlikte % 10 oranında büyüdüğü görülmektedir. Çin'in 2015 yılındaki performansına bakıldığında GSYİH'si 11,9 trilyon dolara ulaşmaktadır. Enflasyon % 1,5 seviyelerinde gerçekleşirken işsizlik oranı da % 4,1 düzeyindedir. Dış ticaret hacmi açısından da dünyanın en büyük ülkesi konumundadır (www.ekonomi.gov.tr).

Tablo 3'te özgür değil statüsünde olan Libya'nın genel ekonomik yapısına bakıldığında Afrika'nın en zengin ülkelerinden biri olduğu ve ekonomisinin temel belirleyicisinin de petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynaklar olduğu görülmektedir. Antidemokratik bir yapı sunsa da özellikle maddi değere sahip doğal kaynak rezervlerine sahip olan ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yükseldiği görülmektedir. Tablo 3'te buna bir başka örnek olarak İran gösterilebilir. İran'ın da en önemli gelir kaynakları arasında petrol ve doğalgaz ihracatı bulunmaktadır. (www.ekonomi.gov.tr).

Tablo 3'te görüldüğü üzere, yüksek insani gelişime sahip 20 ülkenin 8 tanesi özgür, 6 tanesi kısmen özgür ve 6 tanesi de özgür değil statüsünde yer almaktadır. Bu gruba giren ülkelerin insani gelişim endeks değerleri birbirlerine yakın değerler içermekte ve ortalamanın üzerinde bir seyir göstermektedir. Kişi başına düşen gelir yönünden incelendiğinde ise çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin gerisinde kalmalarına rağmen gene de dünya ortalamasının üstünde değerler içerdiği söylenebilir. Beklenen ömür ve ortalama eğitim yılları değerleri de çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin değerlerinden düşüktür.

Tablo 4: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015)

ÜLKELER	ÜLKE SIRASI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PUANI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK STATÜSÜ
Uruguay	43	68.6	Orta Derecede Özgür
Bulgaristan	55	66.8	Orta Derecede Özgür
Kazakistan	69	63.3	Orta Derecede Özgür
Panama	68	64.1	Orta Derecede Özgür
Sırbistan	90	60.0	Orta Derecede Özgür
İran	171	41.8	Baskıcı
Türkiye	70	63.2	Orta Derecede Özgür
Venezuela	176	34.3	Baskıcı
Meksika	59	66.4	Orta Derecede Özgür
Brezilya	118	56.6	Çoğunlukla Özgür Değil
Ukrayna	162	46.9	Baskıcı
Peru	47	67.7	Orta Derecede Özgür
Tayland	75	62.4	Orta Derecede Özgür
Çin	139	52.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Jamaika	48	67.7	Orta Derecede Özgür
Kolombiya	28	71.7	Çoğunlukla Özgür
Tunus	107	57.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Dominik Cumhuriyeti	86	61.0	Orta Derecede Özgür
Libya*			
Özbekistan	160	47.0	Baskıcı

Kaynak: 2015 Index Of Economic Freedom

*Endeks'e dahil edilmemiştir.

Tablo 4'te yüksek insani gelişime sahip 20 ülkenin ekonomik özgürlük dereceleri ve endekse dahil 178 ülke içinde kaçınıcı sırada oldukları görülmektedir. Buna göre 20 ülke içinden hiçbirisi ekonomik bakımdan özgür statüsünde değildir. Hatta, tablo 3'te siyasi ve bireysel özgürlükler bakımından özgür statüsünde olan ülkelerin bu bağlamda ekonomik özgürlüklerinin azaldığı görülmektedir. İran'ın ekonomik özgürlük bakımından baskıcı bir statüye sahip olduğu görülmektedir. Bunun en belirgin nedeni ülkede bulunan toprak ve maden kaynakları ile enerji üretiminin tüm tedarik zincirlerinin kısmen ya da tamamen devlete ait olmasıdır. Brezilya, İran, Çin ve diğer birçok ülkede petrol şirketleri devlete ait olup, petrol ve gaz üretiminin ve dağıtımının büyük kısmını kontrol etmektedirler. İran'da tüm yatırımlar hem belirli sektörlerle sınırlı hem de hükümet tarafından onaylanmaktadır. Venezuela gibi ülkelerde özellikle fiyat kontrolleri ve ithalat engelleri kayıt dışı

sektörleri genişletmiştir. Para istikrarı yüksek enflasyon ile ciddi derecede aşınmış, yoksulların ve orta sınıfın geçim koşulları önemli ölçüde bozulmuştur (www.heritage.org).

Tablo 3 ve tablo 4 birlikte incelendiğinde özgürlük statü değerleri ile ekonomik özgürlük değerlerinin birbiriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Yüksek insani gelişime sahip ülkelerin ekonomik özgürlük göstergeleri göstermektedir ki, çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerde olduğu gibi ekonomik özgürlüğü en fazla sekteye uğratan, hükümetlerin ekonomiye çok fazla müdahale ederek, kontrolü tek merkezde toplama istekleridir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla oluşturdukları müdahaleci politikaların ise ekonomik özgürlük düzeylerini kısıtladığı görülmektedir.

3.2.3. Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

Bu kategoride İnsani Gelişim Endeksi içinde 41 ülke yer almaktadır. Çok yüksek ve yüksek insani gelişime sahip ülkeler için öngörülen kriterler, orta insani gelişime sahip ülkeler içinde uygulanarak 20 ülke incelenmiştir.

Tablo 5: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Siyasi Haklar	Bireysel Özgürlükler	Özgürlük Statüsü	İGE	KBG (SGP \$)	Beklenen Ömür (Yıl)	Ortalama Eğitim Yılları
Moldova*(107)	3	3	Kısmen Özgür	0.699	5,026	71.7	11.9
Paraguay*(110)	3	3	Kısmen Özgür	0.693	8,182	73.0	8.1
Mısır (111)	6	5	Özgür Değil	0.691	10,064	71.3	7.1
Türkmenistan (111)	7	7	Özgür Değil	0.691	14,026	65.7	9.9
Endonezya* (113)	2	4	Kısmen Özgür	0.689	10,053	69.1	7.9
Vietnam (115)	7	5	Özgür Değil	0.683	5,335	75.9	8.0
Filipinler*(116)	3	3	Kısmen Özgür	0.682	8,395	68.3	9.3
Bolivya*(118)	3	3	Kısmen Özgür	0.674	6,155	68.7	8.2
Güney Afrika* (119)	2	2	Özgür	0.666	12,087	57.7	10.3
Kırgızistan (120)	5	5	Kısmen Özgür	0.664	3,097	70.8	10.8
Irak (121)	5	6	Özgür Değil	0.649	11,608	69.6	6.6
Fas (123)	5	4	Kısmen Özgür	0.647	7,195	74.3	5.0
Tacikistan (129)	7	6	Özgür Değil	0.627	2,601	69.6	10.4
Honduras (130)	4	4	Kısmen Özgür	0.625	4,466	73.3	6.2
Hindistan*(131)	2	3	Özgür	0.624	5,663	68.3	6.3
Bangladeş* (139)	4	4	Kısmen Özgür	0.579	3,341	72.0	5.2
Gana*(139)	1	2	Özgür	0.579	3,839	61.5	6.9
Nepal*(144)	3	4	Kısmen Özgür	0.558	2,337	70.0	4.1
Kenya*(146)	4	4	Kısmen Özgür	0.555	2,881	62.2	6.3
Pakistan*(147)	4	5	Kısmen Özgür	0.550	5,031	66.4	5.1

Kaynak: Human Development Report, 2016 ve Freedom House Freedom in the World, 2016 (* işareti ülkede demokratik seçimlerin olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki değerler ülkelerin insani gelişim endeksi içindeki sıralamasını belirtmektedir)

Tablo 5’te görüldüğü üzere bu grupta yer alan ülkelerin insani gelişim endeks değerleri çok yüksek ve yüksek olanlara göre düşüktür. Bunun yanında bu sınıfta yer alan ülkelerin bireysel ve siyasal özgürlük endeks değerlerinde de düşüşün olduğu

görülmektedir. Güney Afrika, Hindistan ve Gana dışında özgür statüsünde ülke bulunmamaktadır. Kısmen özgür ve özgür değil statüsündeki ülkeler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Söz konusu ülkelere 12'si kısmen özgür ve 5 ülke ise özgür değil statüsüne sahiptir. Tablo 5'te yer alan ülkelerin kişi başına düşen gelirleri Türkmenistan, Güney Afrika ve Irak haricinde 5000-10000 dolar arasındadır. Bu ülkelerde kişi başına düşen gelirin fazla olmasının en büyük nedeni petrol ve doğalgaz gibi çok zengin doğal kaynaklara sahip olmasıdır (www.ekonomi.gov.tr).

Çok yüksek ve yüksek insani gelişime sahip ülkelerle karşılaştırıldığında insani gelişim endeksinin düşük olması, bireysel özgürlükler ve siyasi haklar yönünden özgürlük statüsünün de gerilemesini açıklamaktadır. Buna göre kişi başına düşen gelirden beklenen ömürde ve ortalama eğitim yıllarındaki düşüşle birlikte hem insani gelişmişlik hem de özgürlük statüsü dereceleri olumsuz etkilenmektedir. Bu kapsamda demokratik değerlerde yaşanan gerileme ile insani gelişimde ve refah düzeyinde yaşanan gerileme arasında önemli düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki insani gelişim düzeyindeki gerilemenin demokratik değerleri olumsuz etkilediği yönünde olabileceği gibi özgürlük ve demokrasi derecelerindeki gerilemenin insani gelişim düzeyini olumsuz etkilediği yönünde olabilir.

Tablo 6: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015)

ÜLKELER	ÜLKE SIRASI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PUANI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK STATÜSÜ
Moldova	111	57.5	Çoğunlukla Özgür Değil
Paraguay	83	61.1	Orta Derecede Özgür
Mısır	124	55.2	Çoğunlukla Özgür Değil
Türkmenistan	172	41.4	Baskıcı
Endonezya	105	58.1	Çoğunlukla Özgür Değil
Vietnam	148	51.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Filipinler	76	62.2	Orta Derecede Özgür
Bolivya	163	46.8	Baskıcı
Güney Afrika	72	62.6	Orta Derecede Özgür
Kırgızistan	82	61.3	Orta Derecede Özgür
Irak*			
Fas	89	60.1	Orta Derecede Özgür
Tacikistan	140	52.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Honduras	116	57.4	Çoğunlukla Özgür Değil
Hindistan	128	54.6	Çoğunlukla Özgür Değil
Bangladeş	131	53.9	Çoğunlukla Özgür Değil
Gana	71	63.0	Orta Derecede Özgür
Nepal	152	51.3	Çoğunlukla Özgür Değil
Kenya	122	55.6	Çoğunlukla Özgür Değil
Pakistan	121	55.6	Çoğunlukla Özgür Değil

Kaynak: 2015 Index Of Economic Freedom

*Endeks'e dahil edilmemiştir.

Tablo 6 incelendiğinde siyasi haklar ve bireysel özgürlük statülerine paralel olarak ekonomik özgürlüklerinde derecesinin düştüğü görülmektedir. Ekonomik Özgürlük Raporu'na göre endekste Avrupa bölgesinden 43 ülke yer almaktadır. Bu 43 ülkenin içinden sadece 3 ülke çoğunlukla özgür değil kategorinde yer almaktadır ve bunlardan biri de Moldova'dır. Hem tablo 5'te hem de tablo 6'da yer alan endeks değerlerine göre Türkmenistan bireysel, siyasi ve ekonomik özgürlüklerin en düşük düzeyinde yer almaktadır. Ekonomik Özgürlük Raporu'na göre, Türkmenistan

dünyanın en kapalı ve en merkezileşmiş ülkelerinden biridir. Dış dünya ile çok az etkileşim içindedir. Tablodaki en ilginç verilerden biri Hindistan'a aittir. Hindistan bireysel ve siyasal özgürlükler çerçevesinde özgür statüsünde yer almasına karşılık, ekonomik özgürlükler bakımından çoğunlukla özgür değil statüsünde yer almaktadır. Bunun en önemli sebebi diğer tüm aynı statüye sahip ülkelerin sebepleriyle benzerlik göstermektedir. Raporun Hindistan için verdiği bilgilere göre, ekonomide ağırlıklı olarak devlet bulunmaktadır. Hindistan'da zayıf bir hukuk devletinin varlığı ve bunun neticesinde iyi işleyen bir yasal ve düzenleyici çerçevenin yokluğu ekonomik faaliyetlerin birçok alanında yolsuzlukların yaşanmasına imkân tanımaktadır.

İnsani gelişim endeksi azaldıkça hem bireysel özgürlükler ve siyasal haklar bakımından özgürlük statüsü hem de ekonomik özgürlük statüsü zayıflamaktadır.

3.2.4. Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

İnsani Gelişim Endeksi kapsamında 41 ülkeden 20'sinin yer aldığı düşük insani gelişime sahip ülkelerin özgürlük ve gelişme göstergeleri Tablo 7'de sunulmaktadır.

Tablo 7: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Özgürlük Durumu ve Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Siyasi Haklar	Bireysel Özgürlükler	Özgürlük Statüsü	İGE	KBG (SGP \$)	Beklenen Ömür (Yıl)	Ortalama Eğitim Yılları
Angola (150)	6	6	Özgür Değil	0.533	6,291	52.7	5.0
Tanzanya* (151)	3	4	Kısmen Özgür	0.531	2,467	65.5	5.8
Nijerya* (152)	4	5	Kısmen Özgür	0.527	5,443	53.1	6.0
Kamerun (153)	6	6	Özgür Değil	0.518	2,894	56.0	6.1
Zimbabve (154)	5	5	Kısmen Özgür	0.516	1,588	59.2	7.7
Madagaskar* (158)	3	4	Kısmen Özgür	0.512	1,320	65.5	6.1
Senegal* (162)	2	2	Özgür	0.494	2,250	66.9	2.8
Haiti (163)	5	5	Kısmen Özgür	0.493	1,657	63.1	5.2
Uganda (163)	6	5	Özgür Değil	0.493	1,670	59.2	5.7
Sudan (165)	7	7	Özgür Değil	0.490	3,846	63.7	3.5
Benin* (167)	2	2	Özgür	0.485	1,979	59.8	3.5
Yemen (168)	7	6	Özgür Değil	0.482	2,300	64.1	3.0
Afganistan (169)	6	6	Özgür Değil	0.479	1,871	60.7	3.6
Malavi* (170)	3	3	Kısmen Özgür	0.476	1,073	63.9	4.4
Etiyopya (174)	7	6	Özgür Değil	0.448	1,523	64.6	2.6
Mali (175)	5	4	Kısmen Özgür	0.442	2,218	58.5	2.3
Kongo (176)	6	5	Özgür Değil	0.435	680	59.1	6.1
Mozambik (181)	4	4	Kısmen Özgür	0.418	1,098	55.5	3.5
Burkina Faso (185)	4	3	Kısmen Özgür	0.402	1,537	59.0	1.4
Nijer* (187)	3	4	Kısmen Özgür	0.353	889	61.9	1.7

Kaynak: Human Development Report, 2016 ve Freedom House Freedom in the World, 2016 (* işareti ülkede demokratik seçimlerin olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki değerler ülkelerin insani gelişim endeksi içindeki sıralamasını belirtmektedir)

Tablo 7’de gelişme ve özgürlük statüsü bakımından düşük değerli ülkeler yer almaktadır. Buna göre Senegal ve Benin haricinde özgür statüsüne sahip ülke bulunmamaktadır. Kısmen özgür niteliğinde 10 ülke, özgür değil kategorisinde ise 8 ülke yer almaktadır. Buna göre yüksek insani gelişim düzeyinde bulunan ülkelerde özgür değil statüsüne sahip ülkeler azalırken düşük insani gelişim düzeyindeki ülkelerde ise özgür statüsüne sahip ülkeler azalmaktadır.

Nijerya ve Angola hariç 18 ülkede kişi başına gelir 5000 doların altında, 12 ülkede ise 2000 doların altındadır. Hem ortalama yaşam süresi hem de ortalama eğitim yılları oldukça düşük olan bu ülkelerde sağlık ve eğitim açısından önemli derecede sorunlar bulunmaktadır. Bu açıdan yoksulluğun tüm boyutlarının bu ülkelerde yer aldığı ileri sürülebilir. 20 ülkenin yarısında ortalama ömür 60 yaşın altındadır. Benzer şekilde ortalama eğitim yılları da 10 ülkede 4 yılın altındadır. Bu göstergeler düşük insani gelişime sahip ülkelerin önemli düzeyde beşeri sermaye problemi ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Tablo 8: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Ekonomik Özgürlük Göstergeleri (2015)

ÜLKELER	ÜLKE SIRASI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PUANI	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK STATÜSÜ
Angola	158	47.9	Baskıcı
Tanzanya	109	57.5	Çoğunlukla Özgür Değil
Nijerya	120	55.6	Çoğunlukla Özgür Değil
Kamerun	146	51.9	Çoğunlukla Özgür Değil
Zimbabve	175	37.6	Baskıcı
Madagaskar	79	61.7	Orta Derecede Özgür
Senegal	106	57.8	Çoğunlukla Özgür Değil
Haiti	151	51.3	Çoğunlukla Özgür Değil
Uganda	92	59.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Sudan*			
Benin	99	58.8	Çoğunlukla Özgür Değil
Yemen	133	53.7	Çoğunlukla Özgür Değil
Afganistan*			
Malavi	126	54.8	Çoğunlukla Özgür Değil
Etiyopya	149	51.5	Çoğunlukla Özgür Değil
Mali	119	56.4	Çoğunlukla Özgür Değil
Kongo	168	45.0	Baskıcı
Mozambik	125	54.8	Çoğunlukla Özgür Değil
Burkina Faso	102	58.6	Çoğunlukla Özgür Değil
Nijer	127	54.6	Çoğunlukla Özgür Değil

Kaynak: 2015 Index Of Economic Freedom

*Endeks'e dâhil edilmemiştir.

Tablo 8'de düşük insani gelişime sahip 20 ülke içinden hiçbiri ekonomik özgürlük bakımından özgür değildir. Bu gruptaki 20 ülkenin 3 tanesi baskıcı, Madagaskar haricindeki diğer tüm ülkeler ise çoğunlukla özgür değil statüsündedir. Bu ülkeler bireysel ve siyasi özgürlük bakımından olduğu kadar ekonomik özgürlük

bakımından da düşük düzeydedir. Aynı zamanda bu ülkeler dünyadaki ekonomik gelişmişlik düzeylerinin en düşük olduğu ülkeler arasında sıralanmaktadır. Bireysel ve siyasi özgürlükler bakımından özgür statüsünde yer alan Senegal de ekonomik anlamda çoğunlukla özgür değil statüsünde yer almaktadır. Bu ülkelerde yasal, kurumsal ve düzenleyici kuralların yeterince uygulanmaması ve hükümetlerin aldığı yanlış kararlar doğrultusunda yolsuzluklarda görülen artışlar ekonomik özgürlük düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.2.5. Toplaştırılmış Olarak İnsani Gelişim Düzeyine Göre Ülkelerin Özgürlük Dereceleri

Demokrasi ve ekonomik gelişme analizlerinde çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip ülke gruplarından 20'şer ülke kullanılmıştır. Tüm kategorilere dahil ülkelerin topluca genel bir analizinin yapılması çalışmanın içeriğini ve çerçevesini genişletilebilir. Tablo 9 bu anlamda sonuçlar içermektedir.

Tablo 9: İnsani Gelişim Düzeylerine Göre Ülkelerin Özgürlük Derecelerinin Toplu Gösterimi (2015)

Ülke Grupları	Ülke Sayıları	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil	Özgürlük Oranı %
Çok Yüksek İnsani Gelişim	51	41	4	6	80.4
Yüksek İnsani Gelişim	55	25	18	12	45.5
Orta İnsani Gelişim	41*	12	17	11	29.3
Düşük İnsani Gelişim	41	2	20	19	4.9

Kaynak: Human Development Report, 2016 ve Freedom House Freedom in the World, 2016

*Filistin İnsani Gelişim Endeksine dahil iken, özgürlük endeksine dahil edilmemiştir.

Tablo 9'dan aşağıdaki çıkarımlara ulaşılabilir:

- ❖ Çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülkenin 41'i özgür, 4'ü kısmen özgür ve 6'sı özgür değil statüsündedir. Bu grupta yer alan ülkelerin % 80.4'ü siyasi haklar ve bireysel özgürlükler yönünden özgür ülke niteliğindedir. Özgür değil statüsünde yer alan ülkelerin oranı ise % 11.8'dir.

- ❖ Yüksek insani gelişime sahip 55 ülkenin 25'i özgür konumda bulunmakta ve yüksek insani gelişime sahip tüm ülkeler içinde % 45.5 oranına karşılık gelmektedir. Özgür değil derecesine sahip ülkelerin oranı ise yaklaşık % 22 düzeyindedir.
- ❖ Orta insani gelişime sahip 41 ülke içinde siyasi haklar ve bireysel özgürlükler bakımından özgür olanlar sadece 12 ülkedir. Bu sınıfta özgürlük oranı belirgin bir biçimde % 29.3 düzeyine gerilemiştir. Özgür değil niteliğindeki ülkelerin oranı ise önemli düzeyde artmış yaklaşık % 27'ye yükselmiştir.
- ❖ Düşük insani gelişime sahip ülkeler açısından ise özgür olanların oranı % 4.9 gibi çok düşük bir değerdedir ve 41 ülke içinden sadece 2'si özgür ülke konumundadır. Özgür değil statüsünde bulunanların oranı ise % 46.3 gibi oldukça yüksek bir değere ulaşmıştır.
- ❖ Ülkelerin kalkınma düzeyleri yükseldikçe siyasi haklar ve bireysel özgürlükler açısından ülkelerin demokrasi ve özgürlük dereceleri de artmaktadır.
- ❖ Gelişme düzeyi düştükçe demokratik değerlerden uzaklaşmalar görülmekte ve ülkelerin özgür değil statüsü artmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HÜKÜMET SİSTEMLERİ, DEMOKRASİ VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Ülkelerin yönetim şekilleri, hükümet sistemleri ve izledikleri ekonomik ve siyasal politikalar birbirinden farklıdır. Uygulanan sistemler aynı olmasına rağmen her ülke aynı gelişmişlik düzeyine sahip değildir. İnsani gelişim incelendiğinde sadece ülkelerin ekonomik göstergelerine bakarak bir hüküm çıkarmak çok doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Ülkelerin ekonomik yönden sağladığı başarıyı bireylerin yaşam kalitesine ve refahına yansıtmadığı sürece gelişmişlik düzeyinin yüksekliği önemini yitirebilmektedir. Ekonomik gelişmeyi reel GSYİH, kişi başına gelir ve ihracat gibi ekonomik veriler yanında insani yaşam düzeyini etkileyen okuma yazma oranı, beşeri sermaye ve ortalama yaşam süresi gibi yönlerden de tamamlamak önemli görülmektedir (Gürses, 2009: 349).

Genellikle bir ülkede demokrasinin varlığından söz edebilmek için üç önemli kriter sorgulanmaktadır. Bu kriterlerin birincisi o ülkede açık ve rekabetçi seçimlerin var olup olmadığıdır. Seçim tek başına yeterli değildir, seçim sonuçları zorlama ve yönlendirme ile gerçekleşmiş ise o ülkede demokrasinin varlığından söz edilememektedir. İkinci kriter evrensel oy hakkıdır. Yetişkin nüfusun önemli bir bölümünün seçimlerden dışlanmamasıdır. Üçüncü kriter ise, konuşma ve örgütlenme özgürlüğü gibi sivil hakların güvence altına alınmasını sağlayan özgürlüklere sahiplikle ilgilidir (Mainwaring, 1993: 201). Günümüzde demokrasinin temin edilmesinde hükümet sistemlerinin rolü oldukça büyüktür. Bir devletin yönetim şekli olan hükümet sisteminin en temel görevi, toplumu oluşturan bireylerin özgürlüklerini korumaktır (Ateş ve Akpınar, 2017: 2). Ancak, hangi hükümet sisteminin özgürlükleri temin konusunda daha faydalı olduğu tartışma konusudur. Bu tartışmalar parlamenter hükümet ile başkanlık hükümeti özelinde gerçekleşmektedir (Abdullayev, 2009: 252).

4.1. Hükümet Sistemleri ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

Çalışmanın bu aşamasında ülkelerin yine insani gelişim endeksindeki sınıflandırılması esas alınmaktadır. Ancak bu kez her bir gruptan seçilen 20 ülkenin hükümet sistemleri ile gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişkiler ortaya konulmaktadır. Parlamenter, başkanlık, yarı başkanlık, monarşi ve geçiş süreci olmak üzere ülkelerin hükümet sistemleri üzerinden ekonomik gelişmişlik dereceleri değerlendirilmektedir.

Tablo 10: Çok Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Hükümet Sistemleri	Gelir Endeksi ¹	İleri Teknoloji İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı (%) ²	Eğitim Endeksi ³	Yaşam Beklentisi Endeksi ⁴	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%) ⁵
Norveç	Parlamenter	0.984	20.5	0.916	0.949	1.7
Avustralya	Parlamenter	0.915	13.5	0.939	0.962	2.2
İsviçre	Parlamenter	0.957	26.8	0.891	0.971	3.0
Almanya	Parlamenter	0.923	16.7	0.914	0.940	2.9
Singapur	Parlamenter	1.000	49.3	0.814	0.972	2.2
Hollanda	Parlamenter	0.927	19.9	0.897	0.949	2.0
Kanada	Parlamenter	0.915	13.8	0.890	0.957	1.6
ABD	Başkanlık	0.948	19.0	0.900	0.911	2.8
İngiltere	Parlamenter	0.897	20.8	0.896	0.936	1.7
Japonya	Parlamenter	0.894	16.8	0.842	0.980	3.4
Fransa	Yarı Başkanlık	0.898	26.8	0.839	0.959	2.2
Belçika	Parlamenter	0.910	13.0	0.841	0.938	2.5
Avusturya	Parlamenter	0.918	13.4	0.820	0.947	3.1
İtalya	Parlamenter	0.897	7.3	0.814	0.974	1.4
İspanya	Parlamenter	0.875	7.1	0.818	0.966	1.2
Suudi Arabistan	Mutlak Monarşi	0.943	0.8	0.768	0.838	0.8
Portekiz	Yarı Başkanlık	0.841	4.6	0.756	0.941	1.3
Macaristan	Parlamenter	0.824	13.7	0.834	0.851	1.4
Arjantin	Başkanlık	0.807	9.0	0.808	0.869	0.6
Rusya Federasyonu	Yarı Başkanlık	0.823	13.8	0.816	0.773	1.1

Kaynak: Human Development Report, 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

(1) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>

(2) World Development Indicators 2017 verilerinden yararlanılmıştır. Raporda 2015 yılı verileri son yıl verileri olarak yer almaktadır.

- (3) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (4) Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2014 yılı için hazırlanan verilerden faydalanılmıştır. <http://www.who.int>
- (5) UNESCO tarafından ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri için hazırlanan ve her ülke için değişik yılları kapsayan verilerden alınmıştır. <http://uis.unesco.org>

Tablo 10’da çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülke içinden seçilen 20 ülkenin 14’ü parlamenter, 2’si başkanlık, 3’ü yarı başkanlık ve 1’i de mutlak monarşi sistemini uygulamaktadır. Tablodan çıkan sonuçlara göre çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin büyük bir kısmı parlamenter hükümet sistemi ile yönetilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde hazırlanan “Gelir Endeksi” değerleri 0 ile 1 arasında değerler almakta ve 1’e yaklaştıkça gelişmişlik, 0’a yaklaştıkça ise az gelişmişlik dereceleri artmaktadır. Tablo 10’da yer alan gelir endeks değerlerine bakıldığında ülkelerin 0.800 ile 1.000 değerleri arasında yüksek değerler aldığı görülmektedir. Buna göre, gelir düzeyi yüksek olan gelişmiş ülkelerin büyük bir bölümü parlamenter sistemle yönetilmektedir. Parlamenter hükümet sistemi içinde yer almayan ABD’nin başkanlık, Fransa’nın ise yarı başkanlık sistemi açısından birer model oluşturması dışarıda bırakıldığında sadece 4 ülke gelir endeksi yüksek olmasına rağmen parlamenter sistem ile yönetilmektedir.

Bu ülkelerin ihracat kapsamına bakıldığında ise özellikle ileri teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payları gelişmiş ekonomi göstergelerinden biri olarak kullanılabilir. Bu gösterge eğitim, teknoloji, gelir, Ar-Ge ve beşeri sermaye düzeyi donanımı ile ilişkilendirilebilir. İleri teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payının en düşük olduğu 2 ülkeden Suudi Arabistan mutlak monarşi, Portekiz ise yarı başkanlık sistemine sahiptir. Benzer bir durum teknoloji ve yenilik içerikli Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı açısından da geçerlidir. Bu payın en düşük olduğu 3 ülkeden birisi yine Suudi Arabistan’dır. Buna ilave olarak Arjantin ve Rusya Federasyonu’nda da oranlar düşük olup Arjantin başkanlık, Rusya Federasyonu ise yarı başkanlık ile yönetilmektedir. Buna göre parlamenter sistemle yönetilen ülkelerin teknoloji ve Ar-Ge yönünden gelişmişlik düzeyleri de yüksektir.

Eğitim ve sağlık yönünden gelişmişliği gösteren bir başka ifade ile beşeri sermaye gücünü etkileyen göstergelerden eğitim endeksi ile yaşam beklentisi endekslerinin genellikle parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde yüksek olduğu görülmektedir. En düşük eğitim endeksine sahip ülke Suudi Arabistan, en düşük

yaşam beklentisi endeksine sahip ülke ise Rusya Federasyonu olup ikisi de parlamenter sistemle yönetilmemektedir.

Tablo 11: Yüksek İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Hükümet Sistemleri	Gelir Endeksi ¹	İleri Teknoloji İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı (%) ²	Eğitim Endeksi ³	Yaşam Beklentisi Endeksi ⁴	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%) ⁵
Uruguay	Başkanlık	0.794	13.8	0.707	0.882	0.3
Bulgaristan	Parlamenter	0.769	7.6	0.778	0.836	0.8
Kazakistan	Başkanlık	0.815	41.2	0.805	0.763	0.2
Panama	Başkanlık	0.796	0.0	0.691	0.889	0.1
Sırbistan	Yarı Başkanlık	0.726	-	0.760	0.847	0.8
İran	Yarı Başkanlık	0.770	-	0.704	0.855	0.3
Türkiye	Parlamenter	0.790	2.2	0.668	0.854	1.0
Venezuela	Başkanlık	0.758	1.1	0.710	0.837	-
Meksika	Başkanlık	0.770	14.7	0.655	0.877	0.5
Brezilya	Başkanlık	0.748	12.3	0.681	0.842	1.2
Ukrayna	Yarı Başkanlık	0.649	7.3	0.803	0.787	0.6
Peru	Yarı Başkanlık	0.714	4.7	0.672	0.843	-
Tayland	Parlamenter	0.752	21.4	0.641	0.840	0.5
Çin	Yarı Başkanlık	0.739	25.8	0.631	0.861	2.0
Jamaika	Parlamenter	0.668	0.1	0.678	0.859	-
Kolombiya	Başkanlık	0.732	9.5	0.630	0.834	0.3
Tunus	Yarı Başkanlık	0.699	6.3	0.643	0.846	0.7
Dominik Cumhuriyeti	Başkanlık	0.732	3.8	0.622	0.825	-
Libya	Geçiş Sürecinde	0.750	-	0.616	0.796	-
Özbekistan	Başkanlık	0.612	-	0.740	0.760	0.2

Kaynak: Human Development Report, 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

- (1) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (2) World Development Indicators 2017 verilerinden yararlanılmıştır. Raporda 2015 yılı verileri son yıl verileri olarak yer almaktadır.
- (3) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (4) Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2014 yılı için hazırlanan verilerden faydalanılmıştır. <http://www.who.int>
- (5) UNESCO tarafından ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri için hazırlanan ve her ülke için değişik yılları kapsayan verilerden alınmıştır. <http://uis.unesco.org>

Tablo 11’de yüksek insani gelişime sahip ülkelerin 4’ü parlamenter, 9’u başkanlık ve 6’sı yarı başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Libya ise geçiş sürecindedir. Yüksek insani gelişime sahip ülkelerde parlamenter sistemle yönetilen ülke sayısı çok yüksek insani gelişime sahip ülkelere göre azalmış, başkanlık ve yarı başkanlık ile yönetilen ülke sayılarında ise artış gerçekleşmiştir. Çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerle karşılaştırıldığında bu gruptaki ülkelerde Ar-Ge harcamalarının GSYİH’ya oranı 3 ülke dışında % 1’in altındadır. Eğitim, gelir ve yaşam beklentisi endekslerinin de çok yüksek insani gelişime ülkelere göre düşük kalması, parlamenter sistemden uzaklaşma ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 12: Orta İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Hükümet Sistemleri	Gelir Endeksi ¹	İleri Teknoloji İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı (%) ²	Eğitim Endeksi ³	Yaşam Beklentisi Endeksi ⁴	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%) ⁵
Moldova	Parlamerter	0.592	4.0	0.725	0.796	0.4
Paraguay	Başkanlık	0.665	5.7	0.613	0.815	0.1
Mısır	Yarı Başkanlık	0.697	0.8	0.601	0.790	0.6
Türkmenistan	Başkanlık	0.747	-	0.629	0.704	-
Endonezya	Başkanlık	0.696	7.0	0.622	0.755	0.1
Vietnam	Komünist Devlet	0.601	26.9	0.617	0.861	0.4
Filipinler	Başkanlık	0.669	53.1	0.637	0.744	0.1
Bolivya	Başkanlık	0.758	6.5	0.656	0.750	0.2
Güney Afrika	Parlamerter	0.724	5.9	0.705	0.579	0.7
Kırgızistan	Parlamerter	0.519	11.9	0.721	0.781	0.1
Irak	Parlamerter	0.718	-	0.500	0.763	-
Fas	Parlamerter	0.646	3.5	0.503	0.836	0.7
Tacikistan	Başkanlık	0.492	-	0.658	0.763	0.1
Honduras	Başkanlık	0.574	2.4	0.518	0.821	-
Hindistan	Parlamerter	0.697	7.5	0.535	0.743	0.8
Bangladeş	Parlamerter	0.530	-	0.457	0.800	-
Gana	Başkanlık	0.551	4.9	0.551	0.639	0.4
Nepal	Parlamerter	0.476	0.6	0.475	0.769	0.3
Kenya	Başkanlık	0.508	3.8	0.518	0.649	0.8
Pakistan	Parlamerter	0.592	1.6	0.395	0.713	0.2

Kaynak: Human Development Report, 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

- (1) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (2) World Development Indicators 2017 verilerinden yararlanılmıştır. Raporda 2015 yılı verileri son yıl verileri olarak yer almaktadır.
- (3) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (4) Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2014 yılı için hazırlanan verilerden faydalanılmıştır. <http://www.who.int>
- (5) UNESCO tarafından ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri için hazırlanan ve her ülke için değişik yılları kapsayan verilerden alınmıştır. <http://uis.unesco.org>

Tablo 12’de orta insani gelişime sahip 20 örnek ülkenin 9’u parlamenter, 9’u başkanlık, 1’i yarı başkanlık ve 1’i de Komünist sistemle yönetilmektedir. Orta insani gelişime sahip ülkelerin gelir, eğitim ve yaşam beklentisi endekslerinin çok yüksek ve yüksek insani gelişime sahip ülkelere göre genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı da bu ülkelerde % 1’in

altındadır. İleri teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı ise 3 ülke dışında % 7'den küçüktür.

Tablo 13: Düşük İnsani Gelişime Sahip Ülkelerin Hükümet Sistemleri ve İnsani Gelişme Göstergeleri (2015)

Ülkeler	Hükümet Sistemleri	Gelir Endeksi ¹	İleri Teknoloji İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı (%) ²	Eğitim Endeksi ³	Yaşam Beklentisi Endeksi ⁴	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%) ⁵
Angola	Başkanlık	0.626	-	0.482	0.503	-
Tanzanya	Yarı Başkanlık	0.484	0.8	0.441	0.700	0.5
Nijerya	Başkanlık	0.604	2.1	0.477	0.509	0.2
Kamerun	Yarı Başkanlık	0.508	3.7	0.493	0.553	-
Zimbabve	Başkanlık	0.418	2.9	0.544	0.603	-
Madagaskar	Yarı Başkanlık	0.390	0.2	0.492	0.700	0.1
Senegal	Yarı başkanlık	0.470	3.6	0.355	0.722	0.5
Haiti	Yarı Başkanlık	0.424	-	0.425	0.663	-
Uganda	Başkanlık	0.425	1.8	0.467	0.603	0.5
Sudan	Başkanlık	0.551	-	0.318	0.673	-
Benin	Başkanlık	0.451	0.9	0.414	0.612	-
Yemen	Geçiş Sürecinde	0.474	4.7	0.350	0.678	-
Afganistan	Başkanlık	0.442	-	0.398	0.626	-
Malavi	Başkanlık	0.359	2.2	0.445	0.675	-
Etiyopya	Parlamentar	0.411	4.0	0.318	0.686	0.6
Mali	Yarı Başkanlık	0.468	-	0.312	0.592	0.6
Kongo	Başkanlık	0.605	2.0	0.520	0.660	-
Mozambik	Başkanlık	0.362	11.6	0.369	0.546	0.4
Burkina Faso	Yarı Başkanlık	0.413	5.0	0.262	0.600	0.2
Nijer	Yarı Başkanlık	0.330	14.2	0.206	0.645	-

Kaynak: Human Development Report, 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

- (1) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (2) World Development Indicators 2017 verilerinden yararlanılmıştır. Raporda 2015 yılı verileri son yıl verileri olarak yer almaktadır.
- (3) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2015 verileri kullanılmıştır. <http://hdr.undp.org>
- (4) Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2014 yılı için hazırlanan verilerden faydalanılmıştır. <http://www.who.int>
- (5) UNESCO tarafından ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri için hazırlanan ve her ülke için değişik yılları kapsayan verilerden alınmıştır. <http://uis.unesco.org>

Tablo 13’de düşük insani gelişime sahip 20 ülkenin sadece 1’i parlamenter modeli benimsemiştir. Bu durum düşük insani gelişime sahip ülkelerde parlamenter sistem uygulamalarının oldukça kısıtlı olduğunu göstermektedir. Bu gruptaki ülkelerde başkanlık ve yarı başkanlık sistemi en etkin uygulama biçimidir. Bu çerçevede 10 ülke başkanlık, 8 ülke ise yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Geçiş sürecinde de 1 ülke yer almaktadır.

Bu gruptaki ülkelerin ortak özelliği gelir, eğitim ve yaşam beklentisi endekslerinin oldukça düşük olması nedeniyle az gelişmişliğin bütün sorunları ile karşı karşıya bulunmasıdır. Ayrıca ülkeler Ar-Ge harcamaları ve ileri teknoloji ihracatı yönünden de gelişmiş ülkelere göre oldukça alt seviyelerde yer almaktadır. Bu ülkelerin özellikle insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli mal ve hizmetlere sahip olma yönündeki kısıtları ülkelerin Ar-Ge gibi alanlara kaynak ayırmasını zorlaştırmaktadır. Bu sınıftaki ülkelerin ihracatları genellikle tarım ve hammadde ağırlıklıdır. Gelir düzeyinin düşük olması ise eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır. Düşük insani gelişime sahip ülkelerin diğer ortak özelliği ise, genellikle parlamenter sistemin uygulanmamasıdır. Bu durum az gelişmişlik düzeyi arttıkça parlamenter sistemden uzaklaşmanın arttığı yönündeki görüşleri pekiştirmektedir.

Tablo 14: İnsani Gelişim Düzeyleri Bakımından Hükümet Sistemlerinin Toplu Gösterimi (2015)

ÜLKE GRUPLARI	ÜLKE SAYILARI	BAŞKANLIK		YARI BAŞKANLIK		PARLAMENTER		DİĞER	
		Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)
Çok Yüksek İnsani Gelişim	51	5	9.8	6	11.8	37	72.5	3	5.9
Yüksek İnsani Gelişim	55	17	30.9	11	20	24	43.6	3	5.5
Orta İnsani Gelişim	41	17	41.5	6	14.6	15	36.6	3	7.3
Düşük İnsani Gelişim	41	21	51.2	14	34.1	4	9.8	2	4.9

Kaynak: Human Development Report, 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

Tablo 14’de tüm insani gelişim düzeylerine göre ülkelerin hükümet sistemleri toplu olarak sunulmaktadır. Her bir insani gelişim grubuna dahil ülkelerin kaçının başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemle yönetildiği, ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte her bir hükümet sistemi içinde yer alan ülkelerin ilgili bulunduğu gelişmişlik düzeyindeki ülkeler içindeki nispi payları da belirtilmektedir. Buna göre;

- ❖ Çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülke içinde sadece 5 ülke başkanlık modelini uygularken, 6 ülke yarı başkanlık, 37 ülke ise parlamenter modeli benimsemiştir. Çok yüksek insani gelişime sahip ülkeler grubunda başkanlık sistemi ile yönetilenler % 9.8, yarı başkanlık sistemi ile yönetilenler % 11.8 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilenler ise % 72.5 paya sahiptir. Bu üç hükümet modelini benimsememiş ülke sayısı 3 olup ve 51 ülke içindeki payı % 5.9’dur. Bu sonuçlara göre çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin büyük ölçüde parlamenter sistemle yönetildiğini göstermektedir.
- ❖ Yüksek insani gelişime sahip 55 ülke içinde 17 ülke başkanlık modelini, 11 ülke yarı başkanlık modelini ve 24 ülke ise parlamenter modeli tercih etmiştir. Bu sınıfta yer alan ülkeler içinde başkanlıkla yönetilenlerin payı % 30.9, yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı % 20 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise % 43.6’dır. Bu üç hükümet modelini de benimsememiş ülkeler % 5.5 paya sahiptir. Bu sonuçlara göre çok yüksek insani gelişimden uzaklaşılması durumunda başkanlık ve yarı başkanlık sistemi öne çıkmakta, parlamenter sistemin nispi ağırlığı azalmaktadır.
- ❖ Orta insani gelişime sahip 41 ülke içinde 17 ülke başkanlık, 6 ülke yarı başkanlık, 15 ülke ise parlamenter modelle yönetilmektedir. Başkanlıkla yönetilen ülkelerin orta insani gelişime sahip ülkeler içindeki payı % 41.5, yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı % 14.6 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise % 36.6’dır. 3 ülke üç hükümet modelinden birisine dahil değildir ve % 7.3 oranına sahiptir. Buna göre, başkanlık ve yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı % 56.1’e yükselmiş, parlamenter sistemle

yönetilenlerin oranı ise çok yüksek ve yüksek insani gelişim seviyelerinde bulunan ülkelerin oranının oldukça altına gerilemiş ve % 36.6 olarak gerçekleşmiştir.

- ❖ Düşük insani gelişime sahip 41 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 21'i başkanlık, 14'ü yarı başkanlık modelini uygularken sadece 4 ülke parlamenter sistemle yönetilmektedir. Düşük insani gelişim sınıflandırmasında yer alan ülkelerden başkanlıkla yönetilenlerin payı % 51.2 ve yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı % 34.1'dir. Parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise % 9.8'dir. Bu üç hükümet modeli ile yönetilmeyen ülke sayısı 2'dir ve bu grup içindeki payı % 4.9'dur. Bu sonuçlar, az gelişmiş ülkelerde parlamenter sistemden uzaklaşmanın en yüksek düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir. Düşük insani gelişime sahip ülkeler içinde başkanlık ve yarı başkanlık sistemini uygulayanların oranı % 85.3'tür.
- ❖ Çok yüksek ve yüksek insani gelişim düzeyine sahip 106 ülkeden 61'i (% 57.5'i) parlamenter sistemle yönetilirken, orta ve düşük insani gelişime sahip 82 ülkeden ise sadece 19'u (% 23.2'si) parlamenter modeli tercih etmiştir.
- ❖ Çok yüksek ve yüksek insani gelişim seviyesindeki ülkelerin % 36.8'i başkanlık ve yarı başkanlık modelini benimsemiştir. Orta ve düşük insani gelişime sahip ülkeler içinde ise başkanlık ve yarı başkanlık sistemini tercih edenlerin oranı % 70.7 olup oldukça yüksektir.
- ❖ Buna göre ülkelerin insani gelişim düzeyi düştükçe bir başka ifade ile gelişmişlikten az gelişmişliğe doğru gidildikçe parlamenter sistemden uzaklaşıldığı, başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerine ise yönelimin arttığı görülmektedir. İnsani gelişim düzeyinin yükselmesi ise parlamenter sistemin benimsenmesi yönünde tercihler ortaya çıkarmaktadır.

4.2. Ülkelere Göre Hükümet Sistemleri Ve Demokrasi İlişkisi

Hükümet sistemlerinin demokrasiyi tesis etme konusunda ne düzeyde olduğunu görmek açısından parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık modellerini benimseyen ülkelerin özgür, kısmen özgür ve özgür değil statüsünde nerede bulunduğu bilinmesi oldukça önemlidir. Bundan dolayı Tablo 19 tüm ülkelerin hükümet sistemleri ve özgürlük statülerini toplu olarak karşılaştırmaktadır.

Tablo 15: Hükümet Sistemleri ve Özgürlük Statülerinin Toplu Gösterimi (2015)

HÜKÜMET SİSTEMLERİ	TOPLAM ÜLKE SAYISI	ÖZGÜR		KISMEN ÖZGÜR		ÖZGÜR DEĞİL	
		Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)
Başkanlık	60	15	25	25	41.7	20	33.3
Yarı Başkanlık	37*	11	29.7	14	37.8	11	29.7
Parlamenter	80	55	68.7	18	22.5	7	8.8
Diğer	11	-	-	1	9.1	10	90.9

Kaynak: Human Development Report, 2016, Freedom House In The World 2016, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi (www.mfa.gov.tr)

*Filistin Freedom House Endeksine dahil edilmemiştir.

Tablo 19’da ülkelerin toplu olarak hangi hükümet sistemini benimsedikleri ve hükümet modelleri çerçevesinde sahip olunan demokrasi dereceleri ortaya konulmuştur. Buna göre; aşağıdaki çıkarımlara ulaşılabilir.

60 ülke başkanlık hükümet sistemini benimserken bu ülkelerden 15’i siyasi haklar ve bireysel özgürlükler anlamında özgür statüsünde yer almaktadır. Başkanlık modelini benimseyen ülkeler içinde 25’i kısmen özgür, 20’si de özgür değil statüsünde bulunmaktadır. Bu gruptaki 60 ülke içinde özgür olan ülkeler % 25 lik, kısmen özgür olanlar % 41.7’lik, özgür olmayan ülkeler ise % 33.3’lük paya sahiptir.

Hükümet sistemleri yönünden 37 ülke yarı başkanlık modelini benimsemiştir. Bu ülkelerin 11’i özgür, 14’ü kısmen özgür ve 11’i de özgür değil statüsündedir. Bu ülkeler içinde özgür olanların payı % 29.7 iken, kısmen özgür olanlar % 37.8 ve özgür olmayanların payı ise % 29.7’dir. Yarı başkanlık modelini benimseyen ülkelerde başkanlık modeli ile karşılaştırıldığında özgürlük oranı daha yüksek ve özgür değil derecesi daha düşüktür.

Parlamenteer hükümet modelini benimseyen 80 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 55'i zgr, 18'i kısmen zgr ve 7'si de zgr değil statüsüne sahiptir. Oransal olarak değerlendirildiğinde 80 ülke içinde zgr statüde yer alan ülkelerin payı % 68.8, kısmen zgr statüsünde yer alan ülkelerin payı % 23 ve zgr olmayan ülkelerin payı da % 8.8'dir.

lkeler hükümet sistemleri ve özgürlük statüsü yönünden bir bütün olarak değerlendirildiğinde, parlamenteer sistemin geçerli olması durumunda özgürlük derecesinin arttığı, zgr değil derecesinin ise azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, parlamenteer sistemden uzaklaşılıp başkanlık ve yarı başkanlık sistemine yönelme durumunda zgr değil derecesinin yükseldiği, zgr statüsünün ise azaldığı yönünde bulgular ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihsel süreçte, ülkeler farklı sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yapılaraya sahip olmalarından dolayı, yönetim modellerinde de farklı uygulamalara yönelmektedir. Bir ülke hangi yönetim modelini benimserse benimsesin temelde o yönetim modelinin demokrasiyi uygulaması ve kurumlarını demokratik çerçevede düzenlemesi gerektiği yönünde güçlü beklentiler bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni, bireysel hak ve özgürlüklerin ekonomik ve sosyal hayat olmak üzere geniş bir alana yayılmasıdır. Demokrasi düzeyinin ülkelerin ekonomik gelişimine katkı yapıp yapmayacağı konusu iktisat alanında tartışma konularından birisidir. Demokrasi düzeyinde bir ilerlemenin ekonomik gelişmeye katkı yapacağı görüşünü savunanlar yanında, demokrasi ile ekonomik gelişmenin birbirini etkilemediği görüşünü savunanlar da bulunmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik gelişmenin de demokratik gelişmeyi etkileyebileceğini savunan yaklaşımların da olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ülkelerin demokrasi düzeylerinin ekonomik gelişmelerine katkı yapıp yapmadığı konusu değişik endekslerden faydalanılarak ortaya konulmaktadır. Buna göre; ülkelerin demokrasi düzeylerinin belirlenmesinde 1972 yılından bu yana ülkelerin demokrasi düzeylerini araştırarak Özgürlük Endeksi çerçevesinde toplayan Freedom House'dan faydalanılmıştır. Freedom House, özgürlük endeksinde temelde ülkelerin sivil ve siyasal özgürlük derecelerini ortaya koymaktadır. Ancak, sadece sivil ve siyasal özgürlüklerin incelenmesi yeterli görülmediğinden analize ekonomik özgürlük çerçevesinin de dahil edilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Bundan dolayı, araştırma ülkelerin ekonomik özgürlük derecelerini gösteren ve Dünya Özgürlük Endeksi'ni hazırlayan Fraser Institute'ün verilerini de kapsamaktadır. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporu'nda yer alan insani gelişim endeksleri kullanılmıştır. Bu raporun ülke sınıflandırmasına uygun olarak ülkeler, çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip olmak üzere 4'lü bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Bu çerçevede, çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin diğer ülke gruplarına göre, siyasal haklar, bireysel ve ekonomik özgürlükler yönünden oldukça

yüksek değerler aldığı görülmektedir. İnsani gelişim düzeylerinde görülen artışın ülkelerin siyasi haklar, bireysel ve ekonomik özgürlükler bakımından da artışa sebebiyet verdiği sonucuna varılmıştır. Ekonomik gelişmişlik düzeyi, ülkelerin demokrasi ve özgürlük derecelerini de arttırmıştır. İnsani gelişim düzeylerinde yaşanan düşüşler, ülkelerin özgürlük derecelerine de yansımakta ve demokratik değerlerden uzaklaşmalara neden olmaktadır.

Çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülkenin % 80.4'ü özgür statüsünde yer alırken, özgür değil statüsünde yer alan ülkelerin oranı ise % 11.8'dir. Yüksek insani gelişime sahip 55 ülke içinde % 45.5'i özgür, % 22 oranında da özgür değil statüsünde ülke bulunmaktadır. Orta insani gelişime sahip 41 ülke içinde ise % 29.3 oranında özgür ve % 27 oranında da özgür değil statüsünde ülke yer almaktadır. Düşük insani gelişime sahip 41 ülkenin içinde özgür olanların oranı % 4.9'a gerilerken, özgür değil statüsündeki oran ise % 46.3 seviyesine yükselmiştir.

Ülkelerin gelişmişlik sürecinde oluşan problemlerin çözümünde nihai karar vericisi konumunda olan hükümetlerin rolü büyüktür. Ülkeler, yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişki bakımından farklı hükümet modellerini benimsemiştir. En önemli problemlerden olan ekonomik gelişmenin sağlanması ve demokrasinin yerleşmesi bu modellerin etkin işlemesine bağlıdır.

Çalışma, ülkelerin insani gelişim endeksi çerçevesindeki sınıflandırmaları esas alınarak hükümet modelleri ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkileri de araştırmaktadır. Ülkeler, kullandıkları hükümet modellerine göre başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter olmak üzere tasnife tabi tutulmuştur. Ayrıca ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin analizinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Dünya Gelişim Raporu, Dünya Sağlık Örgütü ve UNESCO tarafından hazırlanan verilerden faydalanılmıştır. Ülkeler hem uyguladıkları hükümet sistemleri hem de gelir, ileri teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı, eğitim düzeyi, yaşam beklentisi ve Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı gibi önemli ekonomik gelişmişlik göstergeleri bakımından değerlendirilmiştir.

Buna göre, çok yüksek insani gelişime sahip 51 ülkenin 37'si parlamenter sistemle, 5'i başkanlık ve 6'sı da yarı başkanlık hükümet sistemi ile yönetilmektedir. Yüksek insani gelişime sahip 55 ülke içinde, 17 ülke başkanlık, 11 ülke yarı

başkanlık ve 24 ülke ise parlamenter sistemi benimsemektedir. Orta insani gelişime sahip 41 ülkenin 17'si başkanlık, 11'i yarı başkanlık ve 15'i de parlamenter sistemi uygulamaktadır. Düşük insani gelişime sahip ülke sayısı ise 41'dir. Bu ülkelerden de 21'i başkanlık, 14'ü yarı başkanlık ve 4'ü de parlamenter sistemle yönetilmektedir. Buna göre ülkelerin insani gelişim düzeyi düştükçe parlamenter sistemden uzaklaşarak, başkanlık ve yarı başkanlık hükümet sistemlerine yönelmenin arttığı görülmektedir.

Demokrasi, ülkelerin gelişmişlik düzeyine etki etmekte, demokratik yapı ve kurumlara sahip olan ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinde de artış görülmektedir. Demokrasinin temin edilmesinde hükümet sistemlerinin de belirgin rolü bulunmaktadır. Vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini korumak ve kurumsal yapısını buna göre düzenlemek devletin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Ancak, hangi hükümet sisteminin demokrasinin işleyişinde faydalı olduğu konusu tartışmalıdır. Bundan dolayı ülkelerin hükümet sistemleri özelinde ayrıştırılarak özgürlük seviyelerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Dünyada özgür, kısmen özgür ve özgür değil statülerine sahip ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerin hangi hükümet modeline göre yönetildiği konusu, hükümet sistemleri ve demokrasi arasındaki ilişkileri de ortaya çıkaracaktır.

Bu kapsamda; Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi'ne göre 188 ülke analize dahil edilerek incelenmiştir. Bu ülkelerden 60'ı başkanlık hükümet modelini benimsemekte ve bu ülkelerin 15'i siyasi haklar ve bireysel özgürlükler bağlamında özgür, 25'i kısmen ve 20'si de özgür değil statüsünde yer almaktadır. Bu analiz başkanlık sistemini benimseyen ülkelerin büyük kısmının kısmen özgür veya özgür değil statüsünde yer aldığını göstermektedir. Yarı başkanlık hükümet modelini benimseyen 37 ülkenin 11'i özgür, 14'ü kısmen özgür ve 11'i de özgür değil statüsündedir. Yarı başkanlık sisteminde de başkanlık sistemine yakın bir özgürlük yapısının olduğu görülmektedir. Parlamenter sistemi benimseyen ülkelerde ise durum farklılık arz etmektedir. Parlamenter hükümet sistemini benimseyen 80 ülke içinde 55'i özgür, 18'i kısmen özgür ve 7'si de özgür değil konumundadır. 180 ülkenin parlamenter sistemle yönetilenleri, siyasi haklar ve bireysel özgürlükler bağlamına daha geniş bir özgürlük içeriği sunmaktadır.

Kuvvetler ayrılığını benimsemiş üç hükümet modeli dünya devletlerince en çok tercih edilen hükümet modelleridir. Parlamenter hükümet modelini benimseyen ülkelerin diğer sistemlere göre hem ekonomik yönden hem de demokrasi uygulamaları bakımından önemli derecede gelişmişlik düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Tüm analizler ışığında;

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler ekonomik gelişme çabalarına sadece ekonomik faktörleri dahil etmemeli, demokratik düzeylerinin de arttırılmasına yoğunlaşmaları gerekmektedir. Bu süreç, gelir artışı, gelirin adaletli paylaşımı, beşeri sermaye donanımının gelişmesi, eğitim ve sağlık alanlarında fırsatların sunulması gibi birçok yönden önemli etkiler oluşturmaktadır.

Demokrasi düzeyinin geliştirilmesi bakımından demokratik hakların anayasal, kurumsal ve siyasal yönden korunduğu bilinci güçlendirilmelidir. Toplumun her kesimine girişim özgürlüğünün tanınabildiği bir ortam yaratılmalıdır. Böylece ekonomik hayata katılım artacak, hükümete ve sisteme güven sağlanacağından ekonomik gelişme de gerçekleşebilecektir.

Demokratik değerleri içinde barındırmayan hükümet sistemleri ekonomik gelişmeyi sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Hükümet sistemleri demokratik kurumları oluşturarak, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin güvencede olduğu bir yapıya kavuşmalıdır.

Ekonomik gelişmenin sağlanmasında demokrasi kültürünü yayan bir sistem geliştirilmeli, halkın siyasal haklarını arttıran siyasal örgütler kurmalarına olanak tanıyan bir ortam sağlanmalıdır. Böylece, toplumsal hayata etki edecek kararları alan ve uygulayan sistemlerin eksiklik ve yetersizlikleri özgürce ortaya konulabilecektir.

Demokrasiyi merkezine alan hükümet sistemlerinin denetlenebilir, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim anlayışını uygulayabilmesi ve bu yönde mekanizmaların kurulması önemli görülmektedir.

Demokrasi, halkın hem siyasal ve sosyal hem de ekonomik haklarını garanti altına alan ve koruyan bir sistemdir. Halkın her kesiminin toplumsal yaşama katılımında eşit hak ve hürriyete sahip olduğunu gösteren ve toplumun her kesimine adil gelir, eğitim ve sağlık gibi haklar tanıyan bir yönetim, ekonomik kalkınma ile bütünleşebilecektir.

Her hükümet sistemi her ülkede aynı başarıyla uygulanmamaktadır. Bir sistemin bir ülkede başarılı bir şekilde uygulanarak ekonomik gelişmeyi sağlaması, bu sistemi uygulayan her ülkede de ekonomik gelişmeyi sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Özellikle ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel tarihi mirası yanında demokrasi düzeyi bu ayrımın en önemli nedenidir.

Başkanlık sisteminde devlet başkanı halk tarafından seçilmektedir. Çok istisnai haller dışında başkanın görevine son verilemediğinden istikrarlı bir yönetim anlayışına sahip olmakla birlikte, halkın desteğini aldığı için çok güçlü bir konuma da sahip olmaktadır. Ayrıca, başkanın aldığı kararları denetleyecek mekanizmaların çok fazla geliştirilmemesi yanlış veya olumsuz kararları denetleyecek ve yön verecek bir yapının olmaması, toplumu ilgilendiren ve ekonomik gelişmeye etki eden kararların ülke çıkarları ile uyumsuzlaşması sonucunu ortaya çıkarabilmektedir.

Parlamente sistemde hükümet meclis içinden seçildiğinden meclis ile hükümet arasında, başkanlık sistemine nazaran daha az siyasi kriz çıkmaktadır. Siyasi krizlerin olduğu ortamlar belirsizlik ve güvensizlik zemini hazırladığından doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye hareketlerini yavaşlatmakta, üretim, gelir ve istihdam yönünden olumsuzluklar yaratmaktadır.

Başkanlık sisteminde halkın doğrudan doğruya devlet başkanını seçmesi daha demokratik bir hükümet modeli olduğunu gösterse de bu sistemde başkanın tutum ve uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Vizyon sahibi olmayan, demokratik değerlere önem vermeyen, halkın ihtiyaç ve beklentilerini göremeyen, toplumun tüm kesimini kucaklayamayan, temel hak ve hürriyetleri önemsemeyen bir başkanın, ülkenin gelişmişlik düzeyine katkısı sınırlı kalabilmektedir.

Dünyada ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümü parlamente sistemle yönetilmektedir. Bu ülkelerde siyasi haklar, bireysel ve ekonomik özgürlükler diğer hükümet sistemlerini benimseyen ülkelere göre daha fazladır. Bunun en önemli nedeni, parlamente sistemde denetleme mekanizmasının olması ve alınan kararların meclis tarafından denetlenebilir olmasıdır. Bu çerçevede hangi hükümet sistemi benimsenirse benimsensin, önemli toplumsal ve ekonomik konularda karar vericilerin denetlenmesine olanak sağlayan, çoğulcu ve katılımcı bir sistemin oluşturulması gerekli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULLAYEV, Natig, “Demokrasi ve İstikrar Açısından Parlamenter ve Başkanlık Hükümet Şekli Karşılaştırması”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:41, 2009, s. 251-268
- ACEMOĞLU, Daron, “Root Causes A Historical Approach To Assessing The Role Of Institutions in Economic Development”, **Finance and Development**, June, 2003, pp. 27-30
- ADAM, Antonis and FILIPPAIOS, Fragkiskos, “Foreign Direct Investment and Liberties: A New Perspective”, **European Journal of Political Economy**, 23, 2007, pp. 1038-1052
- AFŞAR, Muharrem, “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2009, s. 85-98
- AISEN, Ari and VEIGA, Fransisco Jose, “How Does Political Instability Affect Economic Growth?”, **European Journal Of Political Economy**, Volume: 29, 2013, pp. 151-167
- AKCAGÜNDÜZ, Emre, “Kamu Tercih Teorisi Ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2010, s. 29-35
- AKÇAKAYA, Murat ve YÜCEL, Nazlı, “Değişim Mühendisliği ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:66-67, 2007, s. 3-34
- AKINCI, Berat, “Hükümet Sistemleri ve Ülkemizde Olası Hükümet Sistemi Değişikliğinin Etkileri”, **Journal Of Social And Humanities Sciences Research**, Volume: 4, Issue: 1, 2017, pp. 1-21
- AKTAN, Coşkun Can, **Modernite’den Postmodernite’ye Değişim**, Çizgi Kitabevi, 1. Basım, Konya, 2003
- AKTAN, Coşkun Can, **Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı Demokrasi, Poliarşi ve Demarşi**, Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, 2005
- AKTAŞ, Hasan Emir, “Hükümet Sistemlerinin Tıkanma Noktaları ve Alternatif Çözüm Yolları”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2016, s. 209-227

- ALAGÖZ, Mehmet, ERDOĞAN, Savaş ve TOPALLI, Nurgün, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2008, s. 79-89
- ALTAY, Oğuzhan, “Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979)”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt:10, Sayı:1, 2010, s. 319-350
- ALTIN, Onur ve KAYA, A. Ayşen, “Türkiye’de AR-GE Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2009, s. 251-259
- ALTINKAŞ, Evren, “Tarih ve İktisat: Hakim Sınıfın Meşrulaştırıcıları”, **Turkish Studies: International Periodical For The Languages and History of Turkish or Turkic**, Volume: 8, Issue: 11, 2013, pp. 31-38
- ALTUNÇ, Ömer Faruk ve AYDIN, Celil, “Türkiye’de Kamu Sektörü Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt: 23, Sayı: 82, 2012, s. 79-98
- ALTUNÖZ, Utku, “Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Özel Yatırım Harcamaları Üzerinde Etkisi: Türkiye Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 32, Sayı:2, 2013, s. 25-53
- AMAGOH, Francis, “New Public Management And Health Reform In Kazakhstan”, **International Journal of Public Administration**, Volume: 34, Issue, 9, 2011, pp.567-578
- ANDREWS, Rhys and VAN DE WALLE, Steven, “New Public Management And Citizens’ Perceptions of Local Service Efficiency, Responsiveness, Equity And Effectiveness”, **Public Management Review**, Volume: 15, Issue: 5, 2013, pp. 762-783
- ARAP, İbrahim ve YILMAZ, Levent, “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının “Yeni” Kurumu: Kamu Görevlileri Etik Kurulu”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 2, 2006, s. 51-69

- ARPACIOĞLU, Özge ve YILDIRIM, Metin, “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2011, s. 60-76
- ARSLAN, Nagehan Talat, “Klasik-Neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi””, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:11, Sayı: 2, 2010, s.21-38
- ARSLAN, Rıza, “Parlamentar Yönetim Sisteminde Gölge Kabine’li Muhalefet”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:2, 2009, s. 1-16
- ARSLAN, Ünal, “Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt:11, Sayı: 1, 2011, s. 73-80
- ARTAN, Seyfettin ve KALAYCI, Cemalettin, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açıklık, Demokrasi ve Gelir Dağılımı İlişkisi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s.69-88
- ARTAN, Seyfettin ve HAYALOĞLU, Pınar, “Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü, Panel Veri Analizi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:8, Sayı: 3, 2013, s. 31-54
- ASLAN, Ali, “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Demokratikleşme, İstikrar”, **Kurumsallaşma, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, Sayı: 122, 2015, s. 5-44
- AŞKIN, Ayşin, NEHİR, Selin ve VURAL, Sercan Özgür, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2011, s. 55-72
- ATAMTÜRK, Burak, “Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, 2007, s. 89-103
- ATEŞ, Hamza ve AKPINAR, Aydın, “Hükümet Sistemleri ve Özgürlük: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Strategic Public Management Journal**, Volume: 3, Issue: 6, 2017, pp. 1-22
- AYAN MUSİL, Pelin, “Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi ve Parlamentar Sistem”, **Karşılaştırmalı Siyaset: Temel Konular ve**

- Yaklaşımlar, Edt. SAYARI, Sabri ve DİKİCİ BİLGİN, Hasret, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, 2013, s. 189-208
- AYDIN, Ahmet Hamdi, **Türk Kamu Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2011
- AYDIN, Fatma Fehime, “Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 35, 2010, s. 317-340
- AYDIN, Kemal, “Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri”, **Çalışma ve Toplum**, Sayı: 1, 2012, s. 147-166
- BAĞCE, H. Emre, **Parlamentar Sistem mi, Başkanlık mı? Yoksulluktan Hukukun Üstünlüğüne Ülkelerin Dünyadaki Yeri**, Gonca Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2016
- BAĞDİGEN, Muhlis, “Belediyelerde Bütçe Talebinin Kamu Tercih Kuramı Çerçevesinde Ampirik Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, 2001, s. 15-33
- BARRO, Robert J., “Democracy And Growth”, **Journal Of Economic Growth**, Volume:1, Issue: 1, 1996, pp. 1-27
- BAŞAR, Selim ve YILDIZ, Şaduman, “İktisadi Büyümenin Demokratikleşme Üzerine Etkileri”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 21, 2009, s. 56-75
- BAUM, Matthew A. and LAKE, David A., “The Political Economy Of Growth: Democracy And Human Capital”, **American Journal Of Political Science**, Volume: 47, No: 2, April, 2003, pp. 333-347
- BAYRAKTAR, Cahide, “Keynes ve Refah Devleti”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı: 2, 2012, s. 247-261
- BAYRAKTAROĞLU, Serkan ve KUTANİS, Rana Özen, “Öğrenen Kamu Örgütlerine Doğru”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 3, 2002, s. 51-65
- BECEREN, Ertan ve KALAĞAN, Gökhan, “Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 11, 2007, s. 163-181

- BERBER, Metin, **İktisadi Büyüme ve Kalkınma Büyüme Teorileri ve Kalkınma Ekonomisi**, Derya Kitabevi, 4. Baskı, Trabzon, 2011
- BERBER, Metin ve ARTAN, Seyfettin, “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, **ECONSTOR Turkish Economic Association**, No: 21, 2004, pp. 1-14
- BERBER, Metin ve BOCUTOĞLU, Ersan, **Genel Ekonomi**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Bursa, 2013
- BERKLEY, George and ROUSE, John, **The Craft of Public Administration**, Ninth Edition, McGraw Hill, Newyork, 2004
- BESLEY, Timothy and GHATAK, Maitreesh, “Property Rights and Economic Development”, **In Dani Rodrik and Mark Rosenzweig, Editors: Handbook of Development Economics**, Vol. 5, The Netherlands: North-Holland, 2010, pp. 4525-4595.
- BİBER, Ahmet Emre, “Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 16, 2008, s. 56-69
- BİBER, Ahmet Emre, “İktisadi Büyümede Kurumsal Faktörler ve Kurumsal Değişim”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 19, 2010, s. 1-24
- BİLGİNOĞLU, Mehmet Ali ve AYSU, Ahmet, “Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 31, 2008, s. 1-23
- BİROL, Özlen Hiç, “Klasikler, Marx, Keynes ve Sonrası: Laissez-Faire Liberalizminden Günümüz Piyasa Ekonomisine”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı:1, 2013, s. 95-110
- BOCUTOĞLU, Ersan, **Makro İktisat Keynesyen Teori ve Politikalar**, Derya Kitabevi, 2. Baskı, Trabzon, 2001
- BOCUTOĞLU, Ersan, **Makro İktisat**, Murathan Yayınevi, 5. Baskı, Trabzon, 2009
- BOCUTOĞLU, Ersan, BERBER, Metin ve ÇELİK, Kenan, **Makro İktisada Giriş**, Dilara Yayınevi, 1. Baskı, Rize, 2003

- BOYACIOĞLU, Fuat and ÇELİK, Kemal, “İki Bin Yıl Süren Düş: Aydınlanma”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume: 8/10, 2013, pp. 165-173
- BURAN, Hasan, “Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2009, s. 69-97
- BURKHART, Ross E. and LEWIS-BECK, Michael S., “Comparative Democracy: The Economic Development Thesis”, **American Political Science Review**, Volume: 88, Issue: 4, 1994, pp. 903-910
- BÜLBÜL, Duran, **Yerel Yönetimler Maliyesi**, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2013
- CANIKLIOĞLU, Meltem Dikmen, **Anayasal Devlette Meşruiyet**, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2010
- CARMIGNANI, Fabrizio, “Political Instability, Uncertainty and Economics”, **Journal of Economic Surveys**, Volume: 17, Issue: 1, 2003, pp. 1-54
- CLARK, Gregory, “Political Institutions and Economic Development in England, 1600–1860”, <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/ecn110a/readings/Chapter10.pdf>, 2003 (Erişim Tarihi: 19. 05. 2018).
- ÇAKMAK, Erol ve GÜMÜŞ, Sevda, “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002)”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:60, Sayı: 1, 2005, s. 59-72
- ÇALIŞKAN, Şadan, “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:59/2, 2010, s. 89-132
- ÇALIŞKAN, Şadan, KARABACAK, Mustafa ve MEÇİK, Oytun, “Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 21, 2013, s. 29-48
- ÇAM, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2011
- ÇELİK, Kenan, **Makro İktisada Giriş**, Murathan Yayınevi, 4. Baskı, Trabzon, 2011

- ÇETİN, Halis, “Liberalizmin Temel İlkeleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, s. 219-237
- ÇETİN, Murat ve ECEVİT, Eyyup, “Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2010, s. 166-182
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin, **Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2007
- ÇEVİKBAŞ, Rafet, “Yeni kamu Yönetimi Anlayışı ve Türkiye Uygulamaları”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2012, s. 9-32
- ÇINAR, Recai ve EMSEN, Ö. Selçuk, “Eğitim ve İktisadi Gelişme: Atatürk Üniversitesi’nin Erzurum İl Ekonomisi ve Sosyal Yapısı Üzerindeki Etkileri”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1-2, 2001, s. 91-104
- ÇİNKO, Levent, “Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2009, s. 117-131
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Çizgi Kitabevi, 4. Baskı, Konya, 2012
- DEMİR, Osman, “Durgun Durum Büyümeden İçsel Büyümeye”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2002, s. 1-16
- DIAMOND, Larry, “Three Paradoxes Of Democracy”, **Journal Of Democracy**, Volume: 1, Issue: 3, 1990, pp. 48-60
- DİLEYİCİ, Dilek ve ÖZKIVRAK, Özlem, “Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci: Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu ve Açık Bütçe Politikası”, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, No: 1, 2010, s. 33-55
- DİNLER, Zeynel, **İktisada Giriş**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 20. Baskı, Bursa, 2014

- DINOPOULOS, Elias and ŞENER, Fuat, **New Directions In Schumpeterian Growth Theory**, Forthcoming in Horst Hanusch and Andreas Pyka (eds.), *Elgar Companion to Neo Schumpeterian Economics*, Edward Elgar, Cheltenham, 2007
- DOĞAN, Adem, “Demokrasi ve Ekonomik Gelişme”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 25, 2005, s. 1-19
- DOĞAN, Cem ve TEK, Murat, “Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2-3, 2007, s. 93-119
- DOĞAN, İsmail, **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları**, Pegem Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2007
- DOĞAN, Seyhun, “Türkiye İçin Laffer Eğrisi’nin Tahmini (1979-2000)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2002, s. 257-269
- DOĞAN, Seyhun, “Keynesyen Teori’ye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 12, 2006, s. 253-272
- DOĞAN, Seyhun ve ŞANLI, Bahar, “İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2003, s. 173-196
- DOUCOULIAGOS, Hristos and ULUBAŞOĞLU, Mehmet Ali, “Democracy and Economic Growth: A Meta-Analysis”, **American Journal Of Political Science**, Volume: 52, Issue: 1, 2008, pp. 61-83
- DÖKMEN, Gökhan ve VURAL, Tarık, “Maliye Politikalarının Keynesyen Olmayan Etkileri: Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 161, 2011, s.118-132
- DURNA, Ufuk ve ÖZEL, Mehmet, “Bilgi Çağında Bir Yönetimsel Dönüşüm Yaklaşımı: E- (Yerel) Yönetim”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, 2008, s. 1-32
- DUVERGER, Maurice, “A New Political System Model: Semi-Presidential Government”, **European Journal of Political Research**, (8), 1980, pp. 165-187

- DRURY, A. Cooper, KRIECKHAUS, Jonathan and LUSZTIG, Michael, “Corruption, Democracy, and Economic Growth”, **International Political Science Review**, Volume: 27, No: 2, 2006, pp. 121-136
- EFE, Haydar ve KOTAN, Muhammed Lutfi, “Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 9, 2015, s.65-94
- EKEN, Musa, “Kamu Yönetimi Anlayışındaki Değişim ve Denetime Yansımaları, 1. Ulusal Belediyelerde Denetim ve Beklentiler”, Hazırlayanlar, Süleyman Hacıcaferoğlu, **Marmara Belediyeler Birliği, Sempozyum ve Paneller Dizisi**, No: 1, 2010, s. 40-45
- ELGIE, Robert, “The Politics of Semi-Presidentialism, Semi-Presidentialism In Europe”, Ed. Robert Elgie, **Oxford Universty Press**, 1999, pp. 1-21
- ENER, Meliha ve DEMİRCAN, “Esra, Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2006, s. 197-218
- ERAT, Veysel, “Türkiye’de Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemi Üzerine Etkileri”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 25, 2015, s. 325-355
- ERATAŞ, Filiz ve BAŞÇI NUR, Hayriye, “Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: “Yükselen Piyasa Ekonomileri” Örneği”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 2, 2013, s. 207-230
- ERDEM, Kasım, **Yarı-Başkanlık Sistemi: Teori, Pratik ve Tartışmalar**, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemin Fransa, Polonya ve Rusya Örneği, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Ankara, 2014
- ERDOĞAN, Seyfettin ve BOZKURT, Hilal, “Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri: Mgarch Modelleri ile Bir İnceleme”, **Maliye Finans Yazıları**, Sayı: 84, Yıl: 23, 2009, s. 135-172
- ERDOĞAN, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, Beta Yayın, 4. Baskı, İstanbul, 1994

- ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasa Hukuku**, Orion Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2009
- ERDOĞAN, Seyfettin ve CANBAY, Şerif, “İktisadi Büyüme ve Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2016, s. 29-43
- ERGUN, Turgay, “Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 4, 1997, s. 2-15
- ERGUN, Turgay, **Kamu Yönetimi**, TODAİE, 1. Baskı, Ankara, 2004
- EROĞLU, H. Tuğba, “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Türk Kamu Personeli Yönetimine Etkisi”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 12, 2010, s. 225-233
- EROĞLU, Müzeyyen, “John Locke’un Devlet Teorisi”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 1-15
- ERSUNGUR, Ş. Mustafa, **Bölgesel İktisat**, Atatürk Üniversitesi İİBF Yayınları, 3. Baskı, Erzurum, 2005
- ERTEK, Tümay, **Makro Ekonomiye Giriş**, Beta Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul, 2014
- ERTEK, Tümay, **Makro İktisat**, Beta Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 2013
- ERYILMAZ, Bilal, **Kamu Yönetimi**, Umuttepe Yayınları, 5. Baskı, Kocaeli, 2012
- ESER, Kadir ve EKİZ GÖKMEN, Çisel, “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2009, s. 41-56
- FİSUNOĞLU, Mahir ve KÖKSEL TAN, Bilge, “Keynesyen Devrimi ve Keynesyen İktisat”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt: 20, Sayı: 70, 2009, s. 31-60
- FONTANEL, Jacques, HEBERT, Jean-Paul and SAMSON, Ivan, “The Birth of The Political Economy Or The Economy In The Heart of Politics: Mercantilism”, **Defence and Peace Economics**, Volume: 19, Issue: 5, 2008, pp. 331-338

- GENCEL, Ufuk, “Yükseköğretim Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi ve Akreditasyon”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, 2001, s. 164-218
- GERRING, John, BOND, Philip, BARNDT, William T. and MORENO, Carola, “Democracy and Economic Growth A Historical Perspective”, **World Politics**, No: 57, 2005, pp. 323-364
- GERRING, John, THACKER, Strom C. and MORENO, Carola, “Are Parliamentary Systems Better?”, **Comparative Political Studies**, Volume: 42, Number: 3, 2009, pp. 327-359.
- GEORGE, Usha, CHAZE, Ferzana, FULLER-THOMSON, Esmé and BRENNENSTUHL, Sarah , “Underemployment and Life Satisfaction: A Study Of Internationally Trained Engineers In Canada”, **Journal of Immigrant and Refugee Studies**, Volume: 10, Issue: 4, 2012, pp. 407-425
- GÖNEL, Feride Doğaner, **Kalkınma Ekonomisi**, Efil Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2013
- GÖZE, Ayferi, **Siyasi Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Basım A.Ş., 9. Baskı, İstanbul, 2000
- GÖZEL, Kadir Akın, “Yeni Kamu Yönetimi Nedir?”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 438, 2003, s. 195-208
- GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 15. Baskı, Bursa, 2010
- GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt-1**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Bursa, 2011
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Türkiye'nin Yönetim Yapısı**, Turhan Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 2008
- GRAHAM, John, AMOS, Bruce and PLUMPTRE, Tim, “Principles For Good Governance In The 21. Century”, **Institute On Governance, Policy Brief**, No:15, 2003, pp. 1-6
- GRINDLE, Merilee S., “Good Enough Governance Revisited”, **Development Policy Review**, Volume: 25, Issue: 5, 2007, pp. 533-574

- GÜL, Cengiz ve KARGÖZ, Kasım, “Çağdaş Siyasal Rejimlerde Etkin Yürütme Olgusu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1-2, 2007, s. 711-752
- GÜL, Ekrem ve YAVUZ, Hakan, “Türkiye’de Kamu Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1963-2008 Dönemi”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 160, 2011, s. 72-85
- GÜL, Serdar Kenan, “Kamu Yönetiminde ve Güvenlik Hizmetlerinde Hesap Verebilirlik”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10 (4), 2008, s. 71-94
- GÜLDİKEN, Nevzat, “Ulus, Ulus-Devlet ve Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar ve Türkiye”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, s. 157-168
- GÜLER, Birgül A., “Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Ademi Merkezilik mi?”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2000, s. 14-29
- GÜNAY, Ayşe, “Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı**, Yayın No: 2007/375, Ankara, 2007
- GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2004
- GÜNEY, Atilla, “Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme: Devlet Biçimi ve Yeni Siyaset Tarzı”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2004, s. 1-12
- GÜNER, M. Fatih, “Kamu İdarelerinin Etkin Yönetiminde İç Kontrol Uygulamalarının Rolü”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 157, 2009, s.183-195
- GÜNER, Zekai, “Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı :3, 2006, s. 41-51
- GÜNGÖR, Gonca ve AYDIN, Aykut, “Küreselleşmenin Türk Vergi Politikaları Üzerine Etkisinin 1980 Sonrası Analizi”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011, s. 69-78
- GÜNŞOY, Güler ve ERDİNÇ, Zeynep, **İktisadi Büyüme**, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2013

- GÜRAN, Mehmet Cahit ve CİNGİ, Selçuk, “Devletin Ekonomik Müdahalelerinin Etkinliği”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2002, s. 56-89
- GÜRSES, Didem, “‘İnsani Gelişme’ ve Türkiye”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 21, 2009, s. 339-350
- HASPOLAT, M. Emin, “Diktatörlük ve Atatürk”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1, 2003, s. 83-119
- HAZENBERG, Haye, “Is Governance Democratic?”, **Critical Review of International Social and Political Philosophy**, Volume: 18, No. 3, 2015, pp. 285-307
- HEPSAĞ, Aycan, “Finansal Kuznets Eğrisi Hipotezi: G7 Ülkeleri Örneği”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2017, s. 135-156
- HUBER, Evelyne, RUESCHEMEYER, Dietrich and STEPHENS, John D., “The Impact Of Economic Development On Democracy”, **Journal Of Economic Perspectives**, Volume: 7, Issue: 3, 1993, pp. 71-86
- İŞGÜDEN, Tamer ve KÖNE, Aylin Çiğdem, “Ortodoks İktisat Üzerine Notlar”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 5, 2002, s. 97-108
- İNAL, Vedit, **Büyüme Teorisinin Gelişimi ve Türkiye’nin Büyüme Sorunları**, Efil Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2013
- İNAN, Ayşe Afet, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000
- JESSOP, Bob, “Liberalism, Neoliberalism And Urban Governance: A State-Theoretical Perspective”, **Antipode**, 34 (2), 2002, pp. 452-472
- KAHRAMAN, Mehmet, “Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 18, 2012, s. 431-457
- KAMA, Özge, “Kurumlar, Kurallar ve Büyüme İlişkisi Üzerine”, **İktisat ve Toplum**, Sayı: 64, 2016, s. 20-27

- KANCA, Osman Cenk, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi 1980-2008 (Ampririk Bir Çalışma)”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, s. 75-92
- KAR, Muhsin ve TABAN, Sami, “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 58 (3), 2003, s. 145-169
- KARABIÇAK, Mevlüt, “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2000, s. 49-65
- KARAÇOR, Süleyman ve OLTULU, Arif, “Demokrasi ve Yönetişim Boyutu ile Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı”, **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 22, 2011, s.403-418
- KARAGÖZ, Yıldız, “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, 2002, s. 267-295
- KARAGÜL, Mehmet ve MASCA, Mahmut, “Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Bahar (1), 2005, s. 37-52
- KARATAŞ, Muhammed ve ÇANKAYA, Eda, “İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 3, 2010, s. 29-55
- KARATEPE, Şükrü, “Hükümet Sistemleri ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, Sayı: 51, 2013, s. 223-225
- KAYMAL, Cansu, “Başkanlık Sistemi ve İstikrar Arasındaki İlişki”, **Strategic Public Management Journal**, Volume: 3, Issue: 6, 2017, pp. 150-167
- KEMER, Osman Barbaros ve ARDA, Erhan, **Ansiklopedik İktisat ve Dış Ticaret Sözlüğü**, Savaş Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2009
- KESER, Hayri, “Türkiye ve Başkanlık Sistemi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, s. 23-57

- KESKİN, Abdullah, “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 3-4, 2011, s. 125-153
- KILINÇ, Doğan, “Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2016, s. 447-510
- KOÇ, Aylın, “Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yatay Kesit Analizi ile AB Ülkeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 165, 2013, s. 241-258
- KOÇ, Muzaffer, **Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi**, Ofis Matbaacılık, Malatya, 2014
- KOÇAK, Süleyman Yaman ve EKŞİ, Ali, “Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 295-307
- KOÇAK, Yüksel, **Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler**, Orion Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2008
- KOÇAK, Yüksel, **Türkiye’de Yerel Yönetimler**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013
- KÖKSEL TAN, Bilge, MERT, Merter ve ÖZDEMİR, Zeynel Abidin, “Kamu Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Bir Bakış: Türkiye, 1969-2003”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2010, s. 25-39
- KÖROĞLU, Emine Özlem, **Kamu İşletmeciliği Anlayışı ve Kamu İstihdamına Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2005
- KULA, Ferit, “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, s. 141-154
- KURUÇAYIR, M. Akif, EROĞLU, Tuğba H. ve UĞUZ, Hülya Ekşi, **Yönetişim**, Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, 2010

- KURT, Mustafa ve UĞURLU, Özlem Yaşar, “Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Gelişiminde Avrupa Birliği’nin Rolü: İlerleme Raporları İçerik Analizi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007, s. 81-109
- KURT TOPUZ, Senem, “Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 16, Sayı: 3, 2016, s. 461-476
- KURZMAN, Charles, WERUM, Regina and BURKHART, Ross E., “Democracy’s Effect On Economic Growth: A Pooled Time-Series Analysis, 1951-1980”, **Studies In Comparative International Development**, Volume: 37, No: 1, 2002, pp. 3-33
- KÜKNER, Bilgen, “Hükümet Sistemi Seçeneklerinden “Başkanlı Parlamenter Sistem” Seçeneği ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği”, **Ankara Bürosu Dergisi**, Sayı: 2, 2012, s. 277-304
- LAMBA, Mustafa, “Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükümet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2015, s. 127-141
- LAMBA, Mustafa, ALTAN, Yakup, AKTEL, Mehmet ve KERMAN, Uysal, “Sağlık Bakanlığı’nda Yeniden Yapılanma: Yeni Kamu Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 47, Sayı: 1, 2014, s. 53-78
- LEBLANG, David A., “Property Rights, Democracy and Economic Growth”, **Political Research Quarterly**, Volume: 49, Issue: 1, 1996, pp. 5-26
- LEWIS, P. S., GOODMAN, S. H. and FRANDT, P. M., **Management Challenges In The 21st Century**, West Publishing Company, New York, 1994
- LINZ, Juan J., “The Perils Of Presidentialism”, **Journal Of Democracy**, Volume: 1, Issue: 1, 1990, pp. 51-69

- LINZ, Juan J. and VALENZUELA, Arturo, **The Failure Of Presidential Democracy**, The Johns Hopkins Universty Press, Baltimore and London, Volume: 1, 1994
- LIPSET, Seymour Martin, “Some Social Requisites Of Democracy:Economic Development And Political Legitimacy”, **American Political Science Review**, Volume: 53, Issue: 1, 1959, pp. 69-105
- LIPSET, Seymour Martin, Ed. DAHL, Robert A., SHAPIRO, Ian and CHEIBUB, Jose Antonio, **The Democracy Source Book**, The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England, 2003
- MAHMOOD, Khalid, AZID, Toseef and SIDDIQUI, Masood Mashkooor, “Democracy and Economic Growth in Pakistan”, **Research Journal Of International Studies**, Issue: 15, 2010, pp. 77-86
- MAINWARING, Scott, “Presidentialism, Multipartism, and Democracy: The Difficult Combination”, **Comparative Political Studies**, Volume: 26, Issue: 2, 1993, pp. 198-228
- MATTHEW, A. Baum and LAKE, David A., “The Political Economy Of Growth: Democracy and Human Capital”, **American Journal Of Political Science**, Volume: 47, Issue: 2, 2003, pp. 333-347
- McMANUS, Richard and ÖZKAN, F. Gülçin, “Who Does Better For The Economy? Presidents Versus Parliamentary Democracies”, **Discussion Papers In Economics, Department Of Economics And Related Studies**, University Of York, Hesligton, No: 17/03, 2017, pp. 1-30
- MENARD, Claude and SIRLEY, Mary M., “What Is New Institutional Economics?”, **Handbook of New Institutional Economics**, Edited by Claude Menardand Mary M. Shirley, 2008, pp. 1-18
- MUTLUER, M. Kamil ve ÖNER, **Erdoğan, Teoride ve Uygulamada Mahalli İdareler Maliyesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2009
- NADAROĞLU, Halil, **Mahalli İdareler Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması**, Beta yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul, 1994

- NORTH, Douglass C., “The Contribution Of The New Institutional Economics To An Understanding of The Transition Problem”, **Wider Perspectives On Global Development**, 2005, pp.1-15
- NORTH, Douglass C., “Institutions And The Performance Of Economies Over Time”, **Handbook Of New Institutional Economics**, Edited by Claude Menard and Mary M. Shirley, 2008, pp. 21-30
- O’DONNELL, Michael, O’BRIEN, John and JUNOR, Anne, “New Public Management And Employment Relations In The Public Services Of Australia And New Zealand”, **The International Journal Of Human Resource Management**, Volume: 22, No: 11, 2011, pp. 2367-2383
- ONUR, Sara, “Literatürde Ekonomi-Politika İlişkisi”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, Sıra:4, No:191, 2004
- ORHAN, Ayhan, **Türkiye Ekonomisinde Yakın Dönem Siyasi ve Ekonomik İzlenimler**, Umuttepe Yayınları, 1. Baskı, Kocaeli, 2011
- ÖKMEN, Mustafa, “Yerel Yönetimlerde Yeniden Düzenleme Girişimleri ve Son Reform Tasarıları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2003, s. 117-139
- ÖKMEN, Mustafa vd., Edit, ÖKMEN, Mustafa, **“Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler”**, Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2004
- ÖKMEN, Mustafa ve DEMİR, Fatih, “Kamu Hizmetinin Felsefi Temelleri ve Yeni Kamu Yönetiminde Geçirdiği Dönüşüm”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 3, 2010, s. 19-42
- ÖZDEMİR, Biletkin, “Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri”, **Maliye Dergisi**, Sayı:156, 2009, s. 1-36
- ÖZDEMİR, Murat, “Kamu Yönetiminde Etik”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, sayı: 7, 2008, s. 179-195

- ÖZDENKOŞ, Demet, “Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Görev Bölüşümü”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 1999, s. 77-95
- ÖZDURAK, Tufan Samet, **İktisadi Düşünce Okulları**, 12 Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011
- ÖZEL, Hasan Alp, “Türkiye’de Ticari Serbestleşmenin Tarihsel Gelişimi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2011, s. 73-92
- ÖZEL, Hasan Alp ve SEZGİN, Funda, “Ticari Serbestleşme-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Bootstrap Kantil Regresyon Yardımıyla Analizi”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 62, Sayı: 2, 2013, s. 283-303
- ÖZER, M. Akif, **Yeni Kamu Yönetimi Teoriden Uygulamaya**, Platin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2005
- ÖZER, M. Akif, “Kamu Yönetiminde Kimlik Bunalımı Üzerine Değerlendirmeler”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 61, 2006, s.3-22
- ÖZGÜVEN, Ali, **İktisat Bilimine Giriş**, Filiz Kitabevi, 8. Baskı, İstanbul, 2005
- ÖZKAN, F. Gülçin, “Presidential Regimes And The Economy”, http://ceftus.org/wp-content/uploads/2017/02/Presidents-and-the-Economy-CEFTUS_GD.pdf, 2017, Erişim Tarihi: 21.06.2018
- ÖZTÜRK, Nazım, “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 1, 2005
- ÖZTÜRK, Nazım, **Maliye Politikası**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa, 2012
- ÖZYAKIŞIR, Deniz, “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2011, s. 46-71
- PACK, Howard, “Endogenous Growth Theory: Intellectual Appeal and Empirical Shortcomings”, **Journal of Economic Perspectives**, Volume: 8, No: 1, 1994, pp. 55-72
- PAKSOY, Sadettin ve BAKAN, Sumru, “Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: (1980 Sonrası)”,

- Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 32, 2010, s. 150-170
- PARASIZ, İlker, **Büyüme Teorileri**, Ezgi Kitabevi, 3. Baskı, Bursa, 2008
- PEKER, Hasan Sencer, “Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2015, s. 1-12
- PETERS, B. Guy, “Governance As Political Theory”, **Critical Policy Studies**, Volume: 5, Issue: 1, 2011, pp. 63-72
- PINHO, Carlos and MADALENO, Mara, “Political Regimes And Economic Growth”, **Revista Enfoques**, Volume: 7, No: 11, 2009, pp. 473-492
- POLAT, Şakire, “Cumhuriyet Olgusunun Tarihsel Gelişimi”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 9, Yıl: 5, 2007, s. 97-118
- POLATOĞLU, Aykut, **Kamu Yönetimi-genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması**, ODTÜ Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2003
- POWLEY, Elizabeth and ANDERLINI, Sanam Naraghi, “Democracy and Governance”, **Justice, Governance And Civil Society**, 2004, pp.36-47
- PROTSYK, Oleh, “Troubled Semi-Presidentialism: Stability Of The Constitutional System And Cabinet In Ukraine”, **Europe-Asia Studies**, Volume: 55, No: 7, 2003, pp. 1077-1095
- RADU, Madalina, “The Impact Of Political Determinants On Economic Growth In CEE Countries”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 197, 2015, pp. 1990 – 1996.
- RAO, V, “Democracy and Economic Development”, **Studies In Comparative International Development**, Volume: 19, Issue: 4, 1984, pp. 67-81
- REUVENY, Rafael and LI, Quan, “Economic Openness, Democracy, And Income Inequality”, **Comparative Political Studies**, Volume: 36, No: 5, 2003, pp. 575-601
- RIKKIE, L. K. Yeung, “Public Enterprise Governance”, **Public Management Review**, Volume: 7, Issue: 4, 2005, pp. 565-587

- ROBINSON, Patrick, “The Monarchy, Republicanism and The Privy Council: The Enduring Cry For Freedom”, **The Round Table The Commonwealth Journal of International Affairs**, Volume: 101, Issue: 5, 2012, pp. 447-454
- RODRİK, Dani, “Institutions For High-Quality Growth: What They Are And How To Acquire Them”, **Studies In Comparative International Development**, Volume: 35, Issue: 3, 2000, pp. 3-31
- ROMER, Paul M., “The Origins of Endogenous Growth”, **Journal Of Economic Perspectives**, Volume: 8, No: 1, 1994, pp. 3-22
- RUTHERFORD, Malcolm, “Instiitutional Economics: Then and Now”, **Journal of Economic Perspectives**, Volume: 15, No: 3, 2001, pp. 173-194
- SAKAL, Mustafa ve KİTAPÇI, İsmail, “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 2, 2009, s. 31-48
- SAKAL, Mustafa ve ŞAHİN, Elif Ayşe, “Anayasal İktisat”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, 2009, s.69-112
- SARAÇOĞLU, Bedriye ve AÇIKGÖZ, Şenay, “Türkiye’de Fiyat İstikrarının Gözlenemeyen Bileşenler Modeli İle İncelenmesi”, **Tisk Akademi**, Cilt: 5, Sayı:10, 2010, s. 172-198
- SAY, Ömer, “Uzmanlaşmanın Küresel Yansımaları ve Yönetim”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 176, 2008, s. 241-248
- SELÇUK, Sami, **Cumhuriyet, Çağcıl Demokrasi ve Türkiye’nin Dönüşümü**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No:23, İstanbul, 2010
- SEN, Amartya, “Democracy As A Universal Value”, **Journal of Democracy**, 10, 3, 1999, pp. 3-17
- SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslararası Finans**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2003
- SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama**, Güzem Can Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2003

- SHARMA, Shalendra D., “Democracy, Good Governance and Economic Development”, **Taiwan Journal Of Democracy**, Volume: 3, No: 1, 2007, pp. 29-62
- SHUGART, Matthew Soberg, “Semi-Presidential Systems: Dual Executive And Mixed Authority Patterns”, **French Politics**, (3), 2005, pp. 323-351
- SİVEREKLİ DEMİRCAN, Esra, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 21, 2003, s. 97-116
- SOYSAL, Tamer, “Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 13, 2002, s. 331-341
- SÖZEN, Süleyman, **Teori ve Uygulamada Yeni Kamu Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2005
- SUGIYARTO, Guntur, “Measuring Underemployment: Does The Cut-off Point Really Matter”, **Journal of The Asia Pacific Economy**, Volume: 13, No: 4, 2008, pp. 481-517
- ŞAHİN, Eyüp, “Platon ve Farabi’de Aristokrasi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 51/1, 2010, s. 111-130
- ŞAHİN, Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi Yayınları, 12. Baskı, Bursa, 2012
- ŞAHİN, Yusuf, **Yönetim Bilimi ve Türk Kamu Yönetimi**, Murathan Yayınevi, 2. Baskı, Trabzon, 2010
- ŞAHİN, Yusuf, **Yerel Yönetimler**, Ekin Yayınevi, 2. Baskı, Trabzon, 2015
- ŞEN, Ali, “İktisadi Kalkınmada Devlet-Piyasa Nispi Rollerine İlişkin Tartışmalara “Washington Sonrası Konsensüs” Son Noktayı Koydu Mu?”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2005, s. 325-341
- ŞEN, Ersan, **Hukuka Giriş: Hukukun Temel İlke ve Esasları**, Der Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010
- ŞENGÜL, Ramazan, “Kamu Yönetimi ile Birey İlişkilerinin Dönüşümüne Ombudsman Kurumunun Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, 2013, s. 71-88

- ŞENGÜL, Ramazan, **Yerel Yönetimler**, Umuttepe Yayınları, 6. Baskı, Kocaeli, 2016
- ŞİMŞEK, Muammer ve KADILAR, Cem, “Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2010, s. 115-140
- ŞİMŞEK, Salih ve AYDIN, M. Kemal, **İktisat Bilimine Giriş**, Değişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2010
- TABAN, Sami, “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 2, 2006, s.31-46
- TARHAN, Ahmet Bora ve EZİCİ, Erhan, “Kamu Hizmetlerinin Üretiminde Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Ve Toplam Kalite Yönetimi”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, No: 2, 2011, s. 13-21
- TAŞ, H. Yunus ve ÖZCAN, Selami, “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, **International Conference On Eurasian Economies**, 2012, s. 423-430
- TAŞTAN, Hüseyin, “Türkiye’de İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Spektral Analizi”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, s. 87-98
- TAVARES, Jose and WACZIARG, Romain, “How Democracy Affects Growth”, **European Economic Review**, Volume: 45, Issue: 8, 2001, pp. 1341-1378
- TAYYAR, Ayşegül ve ÇETİN, Birol, “Liberal İktisadi Düşüncede Devlet”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı: 1, 2013, s. 107-120
- TELEK, Cebrail ve TELEK, Ali, “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Wagner ve Keynes Hipotezi Çerçevesinde İncelenmesi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Özel Sayı, 2016, s. 628-642
- TOPKAYA, Arslan ve ÖZYÜREK ŞAHİN, Bengü, “Sakıncalı Rejim Demokrasi: Platon-Aristoteles Örneği”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz, Sayı: 20, 2015, s. 191-210

- TOPUZ, Seher Gülşah ve BAĞDEMİR, Özcan, “Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters –U Hipotezi’nin Geçerliliği”, **Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2016, s. 115-130
- TORUN, İshak, “Endüstri Toplumunun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi ve Sina-i Faktörler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2003, s. 181-196
- TUNÇ, Hasan, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı 1-2, 2008, s. 1113-1132
- TUNÇ, Hasan ve YAVUZ, Bülent, “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, **TBB Dergisi**, Sayı: 81, 2009, s. 1-39
- TUNÇKAŞIK, Halit, Edt. GÖKÇİMEN, Semra, **Parlamenter Sistem: Teori, Pratik ve Tartışmalar**, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, TBMM Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 2017
- TURAN, Selahattin, YÜCEL, Cemil, KARATAŞ, Ebru ve DEMİRHAN, Gökhan, “Okul Müdürlerinin Yerinden Yönetim Hakkındaki Görüşleri”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2010, s. 1-18
- TURHAN, Mehmet, **Anayasal Devlet**, Naturel Kitap Yayın Dağıtım, 2. Basım, Ankara, 2003
- ULUCAK, Recep ve ULUCAK, Zübeyde Ş., “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Örneği”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 23, 2014, s. 81-97
- ULUSOY, Ahmet, **Maliye Politikası**, Eflatun Matbaası, 5. Baskı, Trabzon, 2007
- ULUSOY, Ahmet ve AKDEMİR, Tekin, **Mahalli İdareler**, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2006
- ULUŞAHİN, Nur, “Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: “Yarı-Başkanlık”tan “İki Başlı Yürütme

- Yapılanması”na”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 2, 2003, s. 199-233
- ULUTÜRK, Süleyman, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, 2001, s. 131-139
- URHAN, Veli, “Ondokuzuncu Yüzyılda Klasik Servet Analizinden Modern İktisat Politikasına Geçiş”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, No: 2, 2011, s. 179-188
- UYGUN, Oktay, **Demokrasi, Tarihsel, Siyasal ve Felsefi Boyutlar**, 12 Levha Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014
- ÜLGENER, Sabri F., **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**, Der Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1991
- ÜNSAL, Erdal M., **Makro İktisat**, İmaj Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2005
- ÜSTÜNER, Yılmaz, “Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 3, 2000, s. 15-31
- YAMAN, Abdulsemet, “Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1, 2014, s. 83-98
- YAVUZ, Bülent, “Çeşitli Parlamenter Hükümet Sistemi Uygulamalarında ve Türkiye’de Başbakanın Göreve Gelmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:1-2, 2007, s. 1219-1243
- YENİPAZARLI, Aslı ve ERDAL, Fuat, “Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Ekonomik Büyüme”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, s. 15-24
- YERLİ, Emre ve ÇEÇEN, Ekrem, **Kamu Yönetimi**, 12 Levha Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014
- YILDIRIM, Kemal ve KARAMAN, Doğan, **Makro Ekonomi**, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Eskişehir, 2006
- YILDIRIM, Kemal, **Makro İktisada Giriş**, Pelikan Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2011
- YILDIRIM, Nesrin, **İktisadi Büyüme Teorisi**, Barış Kitap, 1. Baskı, Ankara, 2011

- YILDIRIM, Süreyya, **Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Dora Basım, Yayın, Dağıtım, 1. Baskı, Bursa, 2012
- YILDIRIM, Turan ve diğerleri, **İdare Hukuku**, 12 Levha Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2012
- YILDIZ, Zekeriya, **Politika Sözlüğü**, Etkileşim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013
- YILMAZ, Ömer ve AKINCI, Merter, **İktisadi Büyüme ve Makroekonomik Belirleyicileri**, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2012
- YÜCEL, Fatih ve YANAR, Rüstem, “Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, 2005, s. 483-492
- YÜKSEL, Öznur, “Örgüt Kuramlarındaki Gelişmelerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri”, **Türk İdare Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 2, 1997, s. 31-43
- YÜLEK, Murat A., “İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine”, **Hazine Dergisi**, Sayı: 6, 1997, s. 1-15

İnternet Kaynakları

1. Mahfi Eğilmez: <http://www.mahfiegilmez.com/2012/09/buyume-baskasey-gelisme-baska.html/> Erişim Tarihi: 29.07.2016
2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası:
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari> Erişim Tarihi: 02.08.2016
3. Özgürlük Endeksi: <https://freedomhouse.org/report/methodologyfreedom-world-2017> Erişim Tarihi: 28.02.2017
4. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı:
http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Umman/html-viewerulkeler;jsessionid=9X1V9p0bfoMj5ACADNNv1mKt_LgiKxHinLVp97LfyYSHGF9zG8jh!1697254709?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160983&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=1818157294006157&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D1818157294006157%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160983%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dcazep8oub_4 Erişim Tarihi: 18.07.2017
5. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/vietnam-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 19.07.2017
6. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı:
http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Vietnam/html-viewerulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161019&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=1845253079916132&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D1845253079916132%26cont

entId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-161019%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18zg37hktk_4 Erişim Tarihi: 06.01.2018

7. Dünya Ekonomik Formu (World Economic Forum):

http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf Erişim Tarihi: 23.07.2017

8. The Heritage Foundation: <https://www.heritage.org/index/about> Erişim Tarihi: 17.01.2018

9. Özgürlük Endeksi: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/china> Erişim Tarihi: 21.01.2018

10. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı:

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C3%87in%20Halk%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159941&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=15798301946686000&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=8u7s3rni0&_adf.ctrl-state=ci58e05by_213#!%40%40%3F_afrWindowId%3D8u7s3rni0%26_afrLoop%3D15798301946686000%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159941%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dci58e05by_217 Erişim Tarihi: 21.01.2018

11. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı:

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C4%B0ran/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161019&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=15799310276762448&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=mbe2mdjad&_adf.ctrl-state=ci58e05by_536#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dmbe2mdjad%26

_afrLoop%3D15799310276762448%26contentId%3DUUCM%2523dDoc
Name%253AEK-
160198%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrW
indowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dci58e05by_540 Erişim Tarihi:
21.01.2018

12. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı:

<http://www.kalkinma.gov.tr/Documents/ercanny.pdf> Erişim Tarihi:
08.04.2018

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılının Ağustos ayında Sivas'ın Yıldızeli ilçesinde doğdu. İlkokulu Batman Atatürk İlköğretim Okulunda, orta ve lise öğrenimini TED Batman Koleji'nde tamamladı. 1998 yılında girdiği Dumlupınar Üniversitesi Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden 2002 yılında mezun oldu. 2006 yılında Giresun Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığında memuriyete başladı. 2011 yılında Giresun Üniversitesi Alucra Turan BULUTCU Meslek Yüksekokuluna öğretim görevlisi olarak atandı. Daha sonra Giresun Üniversitesi Keşap Meslek Yüksekokuluna görevlendirildi. Her iki okulda da çeşitli sürelerde bölüm başkanlığı görevini yürüttü. Çeşitli Uluslararası Sempozyumlarda sunulan iki bildirisi bulunan DEMİRCİ, evli ve iki çocuk babasıdır.